

Satu Hakanen, Sylvia Hakari & Salla Nevanen (toim.)

Tarinoita vakasta

**- voimavaroja lapsille
ja aikuisille**

 Metropolia

Tarinoita vakasta – voimavaroja lapsille ja aikuisille
© Metropolia Ammattikorkeakoulu & tekijät 2024
Julkaisija: Metropolia Ammattikorkeakoulu
Toimittajat: Satu Hakanen, Sylvia Hakari & Saila Nevanen
Graafinen suunnittelu ja taitto: Anna Sarkama-Antila,
Graafinen suunnittelu Oy Peippo
Kannen kuva: Sylvia Hakari. Kuva on luotu
Dall-e-tekoälypohjaisella kuvagenerointimallilla.

Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisuja
TAITO-sarja 133
Helsinki 2024

ISBN 978-952-328-424-1 (pdf)
ISSN 2669-8021 (pdf)

www.metropolia.fi/julkaisut
<https://www.metropolia.fi/fi/tutkimus-kehitys-ja-innovaatiot/hankkeet/turvaa-ja-tunnetaitoja-tarinoista>

Tämä julkaisu on lisensoitu Creative Commons
[Nimeä-JaaSamoin 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/), pois lukien
siinä olevat valokuvat.

Julkaisu on tuotettu osana Turvaa ja tunnetaitoja tarinoista 2 -täydennyskoulutushanketta, jota rahoitti Opetushallitus. Hankkeessa perehdyttiin kielen merkitykseen tunneälyn, osallisuuden ja hyvinvoinnin tukijana. Tavoitteena oli lisätä tietoa ja kehittää toimintatapoja, joilla tuetaan lasten kielen ja tunnetaitojen kehitystä erilaisten luovien työtapojen avulla. Hankkeen toteutti Metropolia Ammattikorkeakoulu, ja koulutuksiin ja työpajoihin osallistui Espoon, Helsingin ja Vantaan varhaiskasvatusyksiköitä sekä Pilke-päiväkoteja. Hanke toteutettiin vuosina 2022–2023.

Sisällys

Lukijalle	4
------------------------	----------

Osa 1

Tarinat vuorovaikutuksen ja tunnekasvatuksen välineenä	7
---	----------

Jaetut tarinat siltana lasten ja aikuisten kohtaamiseen <i>Satu Hakanen ja Saira Nevanen</i>	8
---	---

Siivet tunteille! Kuvataidetoimintaa ja elämysten voimaa <i>Seija Mäenpää</i>	15
--	----

Musiikin merkitys varhaiskasvatuksessa kielen näkökulmasta <i>Mirkka Rouhio</i>	21
--	----

Turvaa ja tunnetaitoja johtamalla <i>Laura Iivonen-Mellais ja Sylvia Hakari</i>	26
--	----

Osa 2

Satumaailman opetuksia	40
-------------------------------------	-----------

Aarniometsän hedelmät vahvuuksien ja tunnetaitojen äärellä <i>Sylvia Hakari ja Jouni Piekkari</i>	41
--	----

Mauno-lehmä muuttaa – Muutosten kohtaaminen draaman keinoin <i>Jouni Piekkari</i>	53
--	----

Sulo Siili ja tunteiden tutkimusretki <i>Emilia Talvitie</i>	63
---	----

Tunteet tutuiksi – tunnetaito-opas vanhemmille <i>Venla Ouattara ja Jutta Holmberg</i>	77
---	----

Kirjoittajaesittelyt	82
-----------------------------------	-----------

Lukijalle

Varhaislapsuuden kokemukset luovat pohjan ihmisen koko elämälle. Siksi lapsen oikeus turvalliseen ympäristöön, leikkiin, tunteiden ilmaisuun, myönteisiin kokemuksiin, osallisuuteen ja mahdollisuuksiin vaikuttaa omaan elämään ovat keskeisen tärkeitä rakennuspuita hyvälle elämälle. Nämä teemat ovat olleet Turvaa ja tunnetaitoja tarinoista 2 -täydennyskoulutushankkeen kehittämistavoitteita ja lähtökohtia.

Vuoden 2023 lasten oikeuksien teemana on ollut lapsen oikeus hyvinvointiin, ja erityinen paino on ollut mielen hyvinvoinnissa.

Jatkuvat erilaiset kriisit tässä ajassa ovat tuoneet turvattomuutta ja koetelleet lapsiperheiden jaksamista. Siksi mielen hyvinvointi, osallisuus lähiyhteisön toimintaan ja arjen tarinoiden jakaminen luovat voimavaroja, joita erityisesti nyt tarvitaan. Lapsen oikeuksien viikon varhaiskasvatusmateriaaleissa seikkailee Tiuku-hahmo. Mikä mahtava voimavara mielikuvitus ja leikki onkaan! Sen avulla voimme seikkailla satumaailmoissa juuri sen verran kuin rohkenemme. Leikissä on mahdollista tarttua sopiviin haasteisiin, joiden myötä joudumme ponnistelemaan ja oppimaan,

mutta emme muserru ja masennu niiden alle. Mielikuvitusleikki antaa voimia ja näköaloja uudenlaiseen ajatteluun ja yhteiseen mielekkääseen tulevaisuuteen.

Metropolian toteuttama ja Opetushallituksen rahoittama Turvaa ja tunnetaitoja tarinoista 2 -hanke vuosina 2022–2023 oli jatkoa aiemmin toteutetulle vastaavalle kehittämistoiminnalle. Kehittämistyö on lähtenyt päiväkotien tarpeista ja integroitunut toimipisteiden varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamiseen. Yhteistä kehittämistyössä on ollut tunnetaitojen tarkastelu tarinoiden ja satumaailmojen avulla. Mukana tällä hankekaudella on ollut päiväkoteja Espoon, Helsingin, Vantaan sekä Pilke päiväkodit Oy:n varhaiskasvatuksesta.

Lasten ja aikuisten yhteinen leikkimaailma ja tarinoiden jakaminen luovat ymmärrystä lasten ajatteluun ja heidän tapaansa hahmottaa maailmaa. Parhaimmillaan se tarkoittaa yhteisiä oivalluksia ja iloa jaetusta oppimisesta. Tällä kaudella

MIKÄ MAHTAVA VOIMAVARA MIELIKUVITUS JA LEIKKI ONKAAN!

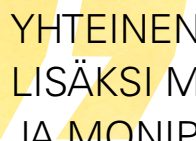
kehittämispäiväkodeissa on ollut työpajoja, joissa on tavattu orankikuningas, eksynyt banaani ja lehmä nimeltä Mauno sekä jouduttu toinen toistaan ihmeellisempiin ja kiperimpiin tilanteisiin, joihin on löydetty ratkaisut lasten rajattoman kekseliäisyyden ja innokkaan yrittämisen myötä. Myös henkilöstön työpajoissa on heittäydytty luovin ja leikillisin menetelmin tarinoimaan ja tunteilemaan työyhteisön kesken saaden samalla vinkkejä lasten kanssa tehtävään työhön. Työpajoissa on vahvistettu omaa ja työyhteisön hyvinvointia musiikin ja kuvataiteen avulla, hiljaisia tarinoita

unohtamatta. Yhteinen tarinointi ja leikki antavat lasten lisäksi myös aikuisille positiivista kipinää ja monipuolisuutta työhön ja sitä myöten voimavaroja tehdä työtä lasten kanssa. Tämä voima ja ilo välittyvät parhaimmillaan myös lasten koteihin ja innostavat myös huoltajat osallistumaan.

Tässä artikkelikokoelmassa hankeyksiköiden edustajat, kouluttajat ja Metropolian opiskelijat kuvaavat Turvaa ja tunnetaitoja tarinoista 2 -hankekauden työskentelyä ja työskentelyn taustalla olevia lähtökohtia. Julkaisun ensimmäisen osan artikkeleissa

taustoitetaan teoreettisia perusteita tarinoiden mahdollisuuksista tunnekasvatuksen ja turvan vahvistajana varhaiskasvatustyhteisössä. Toisessa osassa on erilaisia käytännön esimerkkejä tarinallisen leikin hyödyntämisestä lasten ja aikuisten yhteisessä seikkailussa sekä pohdintaa perheissä toteutettavasta tunnekasvatuksesta. Toivomme, että artikkelit innostavat lukijoita itse löytämään tiensä satumailmojen tarjoamien aarteiden luo.

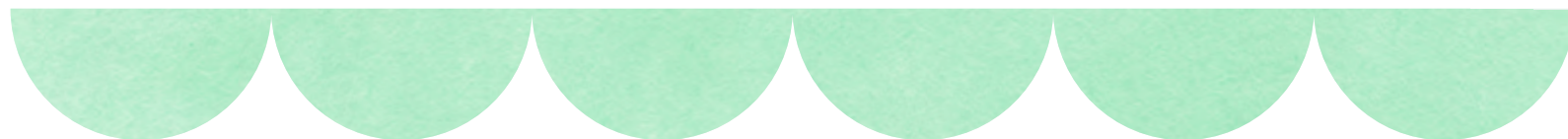
*Satu Hakanen, Sylvia Hakari ja
Saila Nevanen*

YHTEINEN TARINOINTI JA LEIKKI ANTAVAT LASTEN
LISÄKSI MYÖS AIKUISILLE POSITIIVISTA KIPINÄÄ
JA MONIPUOLISUUTTA TYÖHÖN.

Osa 1

Tarinat vuorovaikutuksen ja tunnekasvatuksen välineenä

Tässä osassa kuvataan ja taustoitetaan tarinoiden merkitystä ja mahdollisuuksia kasvatustyössä.

Jaetut tarinat siltana lasten ja aikuisten kohtaamiseen

Satu Hakanen ja Saila Nevanen

Kun aikuisilta kysytään, mikä on kaikista tärkeintä varhaiskasvatuksessa, nousee vastaukseksi usein turvallisuus. Sillä viitataan useimmiten lasten fyysiseen turvallisuuteen, mutta totta kai sillä tarkoitetaan laajemminkin turvallisuutta.

Ensisijaista varhaiskasvatuksessa on, että lapsi kokee turvaa päiväkodin arjessa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) mukaan turvallisuus muodostuu koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasten sosiaalisia ja tunnetaitojen harjoittelua ja kehitystä tuetaan, lasten välisiä ristiriitoja opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan yhdessä, kiusaamista ennaltaehkäistään. Tämä kaikki edellyttää sitä, että lasten vertaissuhteita tuetaan ja päiväkodin yhteisön hyvinvointia tuetaan.

(Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022.) ”Tunnekasvatus lähtee turvasta”, toteaa tunnekasvatuksen tutkija Mirja Köngäs (2023), eli tunnekasvatukselle luodaan suotuisa pohja turvallisilla ihmissuhteilla ja kasvuympäristöllä.

Henkilöstöllä on keskeinen asia turvallisuuden vaalimisessa ja yhteisön hyvinvoinnissa. Jotta jokainen kokee hyvää oloa ja turvaa ryhmässä, edellyttää se sitä, että ryhmän jäseniä kuullaan ja kohdataan aidosti. Aikuisen tulee ymmärtää lapsen ainutlaatuisuus ja auttaa häntä löytämään vahvuutensa kokonaisvaltaisesti, oppien tiedon lisäksi myös tunteita ja taitoja. Lapsia tulee kohdata omina yksilöinä ja ymmärtää heidän elämäntilanteitaan. Tämä edellyttää myös dialogia lapsen ja aikuisen välillä, kykyä uskoa toisten ihmisten kykyihin, taitoihin ja potentiaaliin. Dialogissa tutustutaan toisiin ja kehitetään ymmärrystä niin itsestä ja toisista kuin maailman ilmiöistäkin. Tämä herkistää parhaimmillaan huomaamaan sen, miten jokainen päiväkodin lapsi, vanhempi ja aikuinen rikastaa erilaisuudellaan yhteisöä. Lapset kasvavat ja oppivat sekä yksilönä että ryhmässä, ja tämän edesauttamana kehittyvät

yhteiskunnan aktiiviseksi jäseniksi. (Nivala & Ryyänen 2019.)

Kaikkea edellä mainittua voi tavoitella tarinoiden välityksellä. Tarinat voivat olla väline oppia tuntemaan lapsia ja osallistaa heitä päiväkodin yhteisöön. Niiden avulla rakennetaan ja vahvistetaan ”meidän ryhmää” tai ”meidän päiväkotia”. Tarinoiden avulla ihminen tulee kuulluksi, mikä lisää merkityksellisyyden tunnetta (Isola 2023). Tarina varhaiskasvatuksessa voi olla esimerkiksi arkisen lyhyt kuulumisten vaihto tai monta viikkoa kestävä yhteinen tarinallinen leikki. Tarinan muodolla ei ole väliä, kunhan siinä aidosti ollaan vuorovaikutuksessa. Tarina voidaan myös kertoa ja jakaa erilaisissa päiväkodin hoivan, kasvatuksen

**JOKAINEN
PÄIVÄKODIN LAPSI,
VANHEMPI JA
AIKUINEN RIKASTAA
ERILAISUUDELLAAN
YHTEISÖÄ.**

ja opetuksen hetkissä. Erilaiset jaetut, pienet tai isot tarinat voivat varhaiskasvatuksen yhteisössä parhaimmillaan sekä luoda että tuoda turvaa. Niiden kautta opitaan toisista, toisilta, tunteita, asioita, elämää, ja ne edistävät lasten ja aikuisten vuorovaikutusta ja osallisuutta ryhmässä.

Tarinat identiteetin rakentajina

Tarinat ovat merkityksellinen osa lasten identiteetin rakentamista varhaisvuosista lähtien. Arjen pienistä tarinoista rakentuu ajan myötä isompi, koko elämän ajan rakentuva tarina. Tähän elämäntarinaansa lapsi peilaa kokemuksiaan ja etsii vastauksia siihen, kuka hän on. (Korpela 2023.) Eisiis ole merkityksetöntä, millaisia tarinoita päiväkotiyhteisössä kerrotaan. Lyhyetkin

kertomukset lapsen elämästä sisältävät merkityksiä, joiden myötä lapsi pyrkii hahmottamaan identiteettiään (Huttunen 2013: 127). Kielen, ajattelun ja muistin kehittyminen tapahtuu puheen, lorujen, satujen ja kertomusten myötä. Toisaalta taas näiden kognitiivisten prosessien kehitys mahdollistaa merkitystenannon kokemuksille ja kuululle tarinoille. Tarina voi olla tapa jäsentää ajattelua ja elämää. (Hänninen 1999.)

Lapsi oppii jakamaan kokemuksiaan ja muistojaan toisten kanssa noin neljävuotiaasta asti. Tätä tapahtuu aluksi erityisesti leikeissä. Näissä tilanteissa lapsi oppii myös ymmärtämään toisten kokemuksia ja näkökulmia. Erilaisten vuorovaikutustilanteiden kautta lapsi pystyy vähitellen tarkastelemaan laajemmin maailmaa ja

omaa paikkaansa siinä. Ympäristö ja lapsen saama palaute vaikuttavat hänen tulkintaansa omista kokemuksistaan ja kertomuksistaan. Parhaimmillaan esimerkiksi vaikeiden kokemusten tulkinta voi muuttua optimistisemmäksi ja luottamus siihen, että lapsi selviytyy vaikeuksista huolimatta, voi vahvistua. (Huttunen 2013.)

Tarinat syntyvät ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Tarvitaan yhteisiä kokemuksia ja yhteinen kulttuuri sekä mahdollisuus jakaa tarinoita niin, että niistä tulee merkityksellisiä. Kyky tulkita kokemuksia, sitä, mitä ympärillä tapahtuu, ja kertoa niistä on yhteydessä lasten kokemaan hyvinvointiin. (Reese ym. 2010; Fivush ym. 2007; Huttunen 2013: 128.) Varhaiskasvatuksen henkilöstö on perehtynyt hyvin kielellisten taitojen ja kielellisen identiteetin tukemiseen (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022). Onko varhaiskasvatuksessa mietitty lapsen identiteetin rakentamista kaikkien niiden tarinoiden myötä, joita lapsen kasvuympäristö tarjoaa – myös arkisten, pienten huomautusten tai ohimennen annetun palautteen merkitystä lapsen tarinan hahmottumiselle?

ERILAISET JAETUT, PIENET TAI ISOT TARINAT VOIVAT VARHAISKASVATUKSEN YHTEISÖSSÄ PARHAIMMILLAAN SEKÄ LUODA ETTÄ TUODA TURVAA.

Erilaisia tarinoita päiväkodin erilaisissa tilanteissa

Tarina mielletään helposti kertomukseksi, joka luetaan kirjasta tai katsotaan elokuvissa. Tarina on kuitenkin laajempi käsite. Tarina voi myös olla puhetta. Se voidaan esittää taiteen avulla. Tarina voi olla myös hiljainen, lyhyt tai pitkä. Tarinat voivat liittyä eri kulttuureihin. Ne voivat olla yhteisiä, vertaisia tai yksityisiä. Tarinoiden kautta kerrotaan kokemuksia. Tarina voi myös muuttua kertojan ja tilanteen mukaan. Tarina on joustava. Lasten kanssa tarinoidessa painottuvat leikki, yhteenkuuluminen ja osallisuus. Tarinoiden kautta voidaan ymmärtää toisia ja luoda luottamusta lasten, perheiden ja henkilöstön välillä. Tarinat voivat myös suojata vastoinikäymisiltä. Asiat ja tunteet voivat esiintyä tarinoissa metaforina, ja näin niitä saattaa olla helpompi tarkastella tai tuoda esille. (Isola 2023.)

Kulttuurinen tai kollektiivinen tarina

- ▶ Kerrotaanko teillä suomalaisia, eri kulttuurien tarinoita, satuja, kansanlauluja?
- ▶ Kerrotaanko teillä perheiden tarinoita?
- ▶ Kerrotaanko teillä tarinoita menneistä ajoista?
- ▶ Kerrotaanko teillä tarinoita päiväkodista, lähialueesta ja sen historiasta?

Kokemustarina tai vertaistarina

- ▶ Kuinka paljon lapset kertovat tarinoita ja kuunnellaanko heitä?
- ▶ Kertovatko lapset elämästään, leikeistään, lasten kulttuurista?
- ▶ Kuunnellaanko teillä lasten kertomuksia elämästään ja kiinnostuksen kohteistaan?
- ▶ Hyödynnättekö arkiset tilanteet tarinoiden kuuntelemiseen esimerkiksi ruokapöydässä, eteisessä pukemistilanteessa tai lapsille vauhtia keinuessa antaessa?
- ▶ Kuunteletteko lasten ajatuksia ja mielipiteitä päiväkodin toiminnasta?
- ▶ Katseletteko valokuvia päiväkodin arjesta ja luotteko lapsen tarinaa ja ryhmän yhteistä tarinaa niiden avulla? Hyödynnättekö muuta pedagogista dokumentointia esimerkiksi lasten taidetta, omia kertomuksia ja satuja?
- ▶ Katseletteko lapsen ja huoltajien sekä henkilöstön kanssa lapsen päiväkodissa dokumentoitua kasvun historiaa?

Varhaiskasvatuksessa on hyvä pohtia, millaisia tarinoita siellä kuullaan ja kerrotaan, millaisissa tilanteissa ja miten niiden avulla vahvistetaan osallisuutta ryhmässä. Tämän kirjan sivuille 10 ja 11 koottuja kysymyksiä kysymyksiä voi ottaa varhaiskasvatuksen henkilöstön kokouksiin pohdittavaksi. Voi niitä hyödyntää myös perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössäkin. Kysymykset ovat sovellettu Anna-Maria Isolan (2023) luennosta ja tarinoiden jaottelusta. (Voit lukea niistä lisää verkkosivulta [Tarinallisuus osallisuuden edistämisen keinona –THL](#)). Kysymysten asettelussa on huomioitu myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022.

Keholliset tarinat

- ▶ Huomaatteko lasten keholliset viestit? Mitä lapset haluavat, mistä he ovat kiinnostuneita? Huomaatteko lasten kertovan nonverbaalisti teille asioita tai tunteita?
- ▶ Kannatustatteko lapsia nonverbaaliin viestintään ja käyttätekö itse tarinointiin ilmeitä ja eleitä, puhetta ja kommunikaatiota tukevia menetelmiä?
- ▶ Hyödynnättekö omassa tarinoinnissa kehollisuutta, kun esimerkiksi leikitään, liikutaan ja taiteillaan?

Tarinan hiljaisuudet

- ▶ Huomaatteko hiljaiset tarinat tai ne, jotka jätetään kertomatta, tarkoituksella tai epähuomiossa? Tai vaikka huomaisit, osaatko kunnioittaa kuulijana tarinan hiljaisuuksia, jos toinen ei halua kertoa enempää?
- ▶ Luotteko hiljaisia tarinoita yhteisiin hetkiin esimerkiksi arjen tilanteissa tai ohjattujen tuokioiden lopussa? Onko päivässä myös hiljaisia hetkiä, jotka voivat olla hyvin merkityksellisiä ryhmälle?

Pienet tarinat

- ▶ Ovatko nämä tarinat yksittäisen lapsen kannalta kaikkien tärkeimpiä tarinoita, joissa lasta kuullaan ja kuunnellaan arjessa?
- ▶ Kuuletteko pieniä, ei välttämättä edes kovin loogisia tarinoita päiväkodin eri tilanteissa, joissa lapset kertovat arvostamistaan asioista, onnistumisistaan ja harmeistaan? Pysähdytäänkö näiden äärellä ja annetaanko palautetta, että kuulin sinua? Kysytäänkö lisää elein tai sanallisesti?
- ▶ Rohkaistaanko lapsia tarinoimaan toistensa kanssa?
- ▶ Kuunnellaanko huoltajien ja henkilöstön pieniä tarinoita?
- ▶ Kerrotko itse pieniä tarinoita? Toimitko itse mallina?

Yhteiset tarinat ja tarinallinen leikki

Päiväkodissa luetaan yhdessä käyttäen hyväksi lastenkirjallisuutta. Tarinoita myös keksitään, kerrotaan ja muokataan lasten kanssa. Lasten kanssa voidaan tarkastella erilaisia tarinoita sekä sitä, onko ne kirjoitettu, kerrottu tai ilmaistu esimerkiksi kehollisesti, taiteen avulla tai teknologian tai digitaalisten laitteiden avulla. Samoin menetelmin myös tehdään lasten kanssa tarinoita. Lasten omia tarinoita kuunnellaan, mutta myös dokumentoidaan. Tarinoiden sisältöjen lisäksi lasten kanssa voidaan tarkastella myös itse kieltä, sanoja ja merkityksiä. Tarinoita voidaan opetella ulkoa. Tarinat voivat olla myös taiteen, draaman, lorujen ja laululeikkien muodossa. Tarinoidessa kielellä leikitellään.

Lasten kanssa voidaan luoda tarinallinen leikki, joka saattaa parhaimmillaan kestää monta kuukautta sen mukaan, miten innostuneita lapset ovat. Tarinallisessa leikissä jaetaan ja myös luodaan yhteistä tarinaa ja kuvitteellista leikkimaailmaa, ja sitä

voidaan leikkiä isommassa lapsiryhmässä ja näin vahvistaa koko ryhmän yhteisöllisyyttä. Tarinallisessa leikissä, kuten pienemmissäkin arjen tarinoissa, aikuinen on aidosti vuorovaikutuksessa läsnä lasten kanssa ja seikkailee ja heittäytyy leikkiin lasten kanssa samalla antaen lapsille mahdollisuuksia omiin ideoihin ja aloitteisiin tarinallisen leikin etenemisestä. Aikuinen myös huomioi, että tarinallinen leikki parhaimmillaan vahvistaa vertaissuhteita ja saa heidät nauttimaan toistensa seurasta ja oppimaan toisiltaan. (Pursi, Laitinen, Salonen, Lounassalo & Sajaniemi 2017.)

Usein tarinalliseen leikkiin mielikuvitusta lisää viidennen dimension toimintamalli. Siinä tarinaa ohjaa mielikuvitushahmo, joka vie tarinaa eteenpäin mahdollistaen sen, että lapset ja aikuiset pysyvät tasavertaisina toimijoina. Mielikuvitushahmo voi olla pehmolelu, kuva, mielikuva, tai vaikka roolivaatteeseen pukeutunut aikuinen. (Hakkarainen & Puupponen 1997.) Tarinallisessa leikissä, kuten leikissä yleensä muutenkin, on myös leikin yhteiset

TARINALLISESSA
LEIKISSÄ JAETAAN
JA MYÖS LUODAAN
YHTEISTÄ TARINAA
JA KUVITTEELLISTA
LEIKKIMAAILMAA.

säännöt ja ne ovat merkittäviä lapselle tuoden hallittavuuden tunnetta elämään (Isola 2023).

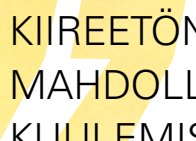
Tarinallisen leikin pedagogisina tavoitteina voivat olla tiedolliset taidot, mutta se mahdollistaa erityisesti tunne- ja kaveritaitojen tukemisen ja oppimisen. Aikuiset voivat asettaa tarinalliselle leikille tavoitteet, mutta lasten huomiointi tarinallisen leikin suunnittelussa ja etenemisessä pitää huolen siitä, että aikuiset eivät ohjaa toimintaa liikaa. (Weckström 2021.) Ideaalitilanteessa

tarinallisessa leikissä mukana ovat koko lapsiryhmä sekä koko henkilöstö. Parhaimmillaan myös huoltajat osallistetaan siihen mukaan. Tarinallinen leikki opettaa ja antaa yhteisiä kokemuksia, ja siitä nauttiminen vahvistaa ryhmän hyvinvointia.

Tarinat huomataan ja niitä kerrotaan myös sanattomasti

On tärkeä kunnioittaa myös sitä, että tarinassa ei kerrota kaikkea ja että se pitää sisällään hiljaisuuksia (Isola 2023). Tarinointi pienistä tarinoista yhteisiin tarinallisiin leikkeihin ei ole vain sanallista, vaan tarinoita voidaan kertoa ilmaisun monin muodoin, kuten musiikin ja kuvataiteen tai liikkumisen avulla.

Tarinoissa voidaan käyttää myös puhetta tukevia menetelmiä, kuten eleitä, piirtämistä, tekstejä ja kuvia. Tarinoinnissa – oli kyse sitten pienemmästä tai suuremmasta kertomuksesta – käytetään tunteiden kirjoa, äänensävyjä, leikillisyyttä jännityksestä nauruun. Yhteisten tarinoiden avulla opitaan tietoa, mutta niiden avulla voidaan myös oppia tunnistamaan tai käsittelemään tunteita. Tarinaan voi samaistua. Ehkä tärkeintä on, että kiireetön, turvallinen ilmapiiri mahdollistaa tarinoinnin, toisen kuulemisen ja siihen vastaamisen. Jos tämä mahdollistuu, voidaan tarinoiden avulla tukea ja oppia tunnetaitoja sekä vahvistaa lasten osallisuuden ja turvan tunnetta lapsiryhmässä.

KIIREETÖN, TURVALLINEN ILMAPIIRI
MAHDOLLISTAA TARINOINNIN, TOISEN
KUULEMISEN JA SIIHEN VASTAAMISEN.

Lähteet

- Fivus, R., Marin, K., Crawford, M., Reynolds, M. & Brewin, C. R. 2007. Children's narratives and well-being. *Cognition & Emotion* 21 (7), 1414–1434.
- Hakkarainen, P. & Puupponen, P. 1997. Kehittävä alkukasvatus ja viides dimensio. Työpapereita No 5. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto.
- Huttunen, M. 2013. Narratiivisten identiteettiprosessien kehittyminen varhaislapsuudesta nuoruuteen. Teoksessa Ropo, E. & Huttunen, M. (toim.). Puheenvuoroja narratiivisuudesta opetuksessa ja oppimisessä. Tampere: Tampere University Press.
- Hänninen, V. 1999. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Isola, A.-M. 2023. Pienet tarinat osallisuuden vahvistajana päiväkotiympäristöissä. Luento Turvaa ja tunnetaitoja tarinoista 2 -hankkeen seminaarissa 27.4.2023. Helsinki.
- Korpela, E. 2023. Lasten kiinnostusten kohteiden esiin nostaminen tarinoiden avulla. Luento Turvaa ja tunnetaitoja tarinoista 2 -hankkeen seminaarissa 25.1.2023. Helsinki.
- Köngäs, M. 2023. Tunneäly asuu meissä. Luento Turvaa ja tunnetaitoja tarinoista 2 -hankkeen seminaarissa 7.11.2023. Helsinki.
- Nivala, E. & Rynnänen, S. 2019. Sosiaalipedagogiikka: Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Helsinki: Gaudeamus.
- Reese, E., Yan, C., Jack, F. & Hayne, H. 2010. Emerging Identities: [Narrative and Self from Early Childhood to Early Adolescence](#). Teoksessa McLean, K. & Pasupathi, M. (toim.). Narrative Development in Adolescence. Advancing Responsible Adolescent Development. 23–43.
- Hakkarainen, P. & Puupponen, P. 1997. Kehittävä alkukasvatus ja viides dimensio. Työpapereita No 5. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto.
- Pursi, A., Laitinen, M., Salonen M., Lounassalo, J. & Sajaniemi, N. 2017. [Tarinasta leikiksi. Tarinallisen leikin käsikirja](#). Luettu 22.11.2023.
- [Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet](#) 2022. Helsinki: Opetushallitus. Luettu 22.11.2023.
- Weckström, E. 2021. [Kertoen rakennettu – toimien toteutettu. Sosiaalisesti kestävän osallisuuden toimintakulttuurin rakentaminen varhaiskasvatuksessa](#). Publications of the University of Eastern Finland Dissertations in Education, Humanities, and Theology, No 177. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.

Siivet tunteille! Kuvataidetoimintaa ja elämysten voimaa

Seija Mäenpää

Arkipäivästä poikkeavat elämykset saavat elämän tuntumaan rikkaalta. Päiväkodissa voidaan käyttää luovia menetelmiä elämysten esiin houkuttelemiseksi. Hyvien elämysten voima koskettaa koko päiväkotiyhteisöä. Elämyksellisyys lisää arjen hyvinvointia.

Sosiaalipedagogiikassa ihmisen nähdään olevan yhteisöllinen, toiminnallinen ja elämyshakuinen olento (Hämäläinen 1999). Puhutaan luovista, elämyksellisistä menetelmistä ja niiden perustavaa laatua olevasta merkityksestä ihmiselle (Nivala & Rynnänen 2019). Päiväkodissa järjestetyssä kuvataidetoiminnassa lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvan tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä (Varhaiskasvatussuunnitelman

perusteet 2022). Lasten kyky heittäytyä aistikokemuksiin, mielikuvitukseen ja tarinoinhin tuo elinvoimaa kaikille toiminnan vaikutuspiirissä oleville. Lasten luova ilmaisu päiväkodissa kantautuu kotiin saakka yhteisissä kohtaamisissa, lasten kertomana, kotiin kuljetettuina teoksina tai digitaalisesti välitettyjen kuvien kautta.

Pieni lapsi oppii vähitellen sen, että hänen tekemänsä kuvat kommunikoivat ulkomaille. Taide tarjoaa lapselle kielen, jonka avulla hän voi kertoa itselleen merkityksellisistä asioista. Lapsen kuvailmaisuus on kokonaisvaltaista siten, että jäljen tekemisen lisäksi siihen liittyy usein ääntelyä, tarinointia ja koko kehon käyttöä. Kukin lapsi kertoo kuvan tekemisellään kokemuksestaan ja maailmasta omalla tavallaan.

(Rusanen, Kuusela, Rintakorpi & Torkki 2014.) Aikuinen voi oppia lapselta paljon, kun malttaa pysähtyä lapsen kuvan tekemisen ääreen. Nopeimmistakin piirustuksista voi löytyä reittejä lapsen tunnemaailmaan ja lasta askarruttaviin, kiinnostaviin aiheisiin. Vanhemmat voi ottaa mukaan lapsen päiväkodissa tekemien kuvien tarkasteluun, pohtimaan lapsen esiin nostamia aiheita ja iloitsemaan teosten onnistumisesta.

Moniaistiset kokeilut rikastavat arkea – taiteen kieli on myös tunteiden kieli

Kuvataidepedagogiikassa elää vahvana ymmärrys aistikokemusten, materiaalien ja menetelmien yhteenkietoutuneisuudesta ja niiden merkityksestä luovuudelle

TAIDE TARJOAA LAPSELLE KIELEN,
JONKA AVULLA HÄN VOI KERTOA ITSELLEEN
MERKITYKSELLISISTÄ ASIOISTA.

ja oppimiselle. Kun maalaa paperille liian määrällä siveltimellä, tekemäänsä jälkeä on vaikea hallita. Väri leviää yllättäviin suuntiin ja muodostaa epämäärisiä lammikoita siveltimen pysähdyskohtiin. Väriliidulla piirräessä huomaa, että jälki tulee juuri siihen, mihin käsi johdattaa liidun. Silloin oppii lisäämään väriä hankaamalla liitua voimakkaammin paperiin ja tekemään hentoja jälkiä keventämällä käden painoa. Tässä oivaluksessa kytevät tunnelmaisun aakkoset. Materiaalit opettavat meitä kuin itsestään. Lapsi opettelee näitä aakkosia kotonaan ja päiväkodissa, kun saa kannustusta ja

AIKUINEN JOHDATTA LAPSIA TIETOISEEN HAVAINNOINTIIN.

tilaisuuden toimintaan. Oma kokeileminen ja harjoittelu on tärkeää.

Peruskuvataidemateriaalit ja -välineet tarjoavat monipuolisia mahdollisuuksia kokeiluun. Lapset keksivät helposti uusia käyttötarkoituksia kuvataidemateriaaleille. Suurella siveltimellä ja pelkällä vedellä voi maalata haihtuvia jälkiä päiväkodin ulkoseinään tai betonijalkaan. Itkekö vai hikioleeko betonijalka? Aikuinen johdattaa lapsia tietoiseen havainnointiin. Yhteisessä väriliitupiirtämisessä huomion kohdistaminen liitujen hankaamisen aiheuttamiin ääniin vahvistaa elämystä. Miltä kuulostaa yhtäaikaisen väriliituvärittämisen ”kuoro”? Minkälaista jälkeä tulee paperille väsyneeltä tai riehakkaalta väriliitukuorolta?

Meille jokaiselle värit ja niiden sävyt merkitsevät hieman eri asioita ja kuvastavat eri tunteita. On mielenkiintoista pyytää kutakin ryhmän lasta näyttämään tilassa oleva rauhallinen – tai iloinen, surullinen ja niin edelleen – väri, joka voi olla näkyvillä esimerkiksi jonkun vaatteessa, päiväkodin sisustuksessa, leluissa tai esineissä. Seuraavaksi voidaan etsiä päiväkodin

taidetarvikkeista kunkin valitsemaa rauhallista väriä tuottavat piirtimet: puuvärit, tuskit ja liidut. Lasten kanssa mietitään, millainen piirtäminen on rauhallista, ja tehdään isolle paperille yhdessä näillä rauhallisilla väreillä hyvin rauhallisesti iso teos päiväkodin lepotilaan. Lepohetken tullen teoksen hiljainen tarkastelu luo yhteistä tunnelmaa ja helpottaa rauhoittumista.

Vesiliukoisten värien lumous näyttäytyy maalatessa kouriintuntuvana. Värien sekoittaminen keskenään paperilla siveltimen avulla tai värien sekoittaminen paletilla ennen maalaamista on taianomaista. Siniset ja punaiset värit liukuvat, liukenevat ja sekoittuvat toisiinsa muodostaen violetin eri sävyjä. Kun sekaan roiskaisee keltaista, voi nähdä hetken vihreää ja oranssia. Lisää sekoitettaessa alkaa koko keitos muuttua eri sävyisiksi ruskeiksi raidoiksi ja pyörteiksi. Väreistä syntyy muuttuva tarina paperille: ensin oli ujo sininen, joka kohtasi pirteän punaisen...

Pienimpien lasten kanssa käyttöturvallisia värejä voi tehdä sormin maalaamista varten sekoittamalla eri värisiä mehuja ja

käyttämällä niin sanottuna sidosaineena hapanmaitotuotetta, kuten rahkaa. Muitakin käyttökelpoisia yhdistelmiä löytyy, kuten kauravalmisteet tai itse tehty maissijauho-kiisseli, mikäli allergiat estävät käyttämästä tiettyjä aineita. Maalauskokeiluissa aikuisen luo sallivaa ja innostunutta ilmapiiriä, jotta lasten moniaistiset väritunnustelut pääsevät vauhtiin. Tilannetta sanoitetaan yhdessä ja huolehditaan, että kaikilla on hyvä ja turvallinen olo.

Niukoillakin materiaaleilla voi hetkessä luoda upeita teoksia. Monet tietävät ilmakitaransoiton, jossa esiintyjä soittaa mielikuvituskitaraa ilmassa. Kuvataidetoiminnan versio ilmakitaransoitosta on ilmamaalaus. Maalaus tehdä siten, että jokainen ottaa oman paikan tilassa. Sovitaan yhdessä maalauksen aihe, esimerkiksi maalaismaisema, ja maalataan teoksen eri elementit yhtä aikaa siten, että yksi osallistuja kerrallaan sanoo muille, mitä ja miten omaan ilmamaalaukseen maalataan, esimerkiksi: "Nyt maalataan taivaalle pilvet vasemalla kämmenellä!" Seuraava sanoo: "Nyt

maalataan pellolle lehmä oikealla polvella!" Näin tilanne etenee. Maalaukseen lisätään yksityiskohtia niin kauan kunnes osallistujat kokevat maalausten olevan valmiita. Maalauksia ihaillaan hetki yhdessä. Kaikkien maalaukset ovat varmaankin onnistuneet loistavasti! Jos näin ei sattunut käymään, voidaan miettiä, voisiko maalauksen pelastaa päälle maalaamalla, kuten monet suuretkin taiteilijat ovat tehneet. Lopuksi mielikuvitusmaalaukset voi kääriä parempaan talteen tai jättää "leijumaan" tilaan.

Taiteen tarkastelu – kulttuurin kuvat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022) ohjaavat kehittämään lapsen suhdetta kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Jos taidemuseoretkeä on haastavaa järjestää, voi taiteeseen tutustua vaikkapa [Kansallisgallerian verkkosivujen hakutoiminnon](#) avulla. Toiminnon avulla voi etsiä teoksia Kansallisgallerian eri museoiden, Kiasman, Ateneumin ja Sinebrychoffin, kokoelmista esimerkiksi asettamalla hakuksiksi jonkin tunteen.

NIUKOILLAKIN
MATERIAALEILLA
VOI HETKESSÄ
LUODA UPEITA
TEOKSIA.

Päiväkoti-arjessa voi olla hetki, jolloin lapset puhuvat jostakin pelottavasta kokemuksesta. Aikuinen voi ehdottaa, että katsotaan, miten taiteilija on kuvannut pelkoa. Aikuisen harkinnassa on, mikä pelkoon liittyvä taide-teos voidaan näyttää ryhmän lapsille. Koko näyttöä ei tule avata tarkistamatta ensin, että valittu teos on sopiva näytettäväksi. Esimerkiksi Suomen taidehistoriassa Hugo Simberg on kuvannut tunteita, kuten yksinäisyyttä ja pelkoa sympaattisella ja lapsille lähestyttävällä tavalla. Pienikokoinen vesiväriteos Pelko metsässä (1896) saattaa

VASTA REFLEKTIO TEKEE LUOVISTA MENETELMISTÄ TODELLA KASVATUKSELLISESTI MERKITYKSELLISIÄ.

olla monelle hyvin samaistuttava. Teoksessa ihmisen kaltainen hahmo kohtaa hämärässä, tuulisessa havumetsässä epämääräisen, karvaisen olennon. Olento näyttää yllättyneeltä, ehkäpä pelästyneeltä, ja ihmishahmo on tilanteessa ennemminkin utelias ja kumartuu hieman olentoa kohti. Lapsiryhmän kanssa teosta tarkastellessa aikuinen johdattaa keskustelua rakentavasti eteenpäin. Lapsia kannustetaan kertomaan mahdollisimman rikkaita tulkintoja teoksesta (Itkonen 2011). Mitä kuvassa tapahtuu? Millainen tarina kuvaan kätkeytyy? Yhdessä voidaan miettiä ratkaisuja tilanteelle. Mitä pelolle metsässä voi tehdä?

Lapset voivat muovaillla savesta tai muoviluvahasta kauhistuttavan olennon tai

sen vastinparin eli suojelevan hahmon. Hahmojen ympärille voi pystyttää metsäretkeltä tuoduista oksista savipalojen tukemana tiheän metsän. Teoksen äärellä saatetaan kertoa omia juttuja ja lukea kertomuksia kansanperinteeseen kuuluvista peikoista, tontuista, maahisista ja muista kiehtovista metsän olennoista.

Yhteinen reflektio on kasvatuksellisesti merkittävää

Sosiaalipedagogiikassa korostetaan yhteisen reflektion merkitystä. Vasta reflektio tekee luovista menetelmistä todella kasvatuksellisesti merkityksellisiä. Reflektion vaatimus koskee sekä sosiaalipedagogista toimijaa itseään että toimintaan osallistujia.

(Nivala & Ryyänen 2019.) Kuvataideteiden esille laittaminen ja niiden katsominen arjen lomassa avaavat osaltaan lasten ajatuksia ja maailmaa koko päiväkotiyhteisölle. Kuvia voi katsoa ja niistä voi keskustella kukin omilla kyvyillään ja tyyliään, ohimennen tai keskusteluun syventyen. Aikuinen suuntaa ja johdattelee havaintoja pedagogisesti esimerkiksi tunnekasvatuksen tavoitteita painottaen. Näkykö lasten tekemissä kuvissa ystävyyyteen tai leikkimiseen liittyviä asioita? Minkälaisia tunteita tai ajatuksia ne herättävät lapsissa? Koska sanoittamisen taidot ovat lapsilla vasta kehittymässä, aikuisten tehtävänä on sopivassa määrin sanoittaa havaintoja ja tunteita.

Joillekin lapsille päiväkotia voi olla ensimmäinen paikka, jossa näkee läheltä muiden lasten tapoja ilmaista itseään kuvataiteen keinoin. Toisten tekemien kuvien ja taiteen tarkastelu auttavat lasta näkemään maailmaa toisen ihmisen näkökulmasta (Rusanen, Kuusela, Rintakorpi & Torkki 2014). Toisen ihmisen erilaisen näkökulman oivaltaminen on empatian taitojen kehittämisen perusasioita.

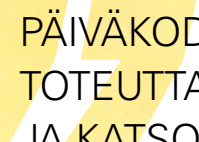
Päiväkodissa kuvan toteuttamiseen ja katsomisen kulttuuriin keskittyminen antaa arvoa lasten tekemiselle. Lasten teoksia voi laittaa esille myös valokuvattuina ja tulostettuina, jos näyttelytilaa on vähän. Pidemmistä tekemisen prosesseista voi koota kuvasarjan vanhempien ja vierailijoiden ihailtaviksi. Samalla pedagoginen dokumentointi tulee näkyväksi ja yhteisesti jaettavaksi. Esillä olevat kuvat herättävät kysymyksiä ja keskustelua. Lasten kokemat elämykset saavat arvoisensa huomion. Monenlaisia reflektiotilanteita syntyy kuin luonnostaan.

Kuvataidetoiminta tarjoaa lapselle tunneilmiasukanavan, joka voi innostaa koko päiväkotiyhteisöä

Lapselle uudet, elämykselliset kokemukset ja tekeminen ruokkivat mielikuvitusta, oppimista ja toimintaan sitoutumista. Aikuinen antaa lapselle välineitä siihen,

että lapsi voi ilmaista itselleen merkityksellisiä asioita ja tunteita kuvallisen toiminnan avulla. Kuvataidetoiminnan toteuttaminen vaatii työtiimiltä etukäiteissuunnittelua ja järjestelyjä muun muassa materiaalien ja tilojen saatavuuden suhteen silloin, kun halutaan maalata, muovailta, rakennella tai tehdä jotakin muuta visuaalisesti näkyvää. Välillä kuvataidetoimintaa voi toteuttaa kevyemmillä järjestelyillä, mielikuvien varassa, kuten ilmamaalauksessa.

Kuvataidetoiminta rakentaa lapsen suhdetta maailmaan ja tarjoaa tunneilmiasukanavan. Aikuinen innostaa ja rohkaisee lasta kokeilemaan, tutkimaan ja etsimään uusia maailmoja turvallisessa ympäristössä. Päiväkodin aikuiset saavat kokea löytämisen ja oppimisen iloa lasten kanssa. Tämä antaa elinvoimaa koko päiväkotiyhteisölle ja säteilee heijastusvaikutuksina lasten koteihin saakka.

PÄIVÄKODISSA KUVAN
TOTEUTTAMISEEN
JA KATSOMISEN
KULTTUURIIN
KESKITTYMINEN
ANTAA ARVOA
LASTEN
TEKEMISELLE.

Lähteet

Hämäläinen, J. 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan.

Kuopio: Kuopion yliopisto.

Itkonen, S. 2011. Taidekuvan äärellä. Katso, koe, jaa. Helsinki:

Kansanvalistusseura.

Nivala, E. & Rynnänen, S. 2019. Sosiaalipedagogiikka. Kohti

inhimillisempää yhteiskuntaa. Helsinki: Gaudeamus.

Opetushallitus 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022.

Helsinki: Opetushallitus.

Rusanen, S., Kuusela, M., Rintakorpi, K. & Torkki, K. 2014. Musta

tuntuu punaiselta. Kuvataiteellinen toiminta varhaisiässä.

Helsinki: Lasten Keskus.

Musiikin merkitys varhaiskasvatuksessa kielen näkökulmasta

Mirkka Rouhio

Alussa oli rumpu. Ennen syntymää sikiön äänimaailma koostuu verisuonten kohinasta, äidin sydämen jatkuvasta sykkeestä ja vaimeista puheäänistä. Kohdussa oleva lapsi oppii jo tunnistamaan vanhempiensa äänen ja melodioita, joita hänelle on laulettu. Aivotutkija Minna Huotilainen (2018) sanoo, että vastasyntynyt pystyy jo tunnistamaan äidinkieltä. Vauvalle suunnattu laulu ja puhe on kuin puheopetusta. Se

sisältää paljon kertausta ja liioittelee kielen oppimisen kannalta tärkeitä elementtejä, joiden oppiminen on tärkeää äidinkielen oppimisen kannalta. Vauvat oppivat nopeasti itkemään ja joteltelemaan oman äidinkieltä äänenpainoilla. Äidin laulu on vauvalle hypnotisoivaa ääntä riippumatta äidin laulutaidosta. Myös päiväkodissa lapselle laulaminen edesauttaa lapsen oppimista.

Monipuolinen musiikkitoiminta tukee laajasti lapsen kasvua ja kehitystä

Musiikki tekee hyvää kaikille, mutta vieraskielisten lasten suomen kielen oppimisen tukena musiikki on myös erinomainen keino. Musiikissa ja kielessä on paljon

samanlaisia ominaisuuksia, muun muassa rytmi, sointiväri, äänen korkeus, melodia, dynamiikka ja äänenpaino. Lapset oppivat puhemelodian, lorujen ja laulujen kautta tiedostamaan kielellisiä säännönmukaisuuksia. Kielen ja musiikin elementit ovat samoja: äänen kesto, korkeus, voima ja sävy. Lapset, joilla on kielellisen kehityksen ongelma, hyötyvät musiikkiharrastuksesta eri muodoissaan. Aivotutkija Minna Huotilainen (2018) onkin sanonut, että muskari on aivojen jumppasali!

Varhaiskasvatuksen musiikillisen ilmaisun tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022). Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia kehittyvät elämyksellisen ja leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. On hyvä suunnitella musiikkituokio niin, että se sisältää laulamisen lisäksi liikettä, rytmikkaa, soittoa ja kuuntelua. Varaa myös aiheeseen liittyvää kuvamateriaalia tai rekvisiittaa, jotta myös pienimpien mielenkiinto säilyy. Erilaiset taputukset, rytmittelyt ja liikkeet auttavat hahmottamaan

LASTEN VALMIUDET HAHMOTTAA MUSIIKKIA
KEHITTYVÄT ELÄMYKSELLISEN JA LEIKIN-
OMAISEN MUSIIKILLISEN TOIMINNAN KAUTTA.

laulun tapahtumia ja rakennetta. Lapsilla on hyvä olla jotain konkreettista tekemistä. Se auttaa keskittymisessä ja oman toiminnan ohjauksessa. Myös tekemisen ja hiljaisuuden vaihtelu on tärkeää. Esimerkiksi klassista musiikkia ja sen eri osia voidaan kuunnella aktiivisesti liikkuen tai taputtaen. Näin musiikin eri osat tulevat tutuksi. Turvaa ja tunnetaitoja tarinoista -hankkeen 2 työpajoissa olemme tehneet aktiivisen musiikinkuuntelun harjoitteena Vivaldin syksyä.

Musiikki herättää meissä myös tunteita, ja musiikin avulla voidaan välittää tunteita. Musiikki voi olla tunteiden maailmassa totta tavalla, johon kieli ei pysty. Musiikin avulla voidaan miettiä, miltä tuntuu tai miltä jokin musiikki tai asia kuulostaa. Musiikin tai äänimaailman herättämän tunteen voi myös näyttää lapselle tunnetaulun kuvista. Sara Sintosen ja Emilia Erfvingin (2015) Herkkien korvien tehtäväkorteissa on paljon inspiroivia valmiita tehtäviä ja kuvia, joita voi hyödyntää musiikkihetkien aikana ja joiden avulla voidaan ääntä tai soittimia käyttäen tehdä erilaisia äänimaisemia.

Soittimiin voi myös tutustua tarinoiden. Rohkaisen teitä tekemään inventaarion päiväkodin soitinkaappeihin. Mitä soittimia sieltä löytyykään? Ottakaa soittimia rohkeasti käyttöön ja tutustukaa niihin yhdessä lasten kanssa. Ohjatussa soitinpiirissä voidaan kuunnella jokaisen soitin ääni, miettiä, mistä materiaalista se on tehty, ja näin luokitella soittimia. Työpajoista tuttu juttu on kertoa soittimesta itse keksitty tarina.

Musiikki kehittää lapsen tarkkaavaisuustaitoja ja keskittymiskykyä. Tähän ovat oivallisia musiikilliset soitinleikit, joissa esimerkiksi huivi, pallo tai pyörivä vanne johtaa

orkesteria. Lapset saavat soittaa niin kauan, kunnes esine pysähtyy. Aktiviteetit, joihin voi osallistua ilman kielitaitoa, antavat lapselle tunteen osallisuudesta. Musiikillisissa leikeissä lapsi saa onnistumisen kokemuksia, vaikka kielitaito olisi vielä vähäinen. Musiikkihetket myös vahvistavat ryhmään kuulumista ja ryhmässä toimimisen taitoja.

Yhdessä laulamalla ja lukemalla opitaan kieltä

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on vahvistaa sekä erikielisten että suomenkielisten lasten kielenoppimisen ja lukutaidon valmiuksia. Tähän hyviä menetelmiä ovat

MUSIIKKI VOI OLLA TUNTEIDEN
MAAILMASSA TOTTA TAVALLA,
JOHON KIELI EI PYSTY.

kirjallisuus- ja musiikkikasvatus. Kirjoja tai lauluja valittaessa olisi kielen oppimisen näkökulmasta hyvä ottaa huomioon, että laulussa tai kirjassa on riittävän yksinkertainen teksti lapsen kielitaitotasoon nähden. Kirjoissa olisi hyvä olla selkeät kuvat, joista voi kerrata sanastoa. Tekstin ja kuvan synkronointi helpottaa myös tarinan ymmärtämistä. Toistuvat lauserakenteet auttavat kielen oppimista. Kielinupun laulut ovat tästä hyvä esimerkki. Laulut perustuvat pitkälti

AIKUISEN SANATON
VIESTINTÄ,
ÄÄNENSÄVYTTÄ JA
ELÄYTYMINEN OVAT
KIELEN OPPIMISEN
ALKUVAIHEESSA
JOPA TÄRKEÄMPIÄ
KUIN SANAT.

toistoon ja yksinkertaisiin lauserakenteisiin, mikä auttaa lasta kielen hahmottamisessa ja fraasien muistamisessa yhdessä musiikin melodian ja rytmin kanssa.

Kirjassa on hyvä olla samaistumiskohteita lapsille. Sekä laulut että kirjat kannattaa valita ryhmän teema sekä lapsen kiinnostuksen kohteet ja kielitaito huomioiden. Koska kieli opitaan vuorovaikutuksessa, suosittelen mieluummin sadun kertomista itse kuin sen kuuntelemista digilaitteilta. Pystyt silloin esimerkiksi mukauttamaan kieltäsi kuulijan kielitaitoon, pysäyttämään tarinan, vastaamaan lasten esittämiin kysymyksiin tai helpottamaan tekstiä ja toistamaan asioita.

Aikuisen tehtävä on innostaa lasta. Lauluissa on hyvä olla esimerkiksi jokin leikki, rytmittely tai liike, joihin kaikki voivat osallistua kielitaidon tasoon katsomatta. Näin tuemme lapsen osallisuutta ja osallistumista. Lauluja ja niiden tarinoita kannattaa dramatisoida kuvia tai muuta rekvisiittia apuna käyttäen, leikkien ja rytmittellen.

Innostunut aikuinen innostaa myös lapsia osallistumaan leikkiin. Aikuisen sanaton viestintä, äänensävyt ja eläytyminen ovat kielen oppimisen alkuvaiheessa jopa tärkeämpiä kuin sanat. Lasten peilisolut aktivoituvat, ja lapset matkivat aikuisen liikkeitä ja taputuksia ja pääsevät siten mukaan. Kaikuleikit ovatkin oiva tapa opetella leikkien liikkeitä, laulujen sanoja ja niiden rytmejä. Sanarytmileikeissä ja nimileikeissä, joissa toistetaan rytmillisesti oma nimi tai jokin sana, kehitetään puheen oppimisessa tärkeää kaikumuistia.

Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Pedagogista toimintaa onkin hyvä soveltaa tarinoiden, satujen ja musiikin maailmassa monipuolisesti. Musiikkituokioon voidaan yhdistää liikuntaa, tarinointia, kuvataidetta sekä digitaalisia. Samaa laulua ja sen sanastoa voidaan käsitellä monesta eri näkökulmasta tuoden aina uusia elementtejä mukaan. Sama laulu voidaan laulaa, soittaa tai liikkua tai lisätä prosessiin digikasvatusta.

Tukea musiikkitoiminnan suunnitteluun

Oletko miettinyt, miten voisit lisätä musiikillisia elementtejä vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön? Tässä muutamia esimerkkejä, joita hankkeen työpajoissa on tullut esiin:

- ▶ Voidaan kysyä vanhemmilta, mitä lauluja he laulavat kotona lapsen kanssa tai mitä lauluja he itse lauloivat lapsena.
- ▶ Perheiden lempimusiikkia voidaan kuunnella tai laulaa päiväkodissa.
- ▶ Lisätään ryhmäportfolioon videoita päiväkodin lauluhetkistä.
- ▶ Ryhmäportfolioon tai lapsiryhmän seinälle laitetaan QR-koodeja, joiden takaa löytyy lasten kanssa ryhmässä laulettuja lauluja, joita voidaan kuunnella ja laulaa yhdessä myös kotona.
- ▶ Osallistetaan vanhempia mukaan metsäretkelle, jossa pidetään lauluhetki. Vanhemmat voivat yhdessä lapsen kanssa kerätä luonnosta "soittimia". Soitellaan yhdessä luonnonsoittimilla.

Samoin varhaiskasvatuksen henkilöstön kesken on hyvä pohtia, miten musiikin avulla edistetään lapsen ja lapsiryhmien oppimista ja hyvinvointia. Seuraavia kysymyksiä voi käydä läpi esimerkiksi tiimipalaverissa tai päiväkodin yhteisissä kokouksissa. Ne auttavat näkemään nykytilanteen ja kannustavat käyttämään musiikkia vielä enemmän ja säännöllisesti arjessa lasten kanssa.

- ▶ Miten musiikki tai musiikilliset leikit näkyvät odottelutilanteissa, siirtymätilanteissa, lepoaikailla tai perushoitotilanteissa?
- ▶ Miten ohjattu musiikkituokio teillä rakentuu?
- ▶ Onko musiikkihetkissä selkeä rakenne ja monipuolisesti erilaisia musiikillisia harjoitteita?
- ▶ Millä perusteella ja millaisia lauluja tai leikkejä valitsette?
- ▶ Laulatteko lapsille vai kuunteletteko musiikkia älylaitteilta?
- ▶ Käytättekö musiikkia turvallisen tunnelman luomiseen?
- ▶ Hyödynnättekö musiikillisia elementtejä tarinoiden kertomisessa?

Lähteet

Huotilainen, M. & Peltonen, L. 2018. Tunne aivosi. Helsinki: Otava.

Sintonen, S. & Erfving, E. 2015. [Herkkien korvien tehtäväkortit \(tumblr.com\)](#).
[Verkojulkaisu.](#)

[Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022](#). Helsinki: Opetushallitus.

Lue lisää musiikin hyvinvointivaikutuksista ja musiikkikasvatuksesta:

Hakamo, M. & Haikio, N. 2011. Puhekuplia: Lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen. Helsinki: Lasten keskus.

Lilja-Viherlampi, L. (toim.) 2011. Ihminen ja musiikki: Musiikillisen vuorovaikutuksen ulottuvuuksia. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Lindeberg-Piironen, A. & Ruokonen, I. (toim.) 2017. Musiikki varhaiskasvatuksessa: Käsikirja. Helsinki: Classicus.

Turvaa ja tunnetaitoja johtamalla

Laura Iivonen-Mellais ja Sylvia Hakari

Varhaiskasvatuksessa tunneälykkään johtamisen vaikutukset ovat monitasoisia; johtaja toimii sekä tunnetaitoisena johtajana että tunnetaitojen pedagogisena johtajana. Hän johtaa lasten kasvatusta, opetusta ja hoitoa ja varmistaa, että tunnetaidot näkyvät myös tässä vuorovaikutussuhteessa myönteisesti. Miten tunneälykäs johtaminen näkyy varhaiskasvatuksessa? Miten johtaja voi harjoitella tunnetaitavaa johtamista? Miten huolehtia siitä, että tunnekuorma ei kasva liian suureksi, kun lähiesimiestyössä johdettavien määrä on useita kymmeniä? Näihin kysymyksiin etsimme vastauksia tässä artikkelissa.

Tunneälykkyyden merkitys on tunnistettu tärkeäksi osaksi laadukasta esimiestyötä lähes joka alalla. Esimerkiksi Valtioneuvoston tulevaisuusselonteossa

(2017) esitettiin, että tulevaisuuden työelämätaidoissa korostuvat vuorovaikutus- ja yhteistyötaidot. Johtaminen muuttuu jatkuvasti yhteisöllisemmäksi toiminnaksi, jossa yhteistyön ja verkostojen arvo ymmärretään selkeämmin (Oksanen 2017). Tunnetaitojen roolin merkitys tunnustetaan yhä useammin oleellisena tekijänä ihmisten työhyvinvointia tarkasteltaessa. OECD nostaa Skills for 2030 -julkaisussaan (2019) sosiaaliset taidot ja tunnetaidot, kuten empatian, itsetuntemuksen, toisten kunnioittamisen ja kyvyn kommunikoida, yhä oleellisimmiksi taidoiksi erilaisten ihmisten yhteistyön tekemisen onnistuminen edellytyksenä (Skills 2030: 2019).

Toisaalta meidät on opetettu ajattelemaan, että toimimme tosiasioiden pohjalta ja ajatteleme asioista järkevästi ilman, että tunteet pystyvät vaikuttamaan päätöksiimme. Meidät on ikään kuin opetettu ajattelemaan, että "Vain tosiasiat ratkaisevat", "Ajatellaanpa nyt järkevästi" tai "Nyt pitää ottaa järki käteen". Tunteet on myös pyritty pitämään piilossa mahdollisimman pitkään, ja niiden merkitystä päätöksenteossa on usein vähätelty. Kaikesta tästä huolimatta

TUNNETAITOJEN
ROOLIN MERKITYS
TUNNUSTETAAN
YHÄ USEAMMIN
OLEELLISENA
TEKIJÄNÄ IHMISTEN
TYÖHYVINVOINTIA
TARKASTELETAESSA.

tunteilla on suuri merkitys johtamisessa ja tunteet ovat mukana kaikissa tuntevien ja kokevien ihmisten elämän tapahtumissa ja vuorovaikutustilanteissa, erityisesti varhaiskasvatustyössä. Jokainen tulee työpaikalle oman tunnemaailmansa kanssa, vaikka omalla persoonalla työn tekemiseen liittyvätkin ammatillisen rajaamisen ja kasvatuksellisen tunneilmaston tuottamisen vaatimukset.

Työ ja työpaikan ihmissuhteet herättävät tunteita, samoin kiireiset aikataulut, monimutkaiset asiat ja toimintatapojen ristiriidat. Tunteilla on lisäksi taipumus tarttua

ja voimistua ihmisten välillä. Avoimen tunneilmaston ympäristöissä asioiden käsittely on tehokkaampaa ja muutoksiin sitoutuminen on parempaa tunteet huomioitaessa. Lisäksi erilaisten tunteiden hyväksyminen vaikuttaa positiivisesti ongelmanratkaisukykyyn.

Tunneäly hyppysissä. Kuva: Sylvia Hakari. Kuva on luotu Dall-e-tekoälypohjaisella kuvagenerointimallilla.

Haastavat tunteet varhaiskasvatuksen kohtaavassa työtöteessa

Työn pyönteissä, kanssakäymisessä työka- vereiden kanssa, tarvitaan taitoja säädellä tunteita. Säätelyä on esimerkiksi tunteiden ilmaiseminen sopivalla tavalla tilanteeseen nähden. Usein työyhteisöön sopiva tunteiden ilmaisu tarkoittaa haastavien tunteiden, kuten pettymyksen tai suuttumuksen ilmaus- ten, lieventämistä ja vähentämistä. Eräässä varhaiskasvatuksen työyhteisössä oli tauko- tilassa ”kiroilusohva”, joka antoi turvallisen tilan myös haastavien tunteiden esiin tuo- miseen. Tämä helpotti muun muassa tilan- teissa, joissa vaarana oli, että tunne näkyy myös lasten parissa tehtävässä työssä. Myönteiset tunteet taas tarvitsevat esiin tuo- mista ja vahvistamista. Tätä voi tehdä esi- merkiksi positiivista palautetta antamalla.

Niin mielen kuin ruumiin rauhoittami- sen taidot auttavat tunnekuhuissa. Myös itsessä ja toisissa heräävien tunteiden, eten- kin haastavien tunteiden havaitseminen ja tunnistaminen, ymmärtäminen ja niistä irti päästäminen ovat tunnetaitoja, jotka helpot- tavat tunnepitoisia tilanteita. Muutokset ja

uudet tilanteet ovat herkkiä herättämään eri- laisia tunnereaktioita ihmisissä. Osaavalla tunteiden johtamisella on mahdollista saada kaikki osallisiksi yhteisiin suunnitelmiin ja sitouttaa tavoitteisiin – onhan itse havaittu ja keksitty aina helpompi hyväksyä.

Työpaikalla jokainen on vastuussa niin omista tunteistaan kuin työyhteisön tun- neilmastoon vaikuttamisesta. Yksi keskei- nen tunnetaito on, että työntekijät kyke- nevät havaitsemaan omat tunteensa ja erottamaan ne ryhmän tunteista.

Moninaisessa ja monikulttuurisessa työ- yhteisössä johtamisen haasteet lisäänty- vät ja saavutettavaan, ymmärrettävään ja selkeään viestintään on kiinnitettävä eri- tyistä huomiota. Hyvän johtamisen kritee- reitä kuvataan erilaisten käsiteparien avulla, joista yksi on monimuotoisuus ja yksilöllii- syys. Käsitepari tuo esille henkilöstön moni- muotoisuuden kokemisen myönteisenä piirteenä työyhteisössä. Tällöin ihmisten erilaisten lähtökohtien, osaamisen ja koke- musten nähdään edistävän työn tavoitteita. Työntekijöiden toisistaan eroavia elämänti- lanteita ja haasteita tuetaan ja huomioidaan

työelämässä, ja ne nähdään työtä rikastuttavina tekijöinä. (Työterveyslaitos 2018.) Ongelmatilanteita muodostuu esimerkiksi silloin, jos työyhteisössä koetaan, että työtoveri saa eriarvoistavaa kohtelua johtuen vaikkapa kielitaidon haasteista. Näissä tilanteissa johtajan on kyettävä perustelemaan toimintansa, jotta eriarvoisuuden kokemus tunteena heikkenee.

Johtaja tunneilmaston rakentajana ja suuntaajana

Johtaja luo omilla tunnetaidoillaan työpaikan tunneilmastoa, koska monen prosessin vastuuhenkilönä hän näyttää esimerkiksi työyhteisön tunneilmaston luomisesta. Johtajan tehtävänä on paitsi edistää avoimuutta ja vuorovaikutusta myös innostaa. Tunteiden johtamisen ydin on siinä, että niin hyvässä kuin pahassa ja niin arjessa

kuin juhlassa tunnustetaan erilaiset tunteet ja mietitään, miksi ne heräävät, mitä niistä kannattaa oppia ja mitä pitää ajattelussa ja tekemisessä muuttaa, poistaa tai lisätä niiden pohjalta.

Myönteisen ilmapiirin edellytykset ovat työntekijöiden arvostaminen ja oikeudenmukainen kohtelu. Työntekijöiden erilaiset ammatilliset valmiudet tai henkilökemiat eivät oikeuta eriarvoista kohtelua. Tasapuolisuus ja tasa-arvoinen kanssakäyminen tarkoittavat yhdenvertaista pääsyä esimerkiksi koulutuksiin ja uralla etenemisen mahdollisuuksiin.

Jos johtaja käyttäytyy epäasiallisesti tai häiritsevästi, hän tulee antaneeksi luvan muille samanlaiseen käytökseen. Yleinen sääntö ”jos et osaa johtaa itseäsi, et voi johtaa muita”, pätee myös tunteiden johtamiseen.

Hyvää tunneilmastoa rakennetaan myönteisellä, kannustavalla ja avoimella viestinnällä. Hyvät tunnetaidot – eli kyky tunnistaa, nimetä ja säädellä tunteita – auttavat johtajaa tunnistamaan työpaikan tunteita ja vaikuttamaan ilmapiiriin. Kyky käsitellä ristiriitoja ja purkaa kielteistä työilmapiiriä ovat olennaisen tärkeitä. Työpaikalla, jossa tunnejohtajuus on hallussa, on havaittavissa työntekijöiden keskuudessa muun muassa vahvaa sitoutuneisuutta työhön ja työpaikan ilmapiirin kehittämiseen. Vaikeista asioista uskalletaan puhua avoimesti, ja johtajalta ja työkollegoilta saa tukea, luottamusta ja kannustusta. Rento ilmapiiri ruokkii luovuutta ja uusia innovaatioita.

Tunneälykäs johtaminen

Tunteet ovat monimutkainen ilmiö, ja niiden taustalla on usein neurobiologisia prosesseja ja hermostollisia reaktioita. Tutkimalla eri aivoalueiden aktiivisuutta voidaan saada tietoa siitä, miten eri tunteet syntyvät ja miten ne vaikuttavat käyttäytymiseemme. Aivomme työskentelevät jatkuvasti määrittääkseen, onko jokin tilanne tai

HYVÄÄ TUNNEILMASTOA RAKENNETAAN
MYÖNTEISELLÄ, KANNUSTAVALLA JA
AVOIMELLA VIESTINNÄLLÄ.

asia meille uhka vai mahdollisuus, ystävä vai vihollinen, turvallinen vai turvaton.

Neurotiede on myös todistanut, että positiiviset tunteet pyrkivät laajentamaan otsalohkon toimintaa, jolloin pystymme ajattelemaan avoimemmin ja luovemmin. Iloisuus työpaikalla lisää innostusta, arvostus tuo mukaan pienen ylimääräisen panostuksen, turvallisuuden tunne lisää motivoituneisuutta ja rentous saa aikaan ratkaisukeskeyttä. Vastaavasti negatiiviset tunteet aiheuttavat käänteisen reaktion, jolloin ne rajoittavat otsalohkon toimintaa kaventaen ajatteluamme ja pienentävät kykyämme tulkita tapahtumia. Tällöin erilaisten kognitiivisten resurssien,

esimerkiksi muistin, ajattelun, luovuuden ja oppimisen, käyttö on niukkaa. Stressi lisää aggressiivisuutta, huolestuminen lisää ongelmakeskeistä ajattelua, pelko syytelyä. Syytettynä oleminen tuo mukaan asioiden kyseenalaistamisen ja jopa sabotoinnin. (Karjalainen 2022.)

Positiiviset ja negatiiviset tunteet kuuluvat ihmiselämään ja työelämään. Johtajan tehtävänä onkin kiinnittää jatkuvasti huomiota siihen, millaisen työympäristön hän ympärilleen luo ja ruokkiiko se enemmän positiivisia vai negatiivisia tunteita. Tunneälykkään johtajuuden perusajatuksena on, että kyky ymmärtää ja hallita omia ja muiden tunteita voi parantaa johtajan päätöksentekokykyä,

tiimityöskentelyä ja organisaation suorituskykyä kokonaisuutena. Se vaatii jatkuvaa kehittymistä ja tietoista työskentelyä oman tunneälyn vahvistamiseksi.

Johtamisfilosofiani, tunnejohtaminen, perustuu ennen kaikkea ihmisen arvostamiseen ja siihen uskoon, että jokaisella on aivan ainutkertaisia lahjoja, ainutkertaista luovuutta ja osaamista. Marimekossa yhdessä tekeminen on tärkein työskentelytapamme. Siitä syntyy ilo ja joskus jopa hurmio.
(Kirsi Paakkanen, Marimekon toimitusjohtaja teoksessa Saارينen & Aalto-Setälä, 2007.)

KYKY YMMÄRTÄÄ JA HALLITA OMIA JA
MUIDEN TUNTEITA VOI PARANTAA JOHTAJAN
PÄÄTÖKSENTEKOKYKYÄ, TIIMITYÖSKENTELYÄ
JA ORGANISAATION SUORITUSKYKYÄ
KOKONAISUUTENA.

Miten tunneälykyys sitten näkyy johtamisessa ja mitä ovat tunneälykkäät taidot? Johtajan käyttäytyminen vaikuttaa Karjalaisen (2022) mukaan joko myönteisesti tai kielteisesti muiden toimintaan esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

1. Itsetietoiset johtajat osaavat pyytää muilta palautetta johtajuudestaan ja reagoivat saamaansa palautteeseen. He myös käyttäytyvät tavalla, jolla odottavat muiden käyttäytyvän, ja ovat johdonmukaisia siinä, mitä sanovat ja tekevät.
2. Empaattiset johtajat puolestaan saavat muut tuntemaan arvostusta ja osaavat ennakoida muiden vastauksia ja reaktioita. He osaavat tarkastella tilanteita muiden näkökulmasta sekä huomaavat nopeasti, mikäli joku tarvitsee tukea tai asiaan pitää reagoida.
3. Vilpitön johtaja ilmaisee itseään avoimesti ja tehokkaasti, kunnioittaa sitoumuksiaan sekä kannustaa samaa käyttäytymistä muissa. Johtajan aitous luo ymmärtävää, avointa ja luotamuksen ilmapiiriä, joka kannustaa rehelliseen ja avoimeen keskusteluun.
4. Varautuneet, ristiriitoja välttelevät johtajat usein luovat keinotekoisia harmoniaa ja väärinkäytöksiä ympärillään olevien keskuudessa. Käyttäytymistä kuvaavat usein myös tyllyt tai epäasianmukaiset kommentit.
5. Vahvan tunneperäisen päättelykyvyn omaavat johtajat pystyvät olemaan laajakatseisia päätöksissään, jolloin ihmisten sitoutumisen aste kasvaa. Tunneperäinen päättely on taito pystyä hyödyntämään omien ja muiden tunteisiin liittyvää tietoa yhdistäen sitä muihin faktoihin ja tietoihin päätöksenteossa.
6. Johtajan mieliala tarttuu työpaikalla. Se on vahva joko tuottavaa tai tuottamatonta tekemistä ohjaava voima. Uusiin tilanteisiin sopeutuminen, pyrkimys parantaa omaa suoritustaan, virheiden tunnustaminen ja niistä oppiminen positiivisen ja energisoivan käyttäytymisen kautta erottaa resilientin johtajan muista.
7. Suorituksiin innostaminen yhä uudelleen tapahtuu vaikuttamalla myönteisesti toisten suoritustason ongelmanratkaisun, palautteen, tukemisen ja työn tunnustamisen kautta. Henkilön rooli- ja tavoitekirkkauden selkiyttämisen kautta suorituskyykyä voidaan ohjata ja parantaa tavoitteita kohti. Innostavan tyylin omaksuneet johtajat luovat muille mahdollisuuden suoriutua paremmin kuin heiltä odotetaan. (Karjalainen 2022.)

Tämä kaikki on tärkeää huomioida myös varhaiskasvatuksen työyhteisöissä, jossa johtamisen teot jakaantuvat usealle esihenkilöstä tiimityöhön ja aina lasten johtamiseen saakka!

Kyky käsitellä monenlaisia ristiriitoja rakentavasti luo turvallisuutta

Joskus haastavien tunteiden leviämistä on vaikea havaita tai tilannetta on vaikea sanallistaa, vaikka tunnelman tunnistaa-kin selkänahassaan. Esimerkiksi vaikene-minen, toisten huomiotta jättäminen, tie-don panttaaminen, syntipukin hakeminen tai muu aiheeton syyttely kertovat tuleh-tuneesta ilmapiiiristä.

Työyhteisön haastavat tunteet, kuten kateus, pettymys, viha tai katkeruus, eivät synny itsestään, vaan usein niille on löy-dettävissä ymmärrettäviä syitä. Esimerkiksi kokemus epäoikeudenmukaisesta kohte-lusta herättää monenlaisia tunteita ja häi-rintä ja epäasiallinen kohtelu aiheuttavat suuttumusta. Huolta, pelkoa ja ahdistusta

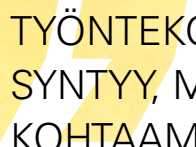
herää erityisesti muutostilanteissa ja krii-seissä, joihin liittyy epävarmuutta ja turvat-tomuutta. Nämä tarttuvat helposti ihmi-sestä toiseen.

Työntekoa haittaava ristiriitatilanne syn-tyy, mikäli vaikeita asioita ei kyetä koh-taamaan ja käsittelemään. Jos ristiriitoi-hin ei puututa eikä niihin haeta ratkaisua, työyhteisö voi joutua kuormittavaan, pitkään jatkuvaan ongelmakierteeseen. Käsittelemättömien tunteiden kuorma voi muuttua ahdistuneisuudeksi tai masen-nukseksi. Niinkin pieni asia kuin epäoikeu-denmukaisuuden kokemus työvuorosuun-nittelussa voi johtaa työyhteisössä kriisiin. Johtajan on hyvä reagoida tähän tuntee-seen, vaikka asia tuntuisikin mitättömältä ja työnjohto-oikeudellisesti oikein toteu-tetulta. Rauhallinen ja avoin keskustelu

työvuorosuunnittelun periaatteista kannat-taa tällöin käydä koko yhteisön kanssa.

Pelolla ei johdeta laatua

Pelko on pahimmillaan iso ja lamauttava tunne, joka vaikuttaa paitsi sitä kokevaan ihmiseen itseensä myös hänen ympäril-lään oleviin ihmisiin. Tämän vuoksi työ-paikoillakin pelolla voi olla suuri merkitys paitsi viihtyvyyteen siellä myös tehokkuu-teen ja tuottavuuteen. Mielenterveystalon asiantuntijoiden mukaan pelko on luon-nollinen reaktio uhkaavaan tilanteeseen ja sen tarkoituksena on varoittaa ihmisiä vaarasta. Erilaiset pelot ovat melko yleisiä. Yleisimpiä pelkotiiloja aiheuttavat muun muassa sosiaaliset tilanteet, julkiset, ahtaat ja korkeat paikat, lentokoneella matkus-taminen, veren näkeminen sekä hyönteiset ja muut eläimet. Ihminen, joka kärsii voimakkaista peloista, pyrkii yleensä kai-kin tavoin välttämään pelkoja aiheutta-via asioita tai tilanteita. Tällöin pelot usein huomaamatta voimistuvat ja alkavat vähi-tellen rajoittaa elämää yhä enemmän. (Perustietoa peloista.)

TYÖNTEKOA HAITTAAVA RISTIRIITATILANNE
SYNTYY, MIKÄLI VAIKEITA ASIOITA EI KYETÄ
KOHTAAMAAN JA KÄSITTELEMÄÄN.

Pelko on hankala tunne, eikä sitä ole helpoa kohdata. Jos pelkäävältä puuttuu riittäviä keinoja kanavoida tai käsitellä pelkoa, voi olla helpompaa torjua ja työntää se syrjään kuin kohdata se. Työyhteisöissäkin pelolla voi olla hyvin paljon vaikutusta. Työpaikoilla pelot liittyvät etenkin johtamisen laatuun, erityisesti huonoon ja autoritääriseseen johtamiseen. Pelolla johtaminen on vielä turhankin usein monen organisaation arkipäivää. Erikssonin (2006: 115) mukaan pelolla johtaminen on helposti liitettävissä perinteiseen autoritäärisen johtamiskäsitykseen, jossa kontrolli on merkittävä osa johtamista.

Pelkoon pohjautuvassa työpaikassa pelko kuluttaa valtavia määriä ihmisten energiaa. Terveellisessä työpaikassa taas keskinäinen luottamus antaa lisäenergiaa. On tärkeää tiedostaa, että pelko ja luottamus eivät voi elää yhdessä samalla työpaikalla. Mikäli johtaja ei pysty luottamaan työntekijöihin, luottamuksen puute korvataan jollain muulla tavalla, kuten esimerkiksi pakottamisella, käskyttämisellä ja mikromanageeroinnalla. Tämä puolestaan johtaa pelon ilmapiirin luomiseen ja sitä kautta siihen,

että ne työntekijät, joilla on mahdollisuksia vaikuttaa omaan työtilanteeseensa ja elämäänsä, eivät suostu työskentelemään pelolla johdetussa työpaikassa.

Pelolla johtamisesta voidaan Erikssonin (2006: 116) mukaan tunnistaa ainakin kolmenlaista johtajuutta:

- 1. Pelon ilmapiiri syntyy työyhteisön epävarmuuden, muutoksen ja ennakkoimattomuuden seurauksena.**
- 2. Johtaja käyttää pelottelua tunnistamalla sitä itse.**
- 3. Johtajuus rakennetaan tietoisesti pelon ja pelottelun varaan.**

Kahteen ensimmäisen pelon käyttötapaan voidaan liittää taitamattomuus ja kyvyttömyys kehittää ymmärrystä johtamisosaamisen moniulotteisuudesta. Pahimmillaan pelolla johtaminen vie pohjaa inhimillisyydeltä. Pitkään kestänyt pelko lamaanuttaa ihmisen, hävittää hänen työilonsa

ja huumorintajunsa, estää avoimuuden ja vie kyvyn luottaa muihin ihmisiin. Pelolla johdetussa työpaikassa ei ole myöskään pysyvyyden ja jatkuvuuden tunnetta. Sitoutuminen työpaikkaan on vähäistä, tai sitä ei ole ollenkaan. Tällöin työntekijöiden vaihtuvuus on suurta. Pelko myös toimii tehokkaana työpaikan huhumyllyn syykkeenä, kun työpaikassa ajatellaan toista ja puhutaan toista.

Selkeä, varhainen puheeksi ottaminen ja asioiden selvittäminen kannattaa

Ristiriitoja on pyrittävä käsittelemään mahdollisuuksien mukaan jo niiden ilmetessä. Jokainen voi pyrkiä ottamaan omalta osaltaan hankalia asioita puheeksi: työtöveiden ja johdon on pystyttävä kuuntelemaan viestejä ja keskustelemaan niistä. Niin kahdenkeskiset kuin ulkopuolisen tahon vetämät yhteiset keskustelut tukevat ristiriitojen käsittelyä ja voivat saada solmut aukeamaan.

Työyhteisön kyky tunnistaa ja käsitellä vaikeita asioita purkaa samalla hankalia

tunteita. Avoin ilmapiiri vahvistaa hyvinvointia ja rakentaa luottamusta ja turvallisuuden tunnetta yhteisössä. Myös häirinnän ja epäasiallisen kohtelun nollatoleranssin ja toimintaohjeiden tulee olla koko työyhteisön tiedossa.

Useilla työpaikoilla ja julkisissa tiloissa on otettu käyttöön turvallisemman tilan periaatteet. Turvallisemman tilan politiikka on lähtöisin ala- ja vaihtoehtokulttuureista. Turvallisempi tila mielletään paikaksi, joka on tarkoitettu tarjoamaan paikallaolijoille tunne fyysisestä ja henkisestä turvallisuudesta. Suomen YK-liiton sivuilla todetaan, että turvallisemman tilan periaatteilla ja toimintatavoilla pyritään luomaan tila, jossa kaikki pyrkivät omalla toiminnallaan rakentamaan yhdenvertaista, kunnioittavaa ja avointa ilmapiiriä ja keskustelua.

Turvallisemman tilan periaatteiden tarkoitus on saada ihmiset ennakoivasti miettimään omaa käytöstään sekä luoda osallisuuden kokemusta sillä, että kaikki ovat mukana ja vastuussa sosiaalisten tilojen luomisesta. Tavoitteena on, että kenenkään ei tarvitse kohdata minkäänlaisia syrjinnän,

kiusaamisen, häirinnän tai väkivallan muotoja. Tämä tarkoittaa ennen kaikkea aktiivista toimintaa kyseisenlaisen toiminnan ehkäisemiseksi ja puuttumista tilanteisiin, joissa huomataan epäasiallista käytöstä. Turvallisemman tilan periaatteiden käyttöönotto on konkreettinen teko, jonka avulla voidaan edistää jokaisen tilan käyttäjän turvallisuutta ja mahdollisuutta osallistua tilan käyttöön ja toimintaan juuri sellaisena kuin on. Käytännössä turvallisemman tilan periaatteet toteutuvat siten, että tilan käyttäjien kanssa yhteistyössä perehdytään yhteisiin turvallisemman tilan periaatteisiin, kootaan niistä näkyville juuri kyseistä tilaa koskevat ja soveltuvat sekä edellytetään kaikkien tilaa käyttävien noudattavan niitä.

Turvallisemman tilan periaatteiden kokoaminen omaan työympäristöön on tullut myös ajankohtaiseksi varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatussyksiköissä on laadittu henkilökunnan yhteiset turvallisemman tilan periaatteet, ja lisäksi lapsiryhmissä on laadittu yhdessä lasten kanssa omia periaatteita. Nämä yhdessä sovitut periaatteet ovat usein korvanneet

vanhat ryhmän säännöt, jolloin posititiivisen pedagogiikan hengessä voidaan puhua yhteisistä sopimuksista, ei kielloista ja säännöistä.

Kuormittavat tilanteet lasten ja vanhempien kanssa vaativat yhteistä purkua

Monissa päiväkodeissa varhaiskasvatuksen työntekijät voivat joutua kohtaamaan lasten ja vanhempienkin voimakkaita tunteita, kuten surua, raivoa tai pettymystä. Samalla heidän on ammatillisesti tukahdutettava aitojen tunteiden ilmauksia ja esitettävä tunteita, joita he eivät välttämättä aidosti koe.

AVOIN ILMAPIIRI
VAHVISTAA HYVIN-
VOINTIA JA RAKENTAA
LUOTTAMUSTA JA
TURVALLISUUDEN
TUNNETTA YHTEISÖSSÄ.

JO KOLLEGIAALINEN AITO KUULEMINEN LASKEE STRESSITASOJA JA AUTTAA KATSOMAAN TILANNETTA RAKENTAVASTI TUNNEKUORMAN LÄPI.

Työyhteisössä, jossa tehdään emotionaalisesti kuormittavaa työtä, on johtajan tuettava avointa keskustelua ja luotava yhteisesti tiedossa olevia ohjeita tunnekuorman jakamisesta. Työnohjaus ulkopuolisen tahon kanssa säännöllisesti on myös suositeltavaa erityisesti silloin, kun työskennellään ryhmissä, joissa on lapsia ja perheitä, joilla on erityisen ja vaativan tuen tarpeita ja kuormittavia kohtaamistilanteita syntyy usein. Jo kollegiaalinen aito kuuleminen laskee stressitasoja ja auttaa katsomaan tilannetta rakentavasti tunnekuorman läpi.

Varhaiskasvatuksen ammattilaisten työn imu, ja motivaatio johtajan tarkastelussa

Jokainen kokee työssään ajoittain uupumuksen ja riittämättömyyden tunteita ja

näin käy usein myös varhaiskasvatuksessa. Johtajan myötäelävä katse ja sensitiivinen havaintojensa sanoittaminen auttavat kohdistamaan tukea ja löytämään ratkaisuja tilanteessa, jossa työntekijä kuormittuu.

Jatkuvan kehittämisspyörteen sisällä toimiminen tutkitusti kuormittaa myös tunnetasolla. Johtajan odotetaan sekä organisoivan konkreettista muutokseen liittyvää toimintaa että johtavan prosessia, joka muokkaa syvemmin työntekijöiden ajattelutapoja ja koko työyhteisön toimintakulttuuria. Tehtävänä on tarjota tukea ja hallita jännitteitä tilanteessa, jossa uusi tulkinta työn tekemisestä ei ole muutoksen alussa vielä selvillä – mikä onneksi myös tukee sitoutumista, koska kehittämiseen on mahdollista vaikuttaa.

Uusi ajattelu syntyy muutosprosessin kuluessa ja saattaa edellyttää vanhoista ajatusmalleista ja toimintatavoista luopumista. Tämä prosessi vaatii johtajalta kykyä suunnata henkilöstön toimintaa, osaamista ja tunteita kohti yhteisiä muutostavoitteita, oman työn käyttöteorian syvällisempää muutosta. (Ks. Siippainen ym. 2021; Laurila 2017.)

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Siippainen ym. 2021) raportissa tarkastellaan varhaiskasvatuksen johtamisen kokonaisuutta. Eräs johtaja kuvaa siinä työkokonaisuutta näin:

Työmäärä ja tehtävät/alueet kasvaneet, henkilöstö tarvitsee aina vaan enemmän tukea niin työhön kuin oman elämänsä/jaksamisensa kanssa. Työssä tukemista tarvitaan valtavasti koska vakan henkilöstössä paljon sellaisia joille muutos on haasteellista; tyyppeinä ovat turvallisuushakuisia. Siinä tulee tämä nykyhetken ristiriita: uuvutaan kun ei halua oppia/omaksua uutta. (Siippainen ym. 2021.)

MITEN INNOSTAA KEHITTÄMISEEN USEIN JO VALMIIKSI VOIMAVAROILTAAN RAJALLISIA TYÖYHTEISÖJÄ?

Johtajan myönteisellä tunnetyöskentelyllä on todella suuri merkitys tilanteessa, jossa alan veto- ja pitovoima on riittämätön.

Miten innostaa kehittämiseen usein jo valmiiksi voimavaroiltaan rajallisia työyhteisöjä? Kuitenkin sisällöllinen kehittäminen ja uudenlaisten toimintatapojen omaksuminen myös innostavat ja lisäävät työn imua. Parhaimmillaan ne lisäävät laatua ja työhyvinvointia sekä työn hallinnan kokemusta.

Alaistaidot ja hyvä työkaveruus

Työelämää tutkivan professori Satu Teerikankaan tutkimusryhmän (Laiho, M., Satama, S., Ryömä, A. & Teerikangas, S. 2020; Ryömä, A., Laiho, M., Satama, S. & Teerikangas, S. 2019; Ryömä ym. 2020.) tuloksissa työkaveruus rakentuu kolmen työn tekemiseen liittyvän peruspilarin varaan:

- 1. Olen ammattilainen työssäni.**
- 2. Toimin yhteisen suunnan mukaisesti.**
- 3. Varmistan työn ja asiakaspalvelun sujuvuuden.**

Lisäksi hankkeen tutkijat tunnistivat neljä myönteistä vuorovaikutusta ilmentävää työkaveruuden ydinarvoa, joita ovat valoisuus, inhimillisuus, luottamus ja rohkeus. Työkaveruus on myönteistä ja aktiivista toteutuessaan niin, että peruspilarit ja arvot näyttäytyvät työn arjessa työpaikalla.

Valoisuus, inhimillisuus, luottamus ja rohkeus ovat tutkimuksen mukaan työkaveruuden ydinarvoja, tunteita ja vaatimia kaikkia.

Edellä esitelty tutkimus nosti esiin, että nykytyöelämässä tärkeäksi julistetusta -ismistä eli yksilökeskeisestä itseohjautuvuudesta pitäisi siirtyä kohti yhteisöohjautuvuutta. Jaettu johtajuus onkin varhaiskasvatuksessa yleinen toimintatapa. Jaettu johtajuus voi tapahtua apulais- tai varajohtajamallin mukaisesti sekä rinnakkais- ja parijohtajuutena.

Yhteisöohjautuvuus ei painota yksilön ansiokkuutta ja erinomaisuutta vaan yhteisön erinomaisuutta ja kykyä löytää yhdessä parhaat mahdolliset toimintatavat. Teerikankaan tutkimusryhmän (2020) mukaan itseohjautuvuus voidaan nähdä kriittisessä valossa, sillä kukaan ei pääse parhaaseen työsuoritukseensa yksin.

Olemme yksilöinä tärkeitä osana työyhteisöä, työkavereina. Jokainen voi toimijuudellaan arkisessa työssä vaikuttaa

työyhteisön ilmapiiriin, hyvinvointiin ja tuloksellisuuteen, mistä saa sellaista lisäarvoa työlleen, joka yksilösuorituksista saattaa puuttua. Varhaiskasvatus on lähes aina tiimityötä, jossa toisen osaamista väheksymällä ei pääse minnekään.

Kaipaamme työyhteisöissä luottamusta, arvostusta ja huomaavaisuutta. "Kun aktiiviset työkaverit eivät ole hengailuvia frendejä, ei heidän tarvitse olla sydänystävikään", toteaa Teerikangas (2020).

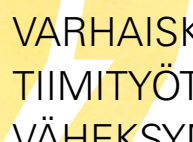
Työssä tunnetaidoiksi riittää, kun tulemme ammattilaisina toimeen keskenämme. Tärkeä jaksamiseen ja työhön suuntautumiseen liittyvä taito, rajaaminen, voi onnistua jopa helpommin silloin, kun kyse ei

ole läheisestä ystävistä työtoverina. On tärkeää estää "klikkiytyminen", joka tuo muutosvastarintaa ja heikentää työyhteisöä. Henkilökohtaisen jakamisen imu on usein suuri, mutta sen paikka on tauoilla ja rajatuissa työpäivän sivannoissa. Hyvä työkaveri luottaa toisen tiimin jäsenen osaamiseen, ei kyräile eikä mikromanageraa. Hän kuuntelee aidosti, on läsnä ja tukee. "Ei, vaan" -puhe nakertaa työkaveruutta, mutta "Joo, ja" -puhe rakentaa sitä. Varhaiskasvatuksen hoivan, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuus kuuluu jokaiselle, vaikka vastuut jakautuisivatkin koulutuksen ja työtehtävän mukaisesti. Tämä ei poista velvollisuutta puuttua tilanteisiin, joissa työtoveri taitamattomuuttaan tai väsyksissä toimii väärin. Senkin voi tehdä monella

tapaa, kunnioittavasti ja ymmärtäen tai kärkkäästi tuomiten.

Teerikankaan työryhmän mukaan on olemassa pieni yksittäinen asia, josta saa heti tuntuman työyhteisön työkaveruudesta: tervehtiminen. Kun tullaan töihin, katsotaan työkaveria kasvoihin ja tervehditään. Ja mielellään myös hymyillään, sekä lapsille että aikuisille. (Ks. Laiho ym. 2020; Ryömä ym. 2020.)

Alaistaitojen kehittäminen tunteiden johtamisen näkökulmasta on tärkeää, kun halutaan luoda positiivinen ja tehokas työilmapiiri. Tunteiden huomioiminen ja niihin vastaaminen ovat keskeisiä osia tehokkaasta johtamisesta.

VARHAISKASVATUS ON LÄHES AINA
TIIMITYÖTÄ, JOSSA TOISEN OSAAMISTA
VÄHEKSYMÄLLÄ EI PÄÄSE MINNEKÄÄN.

Huomioi johtajana ainakin nämä taidot:

- 1. Empatia ja kuunteleminen:** Kehitä kykyä asettua työntekijöiden asemaan ja ymmärtää heidän tunteitaan. Kuuntele aktiivisesti, ole kiinnostunut heidän näkemyksistään ja osoita aitoa huolenpitoa.
- 2. Positiivinen vuorovaikutus:** Luo positiivinen ilmapiiri vuorovaikutuksessa työntekijöiden kanssa. Käytä myönteistä kieltä ja anna kiitosta saavutuksista. Positiivinen vuorovaikutus auttaa rakentamaan luottamusta.
- 3. Tunteiden tunnistaminen ja kunnioittaminen:** Ole tietoinen työntekijöidesi tunteista. Tunneherkkyys auttaa sinua vastaamaan heidän tarpeisiinsa ja kunnioittamaan heidän henkilökohtaisia tilanteitaan.
- 4. Selkeä ja avoin viestintä:** Varmista, että viestintäsi on avointa ja selkeää. Vältä epäselvyyksiä ja varmista, että työntekijäsi ymmärtävät odotuksesi ja ohjeesi. Avoin viestintä auttaa myös vähentämään mahdollisia konflikteja.
- 5. Konfliktien ratkaisu- ja neuvottelutaidot:** Kehitä taitoja ratkaista konflikteja rakentavasti. Opettele kuuntelemaan erilaisia näkemyksiä ja etsi yhdessä työntekijöiden kanssa ratkaisuja, jotka tyydyttävät kaikkia.
- 6. Tunteiden hallinta paineen alla:** Johtajan on kyettävä hallitsemaan omia tunteitaan erityisesti stressaavissa tilanteissa. Näytä esimerkkiä tunteiden hallinnasta ja säilytä rauhallisuutesi vaikeissakin tilanteissa.
- 7. Tiedon jakaminen ja avoimuus:** Ole avoin ja jaa tietoa työntekijöille. Avoimuus luo luottamusta ja vähentää epävarmuutta, mikä voi puolestaan auttaa vähentämään stressiä ja ahdistusta.
- 8. Henkilökohtainen tunnejohtamisen kehittäminen:** Harjoittele omaa tunnejohtamistasi. Ole tietoinen omista tunteistasi ja niiden vaikutuksesta käytökseesi. Pyri ilmaisemaan tunteesi rakentavasti ja ohjaamaan niitä positiiviseen suuntaan.
- 9. Tarjoa tukea:** Ole valmis tarjoamaan tukea työntekijöille vaikeina aikoina. Luo työpaikalle ilmapiiri, jossa työntekijät voivat avoimesti keskustella henkilökohtaisista haasteistaan ja tarpeistaan.
- 10. Ole valmis oppimaan ja kehittymään jatkuvasti:** Tunteiden johtaminen on taito, joka vaatii harjoittelua ja itsensä haastamista.

Ilon, onnistumisten ja merkityksellisyyden kokemukset näkyviin ja kuuluviin

Vauhdikkaaseen varhaiskasvatusarkeen helposti hulahtaa niin, että ei muista raivata tilaa jaetuille onnistumisille, kehuille ja merkityksellisyyden tunteille. Millaisia käytännön toimia johtamiseen löytyy, jotta tämä ei jää muiden asioiden varjoon? Uskalletaanko teillä ääneen kehua yksilöitä ja tiimejä onnistumisista vai koetaanko se käänteisesti moitteena muille? Kokemuksesta tiedämme, että kehuja ja kannustusta ei ole liikaa – positiivinen pedagogiikka johtamisessa toimii aivan yhtä hyvin niin aikuisten kuin lastenkin kohdalla.

Viikon tähtilapsi on tuttu toimintatapa, mutta viikon tähtityöntekijää esitellään harvemmin, vaikka se on erinomainen tapa kehua, kannustaa ja tuoda varhaiskasvatuksen ammattilaisten osaamista esiin niin henkilökunnan kesken kuin vanhempien suuntaan. Tutustuttamalla vanhempia koko päiväkodin henkilöstöön rakennetaan myös positiivista yhteisöä, kuulumisen tunnetta ja luottamusta.

Ihanaa on, että voimme varhaiskasvatuksen ammattilaisina aina palata tunteiden perusasioiden äärelle yhteisöisämme lasten kanssa tai lapsille suunnatun

materiaalin avulla. Niistä on iloa ja hyötyä tunnesäätelyyn ja tunneällyn kehittymiseen meille kaikille johtajasta huoltajiin ja ammattilaisista lapsiin.

*Tähtityöntekijän loisto vahvistaa työyhteisöä.
Kuva: Sylvia Hakari.
Kuva on luotu Dall-e-tekoälypohjaisella kuvagenerointimallilla.*

Lähteet

Eriksson, M. 2006. [Pelko, johtaminen ja asiantuntijatyö. Teoksessa Parviainen, J. \(toim.\). Kollektiivinen asiantuntijuus.](#) Tampere: Tampere University Press. 115–151.

Karjalainen, P. 2022. [Tunneälykkään johtamisen malli.](#) Tunneälyä työelämään -blogi 1.6.2022. Luettu 20.11.2023.

Laurila, M. 2017. "Me ollaan kaikki samassa veneessä ja soudetaan yhdessä samaan suuntaan" Esimiesten ja henkilöstön käsityksiä hyvästä muutosjohtajuudesta. Acta Wasaensia 386. Vaasa: Vaasan yliopisto.

Laiho, M., Satama, S., Ryömä, A. & Teerikangas, S. 2020. [Aktiivinen työkaveruus.](#) Henry ry:n blogi 8.1.2020. Luettu 15.11.2023.

Oksanen, K. 2017. [Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. osa. Jaettu ymmärrys työn murroksesta.](#) Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 13a/2017. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-432-0>

[Perustietoa peloista.](#) Mielenterveystalo.fi. Luettu 20.11.2023.

Ryömä, A., Laiho, M., Satama, S. & Teerikangas, S. 2019. [Aktiivisen työkaveruuden merkitys ja rakentuminen työn arjessa.](#) Työn tuuli 2/2029. Luettu 15.11.2023.

Ryömä, A., Laiho, M., Satama, S. & Teerikangas, S. 2020. [Aktiivinen työkaveruus työn arjen voimavarana. Työ2 –Yhteistyön työyhteisö -hankkeen loppuraportti.](#) Turun kauppakorkeakoulu julkaisuja Sarja E-2:2020. Turku: Turun yliopiston kauppakorkeakoulu.

Siippainen, A., Sarkkinen, T., Vlasov, J., Marjanen, J., Fonsén, E., Heikkinen, S., Hjelt, H., Lahtinen, J., Lohi, N. & Mäkelä, M. 2021. ["Yhdessä yritetään tehdä parasta mahdollista varhaiskasvatusta ja laatua jokaisen lapsen päivään." Varhaiskasvatuksen moninaiset johtamisrakenteet ja johtaminen.](#) Julkaisut 23:2021. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Luettu 18.11.2023.

[Skills 2030.](#) 2019. Organisation for Economic Co-operation and Development OECD. Luettu 10.10.2023.

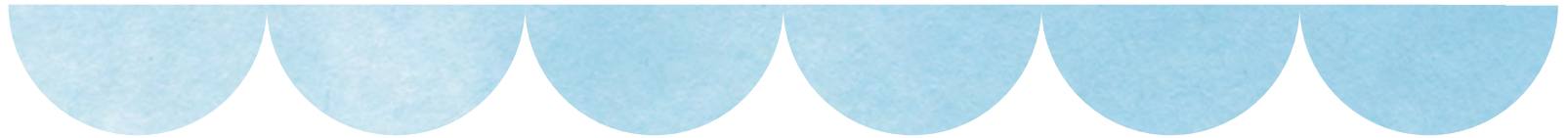
Suomen YK-liitto. [Turvallinen tila.](#) Luettu 20.11.2023.

Teerikangas, S. 2020. [Työelämä tarvitsee aktiivista työkaveruutta.](#) Tiedon silta 22.6.2020. Luettu 10.10.2023.

Työterveyslaitos 2018. [Moniosaa! Työpaikkaosaamisen kehittämisen malli monikulttuurisille työpaikoille.](#) Työsuojelurahasto. Luettu 10.11.2023.

Osa 2

Satumaailman opetuksia

Tässä osassa esitellään erilaisia käytännön esimerkkejä tarinallisen leikin hyödyntämisestä lasten ja aikuisten yhteisessä toiminnassa.

Aarniometsän hedelmät vahvuuksien ja tunnetaitojen äärellä

Sylvia Hakari ja Jouni Piekkari

Pedagoginen toiminta lasten kanssa on monimutkainen yhtälö, jossa yhdistyvät ammattilaisen osaamisen kokonaisuus ja hetkessä tapahtuva improvisaatio. Jotta toiminta lapsen hyvinvoinnin tukemiseksi olisi tietoista, tavoitteellista ja johdonmukaista, tarvitaan sen tueksi vahva teoreettinen viitekehys. Teoreettinen tieto tukee syvällistä ymmärrystä, ja ilman syvällistä ymmärrystä

JOKAISISSA MEISSÄ ASUU SUPERVOIMIA, KUN VAIN OPIMME HUOMAAMAAN JA VAHVISTAMAAN NIITÄ.

toiminnasta tulee helposti pirstaleista, päälleliimattua ja keinotekoisia – jopa ainutkertaiset lapset sivuuttavaa ja aikuisjohtoista. Kun onnistuu lapsilähtöisessä toiminnassa kokemaan teorian ja käytännön yhdistymisen ja kykenee vielä sanoittamaan, mitä tapahtui ja miksi, ollaan vahvasti työn merkityksellisyyden ja ilon äärellä. Tätä kokemusta haimme ja tuimme myös kehittämishankkeessamme toiminnallisten työpajojen avulla.

Tämän draamatarinan idea on syntynyt Playtronica-hedelmäsoittimesta, jolla voidaan soittaa elektronisia melodioita taputtelemalla antureihin kiinnitettyjä hedelmiä. Tarina on kehittynyt ja muovautunut yhdessä kokeillen Pohjois-Savossa Kiuruveden Pilke-päiväkodin ja Vantaan Vaaralanpuiston päiväkodeissa toteutetuissa Turvaa ja tunnetaitoja 2 -kehittämishankkeen työpajoissa. Tarinassa tarkastellaan tunnetaitoja kevyesti ja leikkillisesti erityisesti vahvuuspedagogiikan kautta. Tarina etenee toiminnallisten tehtävien ja yhteisen leikin avulla.

Leskisenoja (2019) kertoo, kuinka eräs varhaiskasvatuksen opettaja totesi kerran osuvasti, että positiivinen pedagogiikka on tapa toimia, elää ja olla. Se on kokonaisvaltainen,

kaiken läpäisevä ajattelumalli, joka tulee näkyväksi toiminnassamme, puheessamme ja vuorovaikutuksessamme toisten ihmisten kanssa. Positiivinen pedagogiikka tehdään näkyväksi hyvän huomaamisessa (Uusitalo-Malmivaara & Vuorinen 2016), mutta pedagogisena elämäntapana se tarkoittaa paljon enemmän kuin vahvuuksien tunnistamista ja hyödyntämistä (Leskisenoja 2019).

Supersankariteema on mahtava tapa tarkastella ihmisyyden supervoimia lasten kanssa! Jokaisessa meissä asuu supervoimia, kun vain opimme huomaamaan ja vahvistamaan niitä. Hedelmien supervoimat tulevat esiin tässä draamaleikkissä, ja ne ovat aivan tavallisia pieniä suuria voimia. Positiivisen pedagogiikan moninaisuuden kuvaamisessa voidaan siten käyttää myös metaforaa viidestä hyvinvoinnin supervoimasta. Nämä supervoimat ovat:

1. myönteiset tunteet
2. toimintaan sitoutuminen
3. välittävät ihmissuhteet
4. merkityksellisyys
5. onnistumisen kokemukset.

Metaforat muodostuvat positiivisen psykologian perustajan, professori Martin Seligmanin (2011), PERMA-hyvinvointiteoriasta.

Supervoimat kokoavat positiivisen pedagogiikan tärkeimmät asiat yhteen ja antavat tarvittavaa taustatukea hyvinvointityöhön. Lopputuloksen kannalta on paljon vaikuttavampaa tukea hyvinvoinnin eri osa-alueita samanaikaisesti (mm. Noble & McGrath 2016) kuin vahvistaa esimerkiksi pelkääntään lapsen luontevahvuuksia tai sosiaalisia taitoja. Supervoimia ei voi toiminnassa erottaa toisistaan, vaan ne yhdistyvät monimutkaisessa yhteisöllisessä vuorovaikutuksessa. Toki niitä on tärkeä myös tarkastella erikseen – mitä kukin supervoima tuo omaan elämään ja hyvinvointiin?

Supervoimia tarkasteltiin toiminnassa hedelmähahmojen erityisinä vahvuuksina ja taitoina, joita hedelmäryhmiin jaetut lapset itse toivat esiin. Lasten oli helpompi ajatella asioita, joita hedelmähemmot tykkäsivät tehdä, ja sitä kautta miettiä vahvuuksia ja hyvinvointia, jotka ovat abstrakteja ja vaikeasti määriteltäviä käsitteitä. Missä asiassa omena on hyvä? Mitä se

tykkää tehdä mieluiten maailmassa? Kysymykset auttoivat vahvuuksien äärelle.

PERMA-teorian mukaan lapsen hyvinvointi vahvistuu, kun sen viisi elementtiä vahvistuvat (Seligman 2011). Teorian valaisemana lapsen kasvun ja hyvinvoinnin tukemisesta tulee läpinäkyvää, tutkimuserustaista ja systemaattista kasvatustyötä. Supervoimien avulla on positiivinen pedagogiikka mahdollista juurruttaa osaksi päiväkotien toimintakulttuuria. Tämä vaatii työyhteisön omistautumista asiaan. Jotta supervoimat riittävät kannattelemaan

lasta, hän tarvitsee ne kaikki. Työyhteisön sisällä onkin tarpeen istua alas ja pilkkoa abstrakti käsitteistö yksinkertaisiksi ja helposti ymmärrettäviksi arjen työkaluiksi. Samalla on tarpeen tehdä suunnitelma siitä, millä konkreettisilla tavoilla kukin viidestä osa-alueesta tulee huomioiduksi ja tuetuksi lapsen päivittäisessä toiminnassa. (Leskisenoja 2019.)

Pyrimme toiminnassa kokoamaan positiivisen pedagogiikan ja vahvuusperustaisuuden osaksi yhteistä leikkiä, jossa lapset ovat vahvasti toteuttajia.

Tämän draamatarinan teemoja ja samalla pedagogisia tavoitteita ovat:

- ▶ erilaisuus ja samanlaisuus; erilaisen kohtaamiseen liittyvät pelot ja mahdollisuudet
- ▶ vahvuuksien moninaisuus ja niiden hyödyntäminen
- ▶ vertaisuus ja yhteisöllisyys
- ▶ auttaminen ja yhteistyö
- ▶ hedelmät ja ruokakasvatus
- ▶ juhlien järjestäminen
- ▶ musiikkikasvatus
- ▶ eksyminen, perille löytäminen; seikkailu.

Tarinan tiivistelmä

Seuraavassa esitellään tarinan juoni lyhyesti. Draamatarinassa tarinaa kerrotaan lyhyinä katkelmina ja eri kohtia tarinasta elävöitetään esimerkiksi näytellen tai piirtäen. Draamatarinoille on kuitenkin ominaista se, että ne ovat ”aukollisia”. Lapset voivat luoda tarinoihin omia sisältöjä, kuljettaa tarinaa eri suuntiin tai esimerkiksi ”käsikirjoittaa” niihin vaihtoehtoisia loppuja näyttämällä, kertomalla tai vaikkapa piirtämällä sarjakuvaa. Tarinasta voi tehdä myös jatkokertomuksen. Tarina alkaa:

Olipa kerran aarniometsä kaukana täältä. Metsässä oli tiheässä korkeita puita, ja niissä kasvoi myös hedelmiä. Aarniometsä oli hedelmien koti. Nämä olivat erikoisia

**DRAAMATARINOILLE
ON KUITENKIN
OMINAISTA SE,
ETTÄ NE OVAT
”AUKOLLISIA.”**

hedelmiä, sillä he osasivat puhua ja tanssia. Jokaisella hedelmäperheellä oli omat tanssit ja omat vahvuutensa, vaikka ne olivat erilaisia. Kaikki tosin aika pyöreitä. Aarniometsän hallitsija oli suuri orankikuningas Oranjutang III, joka lempeästi mutta vahvasti hallitsi aarniometsää. Eräänä päivänä hallitsija kertoi syntymäpäivistään, jotka olivat tulossa. Hän pyysi kaikki mukaan suunnittelemaan juhlia, joissa kaikilla olisi mukava ja hyvä olla.

Suunnittelun ollessa vauhdissa yksi hedelmistä näki aarniometsässä melomassa oudon hahmon kohti rantaa. Se oli pitkä ja keltainen. Hahmo näytti uupuneelta ja oli tullut kaukaa meren takaa, kun aalto oli tempaissut hänet mukaansa. Hän joutui banaanien saarelta vieraille maille. Orankikuningaan vartija kävi tervehtimässä tulokasta, mutta vartija säikähti, kuten orankikuningaskin. Aarniometsän asukkaat näyttivät niin erilaisilta ja pyöreiltä. Hedelmät (lapset) saivat hänet kuitenkin houkutelua joukkoonsa.

Yhtäkkiä aarniometsän valtiasta muisti vanhan ennustuksen, joka liittyi hänen

Kuva 1. Orankikuningas hallitsee hedelmävaltakuntaa. Kuva: Jennariina Lappalainen

Kuva 2. Hedelmillä on supervoimia. Kuva: Jennariina Lappalainen

salaiseen ja pyhään arpakuutioonsa. Kuningas oli saanut arpakuution isoisältään Oranjutang I:ltä. Siinä oli piilotettuna outo kuva, joka oli aivan samanlainen kuin miltä tämä tulokas näytti. Tarina kertoi, että meren takana olisi toinen maa, jossa on heidän sukulaisiaan. Tämä oli banaanien saari.

Hedelmät pysyivät banaanina jäämään saarelle, mutta banaanilla oli kova koti-ikävä. Hän ei kuitenkaan tiennyt, miten hän jaksaisi yksin aaltoja vastaan takaisin kotisaarelleen. Aarniometsän haltija pyysi kaikkia miettimään, miten he voisivat käyttää vahvuuksiaan auttakseen banaanin takaisin kotisaarelleen.

Niin kaikki astuivat banaanin lautalle ja auttoivat kukin vuorollaan aaltoja vastaan. Kun he saapuivat banaanin kotisaarelle, siellä muut banaanit ottivat heidät iloisesti vastaan. Banaani ehdotti, että valtiaan syntymäpäiväjuhlat pidettäisiinkin täällä. Nyt olisimme kaikki yhdessä sukulaisia.

Niin iloiset juhlat alkoivat – ja niistä tuli oikeat sukujuhlat, ja kaikilla oli erilaisuutensa ansiosta tosi hauskaa!

Kuva 3. Nyt lennetään suppilaudalla! Hedelmäalamaiset auttavat banaanina pääsemään takaisin kotisaarelleen vahvuksiensa avulla. Kuva: Salla Hartikainen

Siitä lähtien he pitivät juhlia vuoronperään Aarniometsässä ja Banaanisaarella. Niissä

juhlittiin sitä, kuinka kaikki olemme erilaisia, mutta olemme yhtä suurta perhettä.

TYÖTAPA	TARINA/TEHTÄVÄNANTO	TARVIKKEET/ LAVASTUS/ SIIRTYMÄT
Draamasopimus	Ohjaajat esittäytyvät. Kohta saadaan kuulla tarina, johon kaikki pääsevät osallistumaan. On tärkeää, että seuraat ohjeita. Kun näet tämän käsimerkin, tiedät, että sinun pitää hiljentyä kuuntelemaan tarinaa tai ohjeita. Ohjaajat pukeutuvat välillä roolivaatteisiin, ja silloin heistä voi tulla jokin mielikuvitushenkilö. Kun me otamme roolivaatteet pois, meistä tulee taas oma itsemme.	Näytetään roolipuvut; käsimerkki tai äänimerkki.
Lämmitysleikki	Jokainen sanoo nimensä ja näyttää oman liikkeensä. Muut sanovat: "Hei X" ja toistavat yhdessä liikkeen.	Tehdään piirissä.
Ketjutanssi	Opetellaan mamalele-laulu. Tanssitaan ketjuna tukille, mutkitellen ja lopuksi laskeudutaan piiriin.	
Tarinan aloitusmerkki	Käsillä taputtaen "avataan" tarinakirja: "Niks ja naks, kirjankannet auki."	Istutaan piirissä.
Tarinankerronta	Olipa kerran – ja on vieläkin suuri aarniometsä, jota voisi sanoa myös viidakoksi. Se sijaitsi suuren meren rannalla. Aarniometsässä kasvoi niin korkeita puita ja niin tiheässä, että siellä metsässä oli aika hämärää. Jos katsot ylöspäin, voit nähdä, miten latvuksista pilkahtelee alas hieman aurinkoa. Metsä kuhisi kaikenlaista elämää.	Pimennetään valot.

TYÖTAPA	TARINA/TEHTÄVÄNANTO	TARVIKKEET/ LAVASTUS/ SIIRTYMÄT
Äänimaisema	Ohjaajat ja lapset yhdessä tuottavat aarniometsän ääniä. Silmät avataan ja keskustellaan, mitä ääniä metsässä kuului.	Suljetaan silmät, soitetaan ääniefektisoittimia.
Tarinankerronta	”Metsässä asusti myös erittäin tärkeä asukas, aarniometsän suuri valtias, orankikuningas Oranjutang III, joka lempeästi, mutta vahvasti hallitsi aarniometsää ja sen asukkaita.”	
Ohjaaja roolissa	Oranjutang III tulee esille ja istuu valtaistuimeen. Hän kertoo, että hän on jo 200 vuotta vanha ja hänen isoisänsä oli valtiaista ensimmäinen.	Ohjaaja roolissa istuu valtaistuimeen.
Tarinankerronta	”Aarniometsässä asusti myös puiden oksilla ja sieltä tipahtaneita hedelmiä. Niitä oli monenlaisia. Ja kas kummaa – nämä hedelmät osasivat jopa puhua ja tanssia!”	Kuunnellaan piirissä istuen.
Hedelmäperheet	Lapset jaetaan 3–4 hengen ryhmiin. Arvotaan ulle-dulle-dof-taikaleikillä kussakin ryhmässä nopan heittäjä. Noppa kertoo, mikä hedelmäperhe on kyseessä (omena, viinirypäle, sitruuna, appelsiini).	Esitellään taskunoppa, jossa taskuissa on eri hedelmien kuvia. Banaanin kuva on käännetty nurinpäin piiloon.
Tanssiliikkeet	Kukin hedelmäperhe miettii, mikä on heidän supervoimansa. Näihin keksitään liikkeit, jotka näytetään.	Kussakin ryhmässä on hyvä olla aikuinen avustaja.

TYÖTAPA	TARINA/TEHTÄVÄNANTO	TARVIKKEET/ LAVASTUS/ SIIRTYMÄT
<p>Hyvän mielen kortit</p>	<p>Kustakin hedelmäperheestä yksi vetää ryhmälle hyvän mielen kortin. Ohjaaja lukee sen ja siihen liittyvän tehtävän. Tehtävä tehdään yhdessä.</p>	
<p>Juhlien suunnittelu / ohjaaja roolissa</p>	<p>”Pian on minun 200-vuotispäiväni. Haluan, että meillä kaikilla on juhlissa kivaa ja mukavaa. Millaiset olisivat sellaiset juhlat?” Kukin ryhmäideoi ohjelmaa syntymäpäiväjuhliin.</p>	
<p>Partneri roolissa.</p>	<p>Yhtäkkiä kaukaa mereltä alkaa kuulua laulua (kanoottilaulu). Suppilaudalla meloo banaani kohti rantaa väsyneenä. ”Oih vihdoinkin näen maata ja pääsen lepäämään. Nyt olen kyllä jo hirveän kaukana kotisaareltani!”</p>	<p>Partneri pukeutuu esim. keltaiseen huppariin.</p>
<p>Tiedustelijat</p>	<p>”Oranjutang III lähettää jonkin hedelmistä tiedustelemaan hahmolta, kuka tämä on ja miksi hän on tullut tänne. Banaani pelästyy oudon näköistä hedelmää. Oranjutang kutsuu hänet kuitenkin joukkoon. Banaani kertoo olleensa suppailmassa pienen kotisaarensa rannalla, kunnes merenaalto tempaisi hänet mukaansa avomerelle, josta hän ei enää päässyt omin voimin takaisin. Hän kertoo, että hänen kotisaarellaan asui vain banaaneja.”</p>	<p>Pohditaan, miten voimme tehdä aran banaanin olon turvalliseksi? Miten toivotamme hänet tervetulleeksi?</p>

TYÖTAPA**TARINA/TEHTÄVÄNANTO****TARVIKKEET/ LAVASTUS/ SIIRTYMÄT****Ohjaaja roolissa**

Oranjutang III näyttää taikakuutionsa, jossa olikin kaikkien yllätykseksi mukana myös banaani, vaikkei niitä ollut kasvanutkaan täällä aarniometsässä. Vanha esi-isien perimätieto paljastuu: vaikka he kaikki näyttävät erilaisilta, he ovat kaikki yhtä suurta hedelmäperhettä. Jonakin päivänä ilmestyisi paikalle banaani jostain kaukaa merten takaa.

Taikakuution taskusta löytyy banaanin kuva nurinpäin käännettynä.

Neuvokit

“Banaani haluaisi takaisin kotisaarelle, mutta ei pääse sinne omin voimin. Miten eri hedelmäperheet voisivat auttaa? Miten he voisivat käyttää supervoimiaan?”

Pienryhmissä mietitään ratkaisuja, jotka kerrotaan koko ryhmälle.

Koko ryhmän improvisaatio

Banaani pyytää kaikki seisomaan suppilaudalle ryhmittäin nenä kohti saarta. Matka taitetaan etapeittain kunkin ryhmän ideoimilla avuilla. Saavutaan rantaan, jossa banaaniystävät heiluttavat.

TYÖTAPA	TARINA/TEHTÄVÄNANTO	TARVIKKEET/ LAVASTUS/ SIIRTYMÄT
Juhlat	<p>Syntymäpäiväjuhlat muuttuvat suuriksi sukujuhliksi. Tehdään eri ohjelmanumerot. Oranjutang III opettaa oman perinnettänsä. "Yksi suuri orankikuningas tanssi näin, aurinkoista merta eteenpäin. Koska matka oli hauska niin, pysyivät he mukaan lisää hedelmiä!" Kukin hedelmäperhe otetaan mukaan. Lopuksi otetaan mukaan myös uudet suvun jäsenet: banaanit. Tanssi jatkuu ketjutanssilla.</p>	<p>Melodiana käytetään Yksi pieni elefantti -laulua. Leikki tehdään ketjutanssina käsi kädessä.</p>
Loppurituuali	<p>Käsitaputuksilla tehdään tarinan päätösrituuali: "Naks ja niks, kirjan kannet kiinni."</p>	<p>Istuudutaan piiriin.</p>
Loppupurku	<p>Ohjaajat purkavat roolinsa. Kerrotaan, että tämä oli kuvitteellinen tarina. Miltä tarina tuntui? Mikä siinä oli hauskin kohta? Millaisia tunteita tarinassa oli?</p>	
Piilotetut hedelmät	<p>Tilaan on piilotettu hedelmiä. Lapset saavat etsiä ne ja tuoda yhteiseen hedelmäkoriin. Hedelmät pestään ja nautitaan välipaloina. Keskustellaan hedelmien syömisen merkityksestä.</p>	<p>Hedelmät ja hedelmäkori.</p>
Hedelmäsoitin	<p>Lapset pääsevät kokeilemaan hedelmäsoittimella soittamista.</p>	<p>Lapset saavat kokeilla hedelmäsoitinta.</p>

Kokonaisuutena toiminta onnistui erinomaaisesti, lapset heittäytyivät tarinaan, lauluihin ja haasteisiin innolla mukaan; he ideoivat vahvuuksia, suunnittelivat juhlia, auttoivat vierasta hedelmää hädässä, lauloivat ja soittivat. Kun draamatarinaa kannatteleva aikuinen itse uskoo hahmoonsa ja heittäytyy mukaan antaen lapsille ideointiroolin, syntyy paljon alkuperäistä suunnitelmaa hauskempi ja monipuolisempi tarina. Jokainen Seligmanin (2011) supervoimista oli läsnä, lapset sitoutuivat toimintaan ja iloitsivat yhteisestä tekemisestä. Tunnetaidot kehittyivät huomaamatta – vaikkapa, kun kohdattiin vierauden pelkoa, etsittiin ratkaisuja ongelmiin, toteltiin kuningasta ja juhlittiin yhdessä.

Kuva 4. Playtronica -hedelmäsoitin siivitti orankikuninkaan syntymäpäiväjuhliä.
Kuva: Jennariina Lappalainen

Kuva 5. Lapsen näkemys aarniometsän seikkailusta.
Anonyymisti huoltajien luvalla.
Kuva: Salla Hartikainen

KUN DRAAMATARINAA KANNATTELEVA AIKUINEN ITSE
USKOO HAHMOONSA JA HEITTÄYTYY MUKAAN ANTAEN
LAPSILLE IDEOINTIROOLIN, SYNTYY PALJON ALKUPERÄISTÄ
SUUNNITELMAA HAUSKEMPI JA MONIPUOLISEMPI TARINA.

Alla kommentteja työpajaan osallistuneiden lasten suusta:

Luonnonäänet olivat kivoja.

Hedelmien soittaminen oli kivaa!

Mä tykkäsin siitä paljon.

Mammalele-laulu on kiva.

Erikoiset hedelmäsoittimet.

Se biisi jäi mieleen.

Se tanssiminen oli kivaa.

Se oli kivaa, kun me itse oltiin hedelmiä!

LEIKILLISYYDEN JA
TARINAN TAIKAA
KANNATTAA
VAALIA, PILKE
SILMÄKULMASSA.

Kaikki nämä kommentit voisivat olla myös meidän aikuisten suusta. Työn imu ja ilo syntyy yhteisistä merkityksellisistä kokemuksista, ja tällaisessa toiminnassa se on vahvasti läsnä. Selvä osoitus tarinan imusta oli myös kahden lapsen palaaminen ulkovaatteet päällä vielä kurkkimaan toimintatilaan, jossa kokosimme tavaroitamme:

*Et sinä oikeesti ole oranki-
kuningas, et varmaan? kysyi toinen.*

*Kyllä minä oikeesti aina välillä olen,
vastasi Sylvia.*

Leikillisyyden ja tarinan taikaa kannattaa vaalia, pilke silmäkulmassa. Haluamme jatkaa myös jatkossa toimintatapaa, jossa teemme asioita yhdessä lasten kanssa erillisen henkilöstön koulutuksen ohessa. Kokemusta on arvokasta tarkastella ja jokaisen on aina vähän helpompi itse heittäytyä, kun saa kokemuksen kokeilevasta ja improvisoivasta työotteesta – ei niin täydellisestä, mutta lopulta onnistuneesta – yhdessä oppimisen kokemuksesta.

Lähteet

Leskisenoja, E. 2019. Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa.

Jyväskylä: PS-kustannus.

Noble, T. & McGrath, H. 2016. The PROSPER school pathways for student

wellbeing. Policy and Practices. Cham: Springer.

Seligman, M. E. P. 2011. Flourish: a visionary new understanding of

happiness and well-being. New York: Free Press.

Uusitalo-Malmivaara, L. & Vuorinen, K. 2016. Huomaa hyvä!

Näin ohjaat lasta ja nuorta löytämään luonteenvahvuutensa.

Jyväskylä: PS-kustannus.

Mauno-lehmä muuttaa – Muutosten kohtaaminen draaman keinoin

Jouni Piekkari

Tässä artikkelissa esitellään draamatarina Mauno-lehmä muuttaa, jossa lapset sukeltavat Mauno-nimisen nutipäälehmän elämään ja sen käännteisiin. Draamatarina eli prosessidraama on työtapaa, jossa voidaan

TARINA PAINOTTA
KUITENKIN POSITIIVISIA
RATKAISUJA, JA
TOIVEENA ON
VAHVISTAA LASTEN
USKOA HYVÄÄN.

kuvitteellisen tarinan ja vertauskuvien tarjoaman suojan avulla tarkastella haastaviakin teemoja turvallisen välimatkan päästä. Tätä kutsutaan prosessidraamassa etäyttämiseksi. Osallistujien ei siten tarvitse jakaa suoraan omia henkilökohtaisia kokemuksiaan ryhmässä. Niistä voi kertoa halutessaan kokemusta refleктоitaessa tai siten, kun ryhmässä avautuminen on alkanut tuntua turvalliselta (Piekkari 2022: 7).

Tästä pienestä tarinasta voidaan tunnistaa sellaisia teemoja kuin isovanhempien sairastuminen ja siihen liittyvät tunteet, muutto vieraaseen ympäristöön ja uusien ystävyksien solmimisen haasteet. Tarina saattaa nostaa esille vaihihkaa myös kiusaamisen teeman, jos lapset haluavat ottaa sen tarinassa esille ja sellaiseksi nimetä. Tarina painottaa kuitenkin positiivisia ratkaisuja, ja toiveena on vahvistaa lasten uskoa hyvään.

Draamatarina on työtapaa, jossa ohjaajan on kuunneltava lapsia ja tartuttava heiltä tuleviin ehdotuksiin. Ohjaajan turvaksi draamatarina tarjoaa kuitenkin väljän rakenteen, jonka ympärille esimerkiksi tunnetaitoihin liittyviä oppimiskokemuksia voidaan liittää

suunnitelmallisesti – ja kuitenkin spontaanisti. Draamatarinatyöskentely on aina kiehtovalla tavalla ennakoimatonta ja siten aidosti vuorovaikutteista. Ohjaajan tärkein työväline lieneekin lopulta halu heittäytyä leikkimään yhdessä lasten kanssa.

Draamassa oppiminen on hyvin monita-soista. Bowell ja Heap (2001) erittelevät draamassa kolme oppimisen tasoa:

1. **draamasta taide-
muotona oppiminen**
2. **yksilöllinen ja sosiaali-
nen oppiminen; kielellinen,
moraalinen ja henkinen kehitys**
3. **opetussuunnitelman läpäisevä
oppiminen.**

Opetussuunnitelman läpäisevä oppiminen tarkoittaa draaman teemasta eli sisällöstä oppimista. Se voi olla esimerkiksi jonkin varhaiskasvatussuunnitelman teema-alueen – vaikkapa turvataitojen – sisällyttämistä tarinaan. (Bowell & Heap 2001: 16.)

Tunnetaidot kehittyvät tarinan varjolla

Entä sitten tunnetaitokasvatus – miten se toteutuu tällaisessa draamatarinassa? Parhaimmillaan tunnetaidot nousevat kuin huomaamatta tarinoiden käänteistä ja konfliktista; ei niin, että työskentelyä alleviivataan tunnetaitojen opetteluksi. Tunnetaitoja opitaan elämällä ja kokemalla – ja koetua refleктоimalla. Lapsi oppii draamasta vertailemalla tarinoiden tapahtumia oman elämänsä kokemuksiin. Draamatarinaan osallistuessaan lapset ovat samanaikaisesti sekä kuvitteellisessa maailmassa että todellisessa maailmassa (Heikkinen 2002).

Tunnetaitoja opitaan draamatarinoissa paitsi tarinoista myös tarinoissa toimimalla. Draamassa tarinoihin eläydytään usein kehollisesti, mikä vahvistaa niihin liittyviä tunnekokemuksia. Jotta draama saadaan ylipäättään toimimaan, siinä tehdään tiettyjä tehtäviä. Ne puolestaan opettavat sosiaalisen vuorovaikutuksen taitoja: oman vuoron odottamista, keskittymistä, ohjeiden kuuntelua, kompromissien tekemistä, toisen huomioimista ja mukaan ottamista sekä motoristen taitojen hallintaa

vuorovaikutuksessa. Tarinan imussa näitä taitoja opitaan melkein pä sivutuotteena, vaikka lasten kanssa onkin tärkeää tehdä huomioita myös tällaisesta oppimisesta.

Lopuksi draamatarinoista opitaan siis koettua sanoittamalla ja kokemuksesta keskustelemalla (Owens & Barber 2002). Tässä avautuu mahdollisuus esimerkiksi Mirja Köngäksen (2019) esittelemän Ruler-tunnetaitokasvatusmallin tasojen hyödyntämiseen osana draamatyöskentelyä. Mallissa tunnetaitojen oppimisen tasot määritellään seuraavasti:

1. **tunteiden havaitseminen**
2. **tunteiden ymmärtäminen**
3. **tunteiden sanoittaminen,**
4. **tunteiden ilmaiseminen**
5. **tunteiden säätely.**

Draaman jännitteet tarjoavat erityisiä tunnetaitojen oppimisen paikkoja (Owens & Barber 2002). Se, mitä tarinassa on tapahtunut aiemmin ja millaisia vaikuttimia

tarinan henkilöillä on toiminnalleen ja valinnoilleen eri tilanteissa, vaikuttaa henkilöiden nyt-hetkeen ja tulevaisuuteen. Näihin liittyy jännitteitä ja usein vaikeitakin moraalisia valintoja, jotka eivät ole yksiselitteisiä. Hyvä draamatarina on aukolinen eikä anna näihin valintoihin valmiita vastauksia, vaan lapset saavat tehdä näitä ratkaisuja eri näkökulmia pohtien (Hakkarainen 2008). Näihin valintoihin liittyy aina tunteita, joita voidaan havaita, nimetä, ymmärtää, ilmaista ja säädellä tässä tarinallisessa leikissä (vrt. Köngäs 2019: 199–200).

...ja mistä Mauno syntyi?

Idea tarinasta on syntynyt Pohjois-Savossa Kiuruveden Pilke-päiväkodin Turvaa ja tunnetaitoja 2 -työpajassa syksyllä 2023. Kiuruvesi on kuuluisa maitopitäjä. Ei siis ole ihme, että idea karjatilalle sijoittuvasta tarinasta syntyi kuin itsestään päiväkodin aikuisilta ja lapsilta. Pyydettyäni työpaikan aikuisilta aihetta draamatarinaan syntyi hetken hiljaisuus, jonka täytti vieressä leikkinyt lapsi sujuvalla savon murteella: "Sehän voesi olla vaekka muatila, ja siinä voesi olla tälläen lehmä. Ja sen lehmän

nimi on Mauno.” Kun vielä lapsi toi meille pehmolelu-lehmän, niin meillä olikin hienosti käsillä tarinan maailma ja päähenkilö. Monesti tarinat syntyvätkin omasta ympäristöstä sekä lasten kiinnostuksen kohteista ja aloitteista. Meitä huvitti myös lehmälle annettu miehen nimi; lapselle se oli luonnollinen valinta. Niinpä ilmeisen sukupuoli-neutraali Mauno alkoi elää elämäänsä.

Kuva 1. Mauno-lehmän esikuva Runo.
Kuva: Jouni Pekkari

Draama on parhaimmillaan myös tekijälle omakohtaista. Omia rakkaimpia lapsuudenmuistoja on kokemus vasikan syntymästä. Tämä ruskea suomenkarjakaunotar sai nimekseen Runo. Alakoulun ekaluokkalaisena vietin vasikan kanssa samassa karsinassa ensimmäiset kaksi viikkoa leikkien. Välillemme syntyi luja side, joka jatkui läpi elämämme. Viimeisen yön vietin Runo-lehmän kanssa kitaraa soittaen ja omenoita sille syöttäen. Me molemmat itkimme, kun muuttoauto tuli ja vei Runon Tuontaivaisiin.

Tarinoiden avulla lapsi voi tutustua turvallisesti itselleen vieraisiin kokemuksiin ja maailmoihin; oppia leikin kautta. Tarinoissa lapsi tutkii myös todellisuuden ja mielikuvituksen rajoja. Kyky kuvitella olevia ja olemattomia ja kertoa niistä tarinoita onkin ihmiselle ominainen kyky. Tarinoita kertomalla ihmiset ovat luoneet ja jakanee merkityksiä. Tarinoilla on ollut yhteisöjä koossa pitävä voima (Harari 2015). Tarina sopii hyvin myös sellaisille kaupunkilaislapsille, joilla ei ole ollut omaa kosketusta maalaiselämään. Tarinaan voidaan

yhdistää vaikkapa ravitsemuskasvatusta: mistä maito tulee? Tarinaan voidaan haluttaessa liittää monenlaista tietojen ja taitojen tutkimista. Tässä tarinassa voidaan tutustua maatalojen elämään, eläimiin, maataloustuotteisiin ja ruokakulttuuriin. Tarinan maailmaan tutustumiseksi voidaan tehdä esimerkiksi retki kotiseutumuseoon.

Draamatarina-työtapaan ja erityisesti oman draamatarinan suunnitteluun voi tutustua tarkemmin Turvaa ja tunnetaitoja 1 -hankkeen mikrokirjan Turvaa ja tunnetaitoja tarinoista (Nevanen & Lassila 2022) artikkelissa Hahmo eloon! (Piekkari 2022).

**TARINOISSA LAPSI
TUTKII MYÖS
TODELLISUUDEN JA
MIELIKUVITUKSEN
RAJOJA.**

Mauno-lehmä muuttaa -tarinan mahdollisia teemoja ovat:

- ▶ ystävyys ja ystävyksien solmiminen; kaveritaidot
- ▶ muutto uuteen ympäristöön, ulkopuolisuuden ja vierauden kokemus
- ▶ luopuminen, isovanhempien sairastelu, tunteiden tunnistaminen ja kohtaaminen
- ▶ elämä maaseudulla, maatalous ja ruuan alkuperä
- ▶ vanhanaikaisen ja nykyaikaisen elämäntavan pohtiminen
- ▶ iltasatujen lukeminen; lukemisen alkeistaidot
- ▶ salaisuudet ja niiden kätkeminen.

Tarinan tiivistelmä

Seuraavassa draaman tarina on kuvattu lyhyesti. Tarinaa voi käyttää sellaisenaankin ilman draamatyöskentelyä. Ohjaaja voi tunnistaa ja nimetä lasten kanssa siinä esiintyviä tunteita, sekä miettiä, miten tunteita voisi eri tilanteissa ilmaista ja miten niitä voidaan kanavoida sopivaksi toiminnaksi.

Tarina alkaa pienellä, laulusta tutulla Piippolan maatilalla. Tilaa pitävät vaari ja muori. Tilalla elää myös Mauno-niminen ruskea, sarveton nutipäälehmä. Elämä tilalla on onnellista ja hauskaa kaikkien muiden eläinten kanssa. Mauno on myös kovin utelias ja pitää seikkailuista. Mauno on tykännyt välillä karata. Hänen lempipaikkansa on pieni kyläkirjasto, jonne hän on mennyt salaa iltapiimeällä takaoven kautta. Mauno on oppinut lapsia vakoilemalla myös lukemaan! Tämän hän on kuitenkin pitänyt ihan omana salaisuutenaan. Mauno lukee silloin tällöin salaa iltasatuja muille eläimille, etteivät muori ja vaari arvaisi hänen karkuretkiään. He eivät ehkä pitäisi siitä, koska matkalla kirjastoon Mauno joutuu ylittämään monta vaarallista risteystä. Mutta kirjoista hän on oppinut myös liikennemerkkejä ja -säännöistä.

Eräänä päivänä vaari ei jaksakaan nousta töihin, vaan hän joutuu sairaalaan sydänvaivojen vuoksi. Vaarin palattua kotiin sairaalasta he koettavat selvittää ulkopuolisella avulla. Lopulta muorin ja vaarin on kuitenkin tehtävä surullinen päätös: heidän on luovuttava eläimistä. Eläimet joutuvat uusiin koteihin. Mauno-lehmä joutuu valtavalle maatilalle, jossa kaikki on suurta, erilaista, hienoa ja nykyaikaista – ei ollenkaan sellaista kuin muorin ja vaarin tilalla, jossa kaikki oli ihanan vanhanaikaista. Muut lehmätkin ovat isoja sarvipäitä! Mauno kuitenkin yrittää löytää uusia ystäviä muista eläimistä ja ehkä niistä isoista lehmistäkin – jos uskaltaa. Miten hän onnistuu siinä? Miten uusia ystävyksiä voi solmia? Mistä Mauno saa turvaa, jos pelottaa? Miten Mauno käsittelee koti-ikävänsä?

Mauno seikkailee jatkotarinassa?

Tämä draamatarina voitaisiin toteuttaa tiiviinä, reilun tunnin mittaisena tuokiona perinteisen näytelmänkin tapaan, mutta antoisampaa on pilkkoa se esimerkiksi puolen tunnin tarinallisiin tuokioihin, jolloin tarinan toiminnalliselle elävöittämiselle, sulattelulle ja siitä nouseville keskusteluille

jää aikaa. Draamatarinan kuvauksessa on esitetty jännittävät kohdat, joissa tarina voidaan katkaista. Kunkin kerran alussa kerrataan draamasopimus, ja tuokion

lopussa voidaan hyödyntää esimerkiksi tekstin lopussa esiteltäviä reflektioita purkutehtäviä. Kuten edellä on kerrottu, tuokioiden välillä tarina ja sen teemat voivat

elää monin tavoin päiväkodin arjessa ja lasten mielikuvituksessa.

TYÖTAPA

TARINA/TEHTÄVÄNANTO

TARVIKKEET/ LAVASTUS/ SIIRTYMÄT

Tuokio 1.

Draamasopimus

Kerrotaan, että hyppäämme pian tarinaan ja sitä rakennetaan yhdessä. Se vaatii meiltä yhteistyötä. Sekä ohjaaja että osallistujat astuvat rooleihin selkeistä merkeistä (esimerkiksi pukeutuminen) ja tulevat niistä ulos sovitulla tavalla (esimerkiksi roolihippy ja oman nimen sanominen). Kun ohjaaja näyttää kettu-käsimerkin, kaikki hiljentyvät ja kuuntelevat ohjeita. Kun kuulet laskun 10...9...8, tiedät, että sinulla on vielä hetki aikaa päättää yhteinen tehtävänne. Kuuntele sitten ohjeita.

Säännöistä sovitaan yhdessä, ja ne kerrataan kunkin tuokion alussa. Myös tuokion loppuun niihin voidaan palata ja arvioida, miten niissä on pysytty.

Tarinan aloitus

Aloitusmerkki (esim. lehmänkellon kilautus)

Valojen himmennys

Tarinankerronta

Olipa kerran pieni Piippolan maatila, jossa vaari ja muori hoitivat eläimiään. Maatilalla elämä oli rauhallista ja onnellista. Siellä oli paljon erilaisia eläimiä. Haluatko tietää, millaisia? Lauletaanpa yhdessä laulu!

Lapset asettuvat tarinapiiriin. Tarinan kertoja hiljentää ääntään ja kutsuu mukaan tarinaan.

Laulu + miimi

Piippolan vaarilla oli talo, hiiala hiiala hei! Vaari se hoiteli ...mitä eläimiä? Miten tämä eläin liikkuu ja miltä se näyttää? Tehdään yhdessä samalla laulaen. Lauletaan säkeistö viisi kertaa, jotta saadaan eri maatilan eläimiä mainittua.

Lauletaan ja näytellään piirissä istuen tai seisten.

TYÖTAPA**TARINA/TEHTÄVÄNANTO****TARVIKKEET/ LAVASTUS/ SIIRTYMÄT****Tuokio 2.****Tarinankerronta**

Tilalla eleli myös nuori lehmä Mauno. Mauno oli ruskea, eikä sillä ollut sarvia. Sellaista lehmää sanotaan nutipääksi. Tässä on siitä kuva.

Näytetään kuva nutipäisestä suomenkarjan lehmästä.

Kuuma tuoli

Ohjaaja pukeutuu Mauno-lehmäksi. Osallistujat haastattelevat Mauno-lehmää, joka kertoo elämästään vastaillemalla lasten kysymyksiin. Mauno-lehmä on tykännyt salaa karata eri paikkoihin, ja hän on käynyt muun muassa kirjastossa salaa. Siellä hän on oppinut lukemaan.

Roolimerkkinä toimii esim. ruskea peite, joka muuttaa ohjaajan lehmäksi.

Pysähtyneet kuvat

Lapset jaetaan neljän hengen pienryhmiin. Kukin ryhmä tekee yhden pysähtyneen kuvan maatilan arjesta. Kuvat katsotaan ja herätetään napsautuksella eloon. Mitä niissä tapahtui? Mitä tunteita niissä oli? Mikä teki maatilasta onnellisen?

Avustajat ohjaavat lapset kuhunkin ryhmään.

TYÖTAPA**TARINA/TEHTÄVÄNANTO****TARVIKKEET/ LAVASTUS/ SIIRTYMÄT****Tuokio 3.****Muorin päivä
miiminä**

Laulussa me kuulimme jo vaarista, entäs sitten muori? Minkälaisia asioita hän puuhasi päivällä tilallaan? Kuvitellaan muorin päivä aamusta alkaen miiminä. Ensimmäinen näyttää, miten muori herää: "Muori venyttelee itseään." Kaikki toistavat liikkeen. Seuraava jatkaa tarinaa: "Sitten muori kävelee puuhellalle" ja niin edelleen.

Lauletaan piirissä seisten.

Tarinankerronta

Muori ihmetteli, miksei vaari tullut mukaan, oliko hän jäänyt nukkumaan? Yleensä he tekivät työt aina yhdessä. Muori meni sisälle katsomaan ja löysi vaarin huonovointisena. Hän valitteli sydänvaivojaan. Ja he soittivat ambulanssin. Vaarin vointi kuitenkin parani, mutta hän ei jaksanut enää tehdä maatilalla raskaita töitä. Mitä nyt avuksi? Lapset asuivat kaikki kaukana muilla mailla, ja heillä oli omat kiireiset työnsä.

Piirissä istuutuen kuunnellaan tarinaa.

Keskustelu

Mitä muori ja vaari miettivät? Mitä he voisivat tehdä?

Kuunnellaan lasten ehdotuksia ja keskustellaan niistä. Käydään keskustelua myös tunteista, joita tarinan hahmoilla on.

Tarinankerronta

Näistä oli kyllä apua, mutta muori ja vaari eivät nuoremmiksi tulleet. Vaari sairasteli aina enemmän. He tulivat siihen tulokseen, että Mauno pitäisi antaa pois suurelle uudenaikaiselle maatilalle.

Ennen tarinaa ohjaaja kertoo, mitä ideoita lapset olivat esittäneet.

**Maatilan
piirtäminen /
lapuille piirroset**

Piirretään pienille lapuille kullekin yksi asia, joka maatilalla oli. Asiat (eli laput) asetellaan sen jälkeen ympäri tilaa eli kuvitellaan tilaan suuri maatila. Vaihtoehtoisesti suuri tila voidaan ohjaajan opastuksella piirtää suurelle paperille.

Varaa tarvikkeiksi laput, kynät ja seinäpaperi tai taulu.

TYÖTAPA**TARINA/TEHTÄVÄNANTO****TARVIKKEET/ LAVASTUS/ SIIRTYMÄT****Tuokio 4.****Keskustelu
tunnekartan
pohjalta**

Millaisia tunteita Mauno toivoi kokevansa? Miten Mauno voisi ne saavuttaa?

Katso lisää mallista Köngäs 2019: 199–200.

**Tilaan
tutustuminen**

Mauno-lehmä saapui tilalle suuren traktorin lavalla. Samalla hän sai nähdä koko tilan ja siellä olevia asioita. Mitä Mauno niistä ajatteli?

Osallistujat liikkuvat ”traktorin lavalla” paikasta toiseen. Lapset kommentoivat näkemäänsä Mauno-lehmän roolissa.

Tarinankerronta

Mauno pääsi kurkistamaan suureen navettaan, joka muistutti suurta tehdashallia. Mauno näki, kuin muut lehmät olivat paljon isompia ja erivärisiä – valkoisia ja mustia – ja ne näyttivät niin pelottavilta, koska niillä oli suuret sarvet. Mitähän ne ajattelevat minusta? Miten minä pääsisin heidän kaverikseen?

Ajatusäänät

Mitä ajatuksia Maunon päässä silloin liikkui? Millaisia tunteita hänellä oli? Lapset asettuvat ajatusääniksi lavalla ja lausuvat kukin vuorollaan Maunon mahdollisen ajatuksen.

Lapset asettuvat kuvitteellisen traktorin lavalle.

TYÖTAPA
TARINA/TEHTÄVÄNANTO
TARVIKKEET/ LAVASTUS/ SIIRTYMÄT
Tuokio 5.
Partneri roolissa / tarinankerronta

Paikalle saapui vanha viisas kissa. "Navettakissa minä olen," hän sanoi. "Olen asunut täällä jo monta kymmentä kuunkiertoa. Minä tykkään kaikista ja tiedän kyllä, miten hommat saadaan sujumaan. Kaikki me olemme erilaisia, ja kaikilla meillä on monenlaisia vahvuuksia. Osaamme tehdä asioita, ja meillä on monenlaisia hyviä luonteenpiirteitä. Minä esimerkiksi olen vikkela ja viisas ja tutustun helposti kaikkiin, kun menen viereen kiehnäämään."

Kissaksi pukeutunut avustaja saapuu paikalle. (tai toteutetaan tarinankerrontana ja näytetään kissan kuva).

Vahvuuskortit/ eläinkortit

"Minulla on tällaiset vahvuuskortit saatte valita niistä, mutta ensin minä kerron, mitä eläimiä te olette (vahvuuskortit), saatte sitten miettiä, mitä osaamista ja vahvuuksia meillä on."

Varataan tilaan vahvuuskortit tai eläinkortit

Pienoisnäytelmät

Isot lehmät ottivatkin uuden tulokkaan Maunon yllätykseksi tosi hienosti vastaan. Mitä tapahtui?

Kohtaukset katsotaan ja niistä keskustellaan.

Tarinan päätös

Sen pituinen se.

Tarinan päätösmerkki päättää tarinan.

Purku (esim.)

Palauta mieleesi yksi hetki tarinassa, joka jäi sinulle mieleen. Mene siihen asentoon, joka kuvaa tuota hetkeä. Nämä tilannekuvat jaetaan ryhmän kanssa ja niistä keskustellaan. Tilanteita voidaan myös piirtää. Siirtyminen todelliseen elämään: Oletko sinä joutunut joskus menemään uuteen paikkaan tai ryhmään? Millaisia tunteita sinulla on? Miten olet siellä tutustunut uusiin ihmisiin ja oppinut tekemään uusia asioita? Miten me voisimme käyttää vahvuusiamme yhteiseksi hyväksi? RULER-mallin hyödyntäminen (ks. Köngäs 2019). Tarinasta voidaan piirtää sarjakuva ja tarkastella mallin avulla tarinassa esiintyneisiin tilanteisiin liittyviä tunteita, niiden nimeämistä, ilmaisemista ja keinoja toimia.

Ohjaaja voi valita eri kerroille erilaisia kysymyksiä ja erilaisia työtapoja. Myös työtapojen toistaminen voi vahvistaa yhteisiä toimintatapoja, jolloin huomio kiinnittyy tehtävän muotoa enemmän sen sisältöön. Samoja työtapoja voi hyvin käyttää myös muissa arjen tilanteissa.

Lähteet

- Bowell, P. & Heap, B. S. 2001. Planning Process Drama.
Lontoo: David Fulton.
- Hakkarainen, P. 2008. Esipuhe teoksessa Powell, P. & Heap, B. (toim.):
Prosessidraama. Polkuja oppimiseen ja opettamiseen.
Helsinki: Draamatyö.
- Harari, Y. N. 2015. Sapiens: A Brief History of Humankind.
Lontoo: Vintage Books.
- Heikkinen, H. 2002. Draaman maailmat oppimisalueina. Draaman vakava
leikillisuus. Jyväskylä studies in education, psychology and social
sciences. Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta, Jyväskylän
yliopisto.
- Köngäs, M. 2019. Tunneäly varhaiskasvatuksessa.
Jyväskylä: PS-kustannus.
- Owens, A. & Barber, K. 2002. Draamasuunnistus. Jyväskylä: Draamatyö.
- Piekkari, J. 2022. Hahmo eloon! Tunnetaitokasvatusta draamatarinan
siivin. Teoksessa Nevanen, S. & Lassila, J. (toim.). [Turvaa ja
tunnetaitoja tarinoista](#). TAITO-sarja 104. Helsinki: Metropolia
Ammattikorkeakoulu.

Sulo Siili ja tunteiden tutkimusretki

Emilia Talvitie

Kerron tässä artikkelissa leikkiprojektista, joka on osa opinnäytetyötäni. Olen jo pitkän aikaa ollut kiinnostunut tunnetaidoista ja koen niiden harjoittelun varhaiskasvatuksessa todella tärkeäksi. Osalle lapsista päiväkotiviikoksi voi olla ainoa ympäristö varhaislapsuudessa, jossa tunnetaitoja harjoitellaan tavoitteellisesti ja ikätasoisesti. Tarinallinen leikki toimii oppimisen menetelmänä hyvin tunnetaitojen harjoittelemisessa, koska kuvitteellinen tarina konkretisoi tunteet tiettyyn tilanteeseen ja leikin kautta lapset oppivat huomaamattaan uusia taitoja.

Leikkiprojektissa keskitytään tunnetaitojen harjoittelemiseen 3–4-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmässä. Leikkiprojekti jakautuu viiteen eri leikkikertaan, ja sen tavoitteena on vahvistaa lasten tunneälyn taitoja

hyödyntäen RULER-mallia. RULER-malli on kehitelty ja julkaistu Yalen yliopiston tunneälytutkimuksen keskuksessa nelihaaraisen tunneälymallin pohjalta (Brackett, 2015; Köngäs 2018; Mayer, 2014; Salovey 2013). RULER-malli jakautuu viiteen eri osa-alueeseen ja keskittyy erityisesti lasten tunneälytaitoihin. Sen tarkoituksena on olla aikuisten tukena tunneälytaitojen opettamisessa lapsille. (Köngäs 2019: 53.) RULER on akronyymi viidestä eri tunneälyn taitoa kuvaavasta englanninkielisestä sanasta (recognizing, understanding, labeling, expressing ja regulating), jotka ovat suomennettuna tunteiden havaitseminen, ymmärtäminen, sanoittaminen, ilmaiseminen ja sääteleminen (Köngäs 2018: 39).

RULER-mallin ankkureiksi kutsutaan tiettyjä työkaluja, joiden avulla tunneälyn

käytännön taitoja voi harjoitella. Tunneälyn ankkureita on neljä: tunnetaulukko (charter), tunnemittari (mood meter), tunnetilanteiden hallinta (meta-moment) sekä tunnetilanteiden pohjapiirustus (bluebrint) (Köngäs 2019:191). Tässä leikkiprojektissa hyödynnetään kolmea RULER-mallin ankkureista tunnetaitojen harjoittelemisen tukena.

Tunnemittarin tarkoituksena on tukea tunteiden havainnointia lapsiryhmässä. Se on neljään erivärisen osioon jaettu nelikenttä, jossa eri värit kuvastavat eri tunteita. Punaisesta kentästä löytyy vihan tunne, keltaisesta ilon tunne, sinisestä surun tunne ja vihreästä tyyneyden tunne. Eri tunteita kuvastaviin kenttiin sisältyy myös useita tunteiden eri vivahteita, jotka sijoittuvat eri puolille nelikenttää niiden

OSALLE LAPSISTA PÄIVÄKOTI VOI OLLA
AINOA YMPÄRISTÖ VARHAISLAPSUUDESSA,
JOSSA TUNNETAITOJA HARJOITELLAAN
TAVOITTEELLISESTI JA IKÄTASOISESTI.

TUNNETILANTEIDEN POHJAPIIRUSTUS ON HAASTAVIEN KONFLIKTITILANTEIDEN RATKAISEMISESSA HYÖDYNNETTÄVÄ ONGELMANRATKAISUMALLI.

energian ja miellyttävyyden perusteella. (Köngäs 2019: 194–195.) Tunnemittaria voi käyttää tukena samankaltaisten tunteiden erottamisessa ja haastavampien tunteiden nimeämisessä (Köngäs 2018: 39). Tässä leikkiprojektissa tunnemittari jaetaan neljään osaan niin, että jokaista nelikentän tunteita tarkastellaan omalla ohjauksellaan. Lisäksi eri tunteita kuvastavat piirretyt kuvat ovat tukena tunteiden tunnistamisessa.

Tunnetilanteiden hallinnan kuusivaiheisen prosessin avulla avulla lapsi oppii vaikean tunteen kohdatessaan pysäyttämään itsensä ja pohtimaan, millä tavoin kussakin tilanteessa haluaa toimia, sekä löytämään hyväksyttäviä keinoja päästäkseen toivotuun lopputulokseen (Köngäs 2018: 39). Tunnetilanteiden hallinnan kuusivaiheista prosessia hyödynnetään tämän tarinallisen

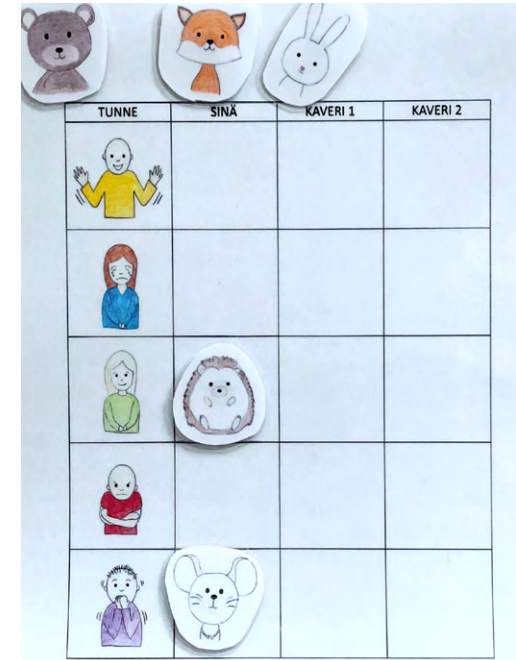
leikin viimeisellä kerralla tunteiden säätelämisen tukena.

Tunnetilanteiden pohjapiirustus on haastavien konfliktitilanteiden ratkaisemisessa hyödynnettävä ongelmanratkaisumalli. Sen avulla voidaan kehittää sekä tunteiden ymmärtämistä että niiden säätelämistä lisäämällä empatiaa ja toisen näkökulman ymmärtämistä kussakin tilanteessa. (Köngäs 2019: 211.)

Tunnetilanteiden pohjapiirustuksen avulla eritellään kunkin konfliktitilanteen osapuolen kokemat tunnetilat ja opetellaan näkemään tilanne toisen osapuolen näkökulmasta (Köngäs 2018: 39). Tunnetilanteiden pohjapiirustusta tarkastellaan tässä leikkiprojektissa jokaisen leikkikerran päätteeksi. Lapset saavat asettaa leikissä esiintyneiden hahmojen kuvat taulukkoon

niiden tunteiden kohdalle, joita he kokevat hahmojen tunteneen leikin aikana.

Leikkiprojektissa jokainen ohjaukselta keskittyy yhteen viidestä RULER-mallin osaluueesta huomioiden niiden sisältämät osamistavoitteet. Jokaisen ohjaustuokion aikana

Kuva 1. Leikkiprojektissa käytetty tunnetilanteiden pohjapiirustus. Alkuperäistä Bluebrint-taulukkoa soveltaen piirtänyt Emilia Talvitie.

keskitytään lisäksi yhteen tunteeseen, eli tarinallisessa leikissä tarkastellaan kokonaisuudessaan viittä eri tunnetta. Ensimmäiset neljä tunnetta valikoituivat RULER-mallin käytännön ankkurin tunnemittarin sisältämien tunteiden perusteella iloksi, suruksi, tyyneydeksi ja vihaksi. Viidenneksi käsiteltäväksi tunteeksi valikoitui pelko, sillä se on perustunteena tuttu useimmille lapsille. Leikkiprojektissa jokaista tunnetta kuvastaa jokin metsän eläin.

Tarinallisessa leikissä Sulo Siili kertoo lapsille tarinan tutkimusretkestään, jonka aikana hän kohtaa eri eläimiä kokemassa erilaisia tunnereaktioita. Tarinallisen leikin tarkoituksena on löytää yhdessä lasten kanssa ratkaisuja Sulo Siilin kohtaamiin tilanteisiin. Tarina rakentuu erilaisten tehtävien ympärille, joiden suunnittelussa on huomioitu kullekin ohjauskerralle

valikoitunut tunne, RULER-mallin osa-alue sekä RULER-mallin käytännön ankkurit. Tässä leikkiprojektissa mielikuvitushahmoa elävöitetään käsinuken avulla, jotta tarinallista leikkiä ohjaava aikuinen voi samanaikaisesti toimia sekä mielikuvitushahmon että kanssaseikkailijan roolissa. Mielikuvitushahmoksi valikoitui jokaiselle lapselle tuttu eläin siili. Siilin nimeksi valikoitui Sulo, asuinpaikaksi suuren metsän tihein pusikko ja luonteenpiirteiksi uteliaisuus sekä ystävällisyys. Sulo Siilin tärkeimmäksi esineeksi valikoitui työkalupakki, josta löytyy erilaisia keinoja tunteiden hallintaan.

Ensimmäinen leikkikerta: Sulo Siili ja iloinen jänis

Ensimmäisen tarinallisen leikin ohjauskeran tarkoituksena on harjoitella RULER-mallin ensimmäisen osa-alueen eli tunteiden

*Kuva 2. Jeppe Jänis, osa tunnemittarista.
Kuva: Emilia Talvitie.*

havaitsemisen taitoja. RULER-mallin ensimmäisen osa-alueen tarkoituksena on ohjata lapsia tunnistamaan sekä omia että toisten tunnetiloja (Köngäs 2018: 38). Tavoitteena on oppia tunnistamaan tarinassa esiintyvien hahmojen tunteita niin kerrotusta tarinasta kuin piirretystä kuvastakin. Lisäksi tavoitteena on oppia havaitsemaan omia tunteita omista ilmeistä ja eleistä. Ensimmäisellä ohjauskerralla keskitytään ilon tunteeseen. Ilon tunne on miellyttävä ja energinen.

...TARINALLISTA LEIKKIÄ OHJAAVA AIKUINEN VOI SAMANAIKAISESTI TOIMIA SEKÄ MIELIKUVITUSHAHMON ETTÄ KANSSASEIKKAILIJAN ROOLISSA.

MILTÄ ILO NÄYTTÄÄ JA MILTÄ SE TUNTUU KEHOSSA?

Sitä ei tulisi tukahduttaa, mutta energisyyden vuoksi ilo ei sovellu joka tilanteeseen. (Köngäs 2019: 208.) Tällä ohjauksella tarkastellaan ilon tunnetta tunteiden havaitsemisen näkökulmasta, joten tarkoituksena on pohtia erityisesti, miltä ilo näyttää ja miltä se tuntuu kehossa.

Ensimmäisellä tarinallisen leikin ohjauksella tutustutaan tarinan mielikuvitus-hahmoon, Sulo Siiliin. Sulo Siili kutsutaan paikalle lausumalla hänen nimensä tavu kerrallaan kehoittimilla hyödyn-tään. Reisiin taputtaen sanotaan Su-lo ja käsiä taputtaen sanotaan Sii-li. Tätä toistetaan lasten kanssa useamman kerran, jotta hahmon nimi tulee tutuksi. Sulon saavuttua paikalle hän esittelee itsensä ja kotinsa ja kertoo parhaasta ystävästään Jeppe Jäniksestä. Sulo Siilin esitellessä parhaan ystävänsä hän näyttää lapsille kuvan

Jepestä (kuva 2). Kuva on ensimmäinen osa-alue tunnemittarin nelikentästä, joka alkaa laajentua jokaisella leikkikerralla vähitellen kokonaiseksi tunnemittariksi.

Mielikuvitushahmoon tutustumisen vahvistamiseksi on ensimmäisenä tehtävänä Sulo Siilin haastattelu. Haastattelussa lapset saavat kysyä Sulolta mitä tahansa kysymyksiä, joita heidän mieleensä tulee.

Tarinallisessa leikissä käsitellään asioita keksityn tarinan avulla. Ensimmäisen ohjaukserran tarinan tavoitteena on kuvailla ilon tunnetta, erityisesti sen aiheuttamia reaktioita kasvoissa ja kehossa. Tarinassa kuvaillaan myös erilaisia ilon tunnetta sytyttäviä tekijöitä, kuten lempiruokaa, parasta ystävää ja mielekkäintä tekemistä. Toinen tehtävä tarinallisessa leikissä on tanssia mukana Sulo Siilin

lempikappaleen tahtiin. Kappaleeksi voi valita minkä tahansa iloisen lastenlaulun. Toisen tehtävän tavoitteena on sytyttää lapsille ilon tunne, jotta heidän on helpompaa tunnistaa sen aiheuttamia reaktioita kehossa ja kuvailla niitä Sulo Siilille.

Kolmantena tehtävänä on vastata Sulo Siilin esittämiin kysymyksiin ilon tunteesta. Kysymyksiä ovat: Miltä Sulo Siilistä tuntuu, kun hän näkee ystävänsä Jeppe Jäniksen? Mistä tiedät sen? Miltä Sulo Siilin silmät ja suu näyttävät, kun hän on iloinen? Miltä Sulo Siilin kehossa tuntuu, kun hän on iloinen? Miltä näyttäisi iloinen ilme? Miltä te näytätte iloisina? Kysymysten tavoitteena on syventää ymmärrystä ilon tunteesta pohtimalla ilon tuntomerkkejä yhdessä lasten kanssa.

Kysymysten pohtimisen jälkeen on Sulo Siilin aika lähteä. Hän hyvästelee lapset ja pyytää heitä kutsumaan hänet taas viikolla käymään. Sulo Siilin lähdettyä on aika tutustua tunnetilanteiden pohjapiirustukseen (kuva 1). Lasten kanssa pohditaan yhdessä, mitä tunteita taulukossa näkyy sekä mihin kohtaan taulukkoa Sulo Siili ja

Jeppe Jänis tulisi asettaa. Tehtävän tavoitteena on oppia empatiataitoja ja lisätä toisen näkökulman ymmärtämistä. Tehtävän tarkoituksena on harjoitella tunnetilanteiden pohjapiirustuksen käyttämistä, jotta sitä voisi matalammalla kynnyksellä hyödyntää tulevaisuudessa päiväkodin arjen konfliktitilanteissa.

Toinen leikkikerta: Sulo Siili ja surullinen kettu

RULER-mallin toisen osa-alueen tarkoituksena on ohjata lapsia ymmärtämään, miten tunteet vaikuttavat eri tilanteisiin ja

*Kuva 3. Kelli Kettu, osa tunnemittarista.
Kuva: Emilia Talvitie.*

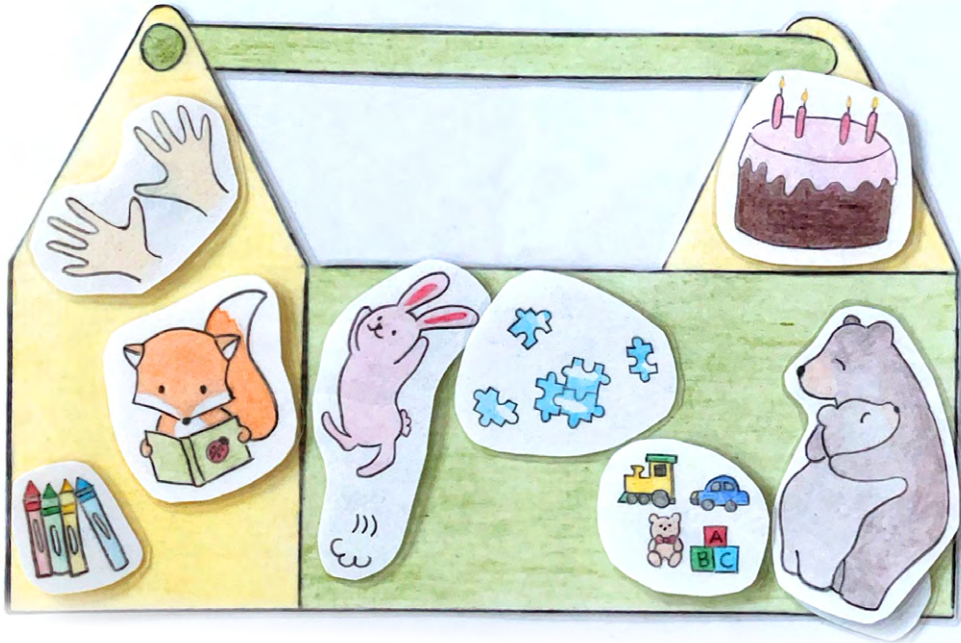
johtavat erilaisiin tekoihin (Köngäs 2018: 54.) Toisen tarinallisen leikin ohjauskerran tarkoituksena on harjoitella tunteiden ymmärtämisen taitoja. Tavoitteena on oppia ymmärtämään tarinassa esiintyvien hahmojen tunteiden syitä ja oppia syöttämään positiivisia tunteita tarinan hahmolle. Toisella ohjauskerralla keskitytään surun tunteeseen. Surun tunne on vähäenerginen ja epämiellyttävä. Surun tunteen vallassa ei ole hyvä olla pitkiä aikoja, joten silloin tulisi keksiä jotain tekemistä viemään ajatuksia mukavia asioita kohti. Surun tunteen vähäenergisyden vuoksi uudelleen käynnistämiseen tarvitaan usein jonkun läheisen apua. (Köngäs 2019: 195, 207–209.) Tällä ohjauskerralla tarkastellaan surun tunnetta tunteiden ymmärtämisen näkökulmasta, joten tarkoituksena on pohtia erityisesti, mitkä asiat voivat johtaa surun tunteeseen ja miten surun tunteesta voi siirtyä miellyttävämpiin tunnetiloihin.

Toinen ohjauskerta aloitetaan kutsumalla paikalle Sulo Siili tutulla tavalla tavuttaen ja kehosoittimia hyödyntäen. Sulon saavuttua paikalle hän esittelee tärkeimmän esineensä, tunteiden hallinnan työkalupakin. Ensimmäisenä tehtävänä tarkastellaan

...SYVÄHENGITYS,
POMPPIMINEN
TASAJALKAA,
HALAAMINEN,
LEIKKIMINEN,
OMIEN SORMIEN
LASKEMINEN...

yhdessä lasten kanssa työkalupakkia ja sen sisältöä sekä pohditaan sen käyttämistä erilaisissa tilanteissa. Työkalupakista löytyy kahdeksan eri tilanteisiin sopivaa tunteiden hallinnan keinoa: syvähengitys, pomppiminen tasajalkaa, halaaminen, leikkiminen, omien sormien laskeminen sekä rauhallinen tekeminen, kuten lukeminen ja palapeliä ratkominen. Keinoja on olemassa äärettömästi, ja vain mielikuvitus on rajana niiden keksimisessä.

Työkalupakkiin tutustumisen jälkeen Sulo Siili kertoo tarinan tutkimusretkensä ensimmäisestä päivästä, jolloin hän

Kuva 4. Leikkiprojektissa käytetty työkalupakki. Idea kirjasta *Tunneäly varhaiskasvatuksessa* (Köngäs 2019.) Kuva: Emilia Talvitie.

tapasi surullisen ketun nimeltä Kelli. Sulo Siili näyttää lapsille kuvan Kelli Ketusta (kuva 3), joka on jo toinen osa-alue tunnemittarin nelikentästä.

Toisen ohjaukerran tarinan tavoitteena on kuvailla surun tunnetta: miltä surullinen hahmo näyttää ja kuulostaa? Lisäksi tarinasta selviää syy Kelli Ketun surun

tunteelle – hän kertoo ikävöivänsä äitiään. Toisena tehtävänä on vastata Sulo Siilin esittämiin kysymyksiin surun tunteesta. Kysymyksiä ovat: Millä sanalla Kelli Ketun tunnetta voisi kuvailla? Miksi Kelli Kettu on surullinen? Oletteko te joskus olleet surullisia? Mikä sai teidät tuntemaan olonne surulliseksi? Mitä haluatte tehdä, kun tunnette olonne surulliseksi? Miten Kelli Kettu voisi saada surun muuttumaan iloksi? Kysymysten pohtimisen tukena käytetään Kelli Ketun kuvaa. Tehtävän tarkoituksena on syventää ymmärrystä surun tunteesta.

Kysymysten pohtimisen jälkeen Sulo Siili kertoo, miten sai Kelli Ketun surun tunteen muutettua ilon tunteeksi. Hän kertoo hyödyntäneensä työkalupakkiaan Kelli Ketun tunteen kohtaamisessa. Lopulta on Sulo Siilin aika lähteä. Hän hyvästelee lapset ja pyytää heitä kutsumaan hänet taas ensi viikolla käymään. Sulo Siilin lähdettyä on aika tarkastella tunnetilanteiden pohjapiirustusta. Lasten kanssa pohditaan yhdessä, mihin kohtaan taulukkoa Sulo Siilin ja Kelli Ketun kuvat tulisi asettaa.

Kolmas leikkikerta: Sulo Siili ja tyyni joutsen

Kolmannen tarinallisen leikin ohjauskerran tarkoituksena on harjoitella RULER-mallin kolmannen osa-alueen eli tunteiden sanoittamisen taitoja. RULER-mallin kolmannen osa-alueen tarkoituksena on ohjata lapsia nimeämään tunteitaan sopivalla tavalla (Köngäs 2018: 38). Lapset sanoittavat usein omia tunteitaan aikuisten paheksumalla tavalla, kuten sanomalla toista tyhmäksi. Tällöin aikuisen tulisi pelkän kieltämisen sijasta kiittää lasta heidän

Kuva 5. Julle Joutsen, osa tunnemittarista.
Kuva: Emilia Talvitie.

tunteidensa jakamisesta ja opettaa, miten tunteita sanoitetaan asianmukaisella tavalla loukkaamatta muita. (Köngäs 2019: 56–57.) Tavoitteena on oppia nimeämään tarinassa esiintyvien hahmojen tunteita ja laajentaa tunnesanastoa.

Kolmannella ohjauskerralla keskitytään tyyneyden tunteeseen, joka on tunteena vähäenerginen ja miellyttävä. Tyyneyden tunteen vallassa voi pohtia omia virheitä ja oppia niistä. Lisäksi omiin tunteisiin ja hyvään oloon on helpompi keskittyä, kun tunnetila on tyyni. Myös muiden kanssa yhteistyön tekeminen sujuu tyyneenä paremmin kuin muiden tunteiden vallassa. (Köngäs 2019: 209.) Tällä ohjauskerralla tarkastellaan tyyneyden tunnetta tunteiden sanoittamisen näkökulmasta, joten tarkoituksena on pohtia, miten tyyneyden tunteen voisi nimetä ja voisivatko jotkin muutkin sanat kuvata samankaltaista tunnetta. Lisäksi pohditaan tyyneyden tunteen tunnusmerkkejä ja sitä, miten se eroaa muista samankaltaisista tunnesanoista, kuten rauhallisuudesta, onnellisuudesta ja tyytyväisyydestä.

TYYNEYDEN TUNTEEN VALLASSA VOI POHTIA OMIA VIRHEITÄ JA OPPIA NIISTÄ.

Kolmas ohjauskerta aloitetaan jälleen kutsumalla paikalle Sulo Siili, joka kertoo tarinan tutkimusretkensä seuraavasta päivästä. Sulo Siili esittelee tarinassa joutsenperheen ja kuvailee lapsille tyyneyden tunnetta, jonka vallassa joutsenet ovat. Ensimmäisenä tehtävänä Sulo näyttää lapsille kuvaa tarinassa esiintyvistä Julle Joutsenesta (kuva 5), joka on tunnemittarin kolmas osio. Kuvaa tarkastellaan yhdessä ja pohditaan, miltä Julle Joutsenesta tuntuu.

Kun tunnetila on tyyni, on mukavaa keskittyä johonkin rauhalliseen puuhaan, joka vaatii keskittymistä. Sulo Siili kertookin tarinassa joutsenen ratkovan palapeliä. Toisena tehtävänä lapset saavat ratkoa yhdessä Sulo Siilin tuoman palapelin, jota Sulo kuvailee samaksi, jota joutsen tarinassa

ratkoi. Tehtävän tarkoituksena on luoda lapsille tyyneyden tunne keskittymistä vaativan tehtävän avulla, jotta tunteen tunnistaminen olisi lapsille helpompaa.

Palapelin ratkomisen jälkeen lasten kanssa tarkastellaan palapelistä muodostunutta kuvaa, joka esittää joutsenperhettä lammen rannalla. Kolmantena tehtävänä Sulo Siili kysyy lapsilta kysymyksiä joutsenen tunteesta. Kysymyksiin vastaamisen tukena lapset voivat käyttää tunnemittarin kolmatta osiota ja palapelistä muodostunutta kuvaa. Kysymyksiä ovat: Millä sanalla voisi kuvailla Julle Joutsenen tunnetta? Tuleeko mieleesi muita samankaltaisia sanoja? Minne tunnesanat asettuvat tunnemittarin vihreällä osiolla? Kysymysten pohdinnan jälkeen Sulo Siili hyvästelee lapset ja kertoo palaavansa taas seuraavalla viikolla kertomaan tutkimusretkestään.

Sulo Siilin lähdettyä lapset saavat asettaa Julle Joutsenen ja Sulo Siilin kuvat haluamilleen kohdille tunnetilanteiden pohjapiirustuksessa.

Neljäs leikkikerta: Sulo Siili ja vihainen karhu

Neljännän tarinallisen leikin ohjauskerran tarkoituksena on harjoitella RULER-mallin neljännän osa-alueen eli tunteiden ilmaisemisen taitoja. Neljännän osa-alueen tarkoituksena on ohjata lapsia viestimään tunteistaan sopivalla tavalla (Köngäs 2018: 38). Aikuiset kiinnittävät usein huomiota lasten tunteiden ilmaisuun ja pyrkivät rajoittamaan sitä. Aikuisten tulisi kuitenkin päinvastoin kannustaa lapsia tuomaan esiin kaikki tunteensa, jotta he voivat oppia ilmaisemaan niitä hyväksyttävillä tavoilla. Aikuisen tulee muistaa, ettei lapsi voi oppia

*Kuva 6. Kapu Karhu, osa tunnemittarista.
Kuva: Emilia Talvitie.*

tunneilmaisua ennen kuin hän osaa sanoittaa ja ymmärtää omia tunteitaan. (Köngäs 2019: 57.) Tavoitteena on oppia tuomaan omia tunteita julki hyväksyttävillä tavoilla sekä oppia ymmärtämään omia ja muiden tarpeita voimakkaan tunteen vallassa.

Neljännellä ohjauskerralla keskitytään vihan tunteeseen, joka on epämiellyttävä ja energialtaan voimakas. Vihan tunne lisää valppautta ja tahtoa toimia. Vihaisena voi rohkeammin ilmaista mielipiteitään ja perustella itselle tärkeitä asioita.

TEHTÄVÄN TARKOITUKSENA ON LUODA
LAPSILLE TYYNEYDEN TUNNE KESKITTYMISTÄ
VAATIVAN TEHTÄVÄN AVULLA.

(Köngäs 2019: 208.) Tällä ohjaukserillä tarkastellaan vihan tunnetta tunteiden ilmaisemisen näkökulmasta, joten tarkoituksena on pohtia, miten vihan tunteesta voi viestiä sopivalla tavalla ja miten vihan tunnetta voi ilmaista konflikteja välttäväällä tavalla.

Neljäs leikkikerta aloitetaan tutulla tavalla eli Sulo Siilin kutsumisella. Sulo Siili kertoo tarinan tutkimusretkensä seuraavasta päivästä. Tutkimusretkellään Sulo Siili tapaa vihaisen karhun nimeltä Kapu ja kertoo Kapun uskovan, että hänen tärkeä pehmolelunsa on varastettu. Sulo Siili kuvaillee tarinassa, miltä Kapu Karhu näyttää vihaisena, ja näyttää lapsille kuvan Kapu Karhusta (kuva 6), joka on tunnemittarin neljäs ja viimeinen osa-alue.

MIKÄ OLISI HYVÄ
TAPA KERTOA
TOISELLE, ETTÄ
TUNNET VIHAA?

Lapset saavat tarkkailla kuvaa ja käyttää sitä tukena leikkikerran ensimmäisessä tehtävässä, kun Sulo Siili kysyy heiltä kysymyksiä vihan tunteesta. Kysymyksiä ovat: Millä sanalla Kapu Karhun tunnetta voisi kuvailla? Mitä ajattelisit Kapu Karhun tilanteessa? Millä tavalla Kapu Karhu toimi tuntiessaan vihaa? Mikä olisi hyvä tapa kertoa toiselle, että tunnet vihaa? Mitä muuta Kapu Karhu olisi voinut tehdä tai sanoa tässä tilanteessa?

Kysymysten pohdinnan jälkeen Sulo Siili kertoo lapsille, miten itse käytti työkalupakiaan vihan tunteen hallinnan tukena. Sulo kertoo käyttäneensä tunteen hallinnan keinona rauhallista, syvää hengitystä. Syvän hengityksen tukena työkalupakin keinoissa käytetään mielikuvitus syntymäpäiväkakkua, jonka kynttilät puhalletaan sammuksiin. Kapu kertoo olevansa neljävuotias, joten syviä puhalluksia tehdään neljä. Toisena tehtävänä lasten kanssa kokeillaan yhdessä kynttilöiden puhaltamista. Kolmantena tehtävänä lapset saavat etsiä Kapu Karhun kadonneen unilulun, joka on piilotettu johonkin lähetyville. Pehmolelun etsinnän jälkeen on Sulo Siilin aika lähteä,

ja hän hyvästelee lapset. Viimeisenä tehtävänä Sulo Siilin lähdettyä lapset saavat asettaa Kapu Karhun ja Sulo Siilin kuvat tunnetilanteiden pohjapiirustukseen.

Viides leikkikerta: Sulo Siili ja pelokas hiiri

Viidennen tarinallisen leikin ohjaukseran tarkoituksena on harjoitella RULER-mallin viidennen osa-alueen eli tunteiden säätelämisen taitoja. RULER-mallin viidennen osa-alueen tarkoituksena on ohjata lapsia säätelämään omia negatiivisia tunteitaan (Köngäs 2018: 38).

Kuva 7. Hillevi Hiiri. Kuva: Emilia Talvitie.

Lapselle tunteiden säateleminen on vaikeaa, sillä sen oppiakseen tulee ensin osata tunnistaa, ymmärtää ja nimetä tunteita. Lisäksi lapsen on täytynyt saada rauhassa aikuisen rinnalla harjoitella tunteiden ilmaisua. Köngäs (2019) kuvaa tunteiden säätelyä taitona keskittyä tunteeseen ja antaa sen olla. Aikuisen on kuitenkin oltava tarkkana, sillä tunteiden tukahduttaminen, patoaminen ja niistä valehteleväminen saattavat ulospäin näyttää samalta kuin tunteiden säateleminen. (Köngäs 2019: 58.) Tavoitteena on oppia ohjaamaan sekä omia että toisten tunnetiloja negatiivisesta positiiviseen.

Viidennellä ohjauksella keskitytään pelon tunteeseen, joka on tunteena epämiellyttävä. Pelko on usein muiden tunteiden taustalla. Se aiheuttaa voimakkaan reaktion, joka voi olla pakenemista, jähmettymistä tai puolustautumista. Lapsen tuntiessa pelkoa tulisi aikuisen pysyä rauhallisena ja kärsivällisenä, jotta lapsi voi seurata aikuisen esimerkkiä pelottavassa tilanteessa. (Köngäs 2019: 74–75.) Tällä ohjauksella tarkastellaan pelon tunnetta tunteiden säatelemisen näkökulmasta, joten tarkoituksena on

LAPSELLE TUNTEIDEN SÄATELEMINEN ON VAIKEAA, SILLÄ SEN OPPIAKSEEN TULEE ENSIN OSATA TUNNISTAA, YMMÄRTÄÄ JA NIMETÄ TUNTEITA.

pohtia, miten pelon tunteesta voi siirtyä miellyttävämpiin tunteisiin ja miten pelkoa voi käsitellä sitä tukahduttamatta.

Viides ohjauksella aloitetaan jälleen kutsumalla paikalle Sulo Siili. Sulo kertoo tarinassaan kovasta myrskystä, joka alkoi hänen päästyään takaisin kotipusikkoonsa tutkimusretkensä päätteeksi. Sulo Siili esittelee lapsille ystävänsä Hillevi Hiiren, joka tuli Sulo Siilin puskaan suojaan myrskyltä. Hillevi Hiiri pelkää myrskyä, ja Sulo Siili kuvailee lapsille, miltä Hillevi näyttää hänen ollessaan peloissaan. Sulo Siili näyttää lapsille kuvan Hillevi Hiirestä (kuva 7), joka on liilalla taustalla ja samanlainen kuin tunnemittarin kuvat, vaikka ei kuuluukaan virallisesti tunnemittarin tunteisiin.

Kuvan tarkastelun jälkeen siirrytään leikkikerran ensimmäiseen tehtävään eli Sulo Siilin kysymyksiin pelon tunteesta. Kysymyksiä ovat: Millä sanalla Hillevi Hiiren tunnetta voisi kuvailla? Onko Hillevi Hiirestä miellyttävää tuntoa pelkoa? Mitä Hillevi Hiiri voisi tehdä tunteakseen toisin? Mitä voisit tehdä tai sanoa, jos ystäväsi tuntee pelkoa? Mitä teet, kun tunnet itse pelkoa?

Kysymysten pohdinnan jälkeen Sulo Siili kertoo, miten itse auttoi ystävänsä pelon tunteen säatelemisessä. Hän kertoo käyttäneensä apunaan työkalupakkia, josta pelon hallinnan keinoksi valikoitui halaaminen.

Seuraavaksi on Sulo Siilin aika lähteä. Hän hyvästelee lapset ja kiittää heitä yhteisestä

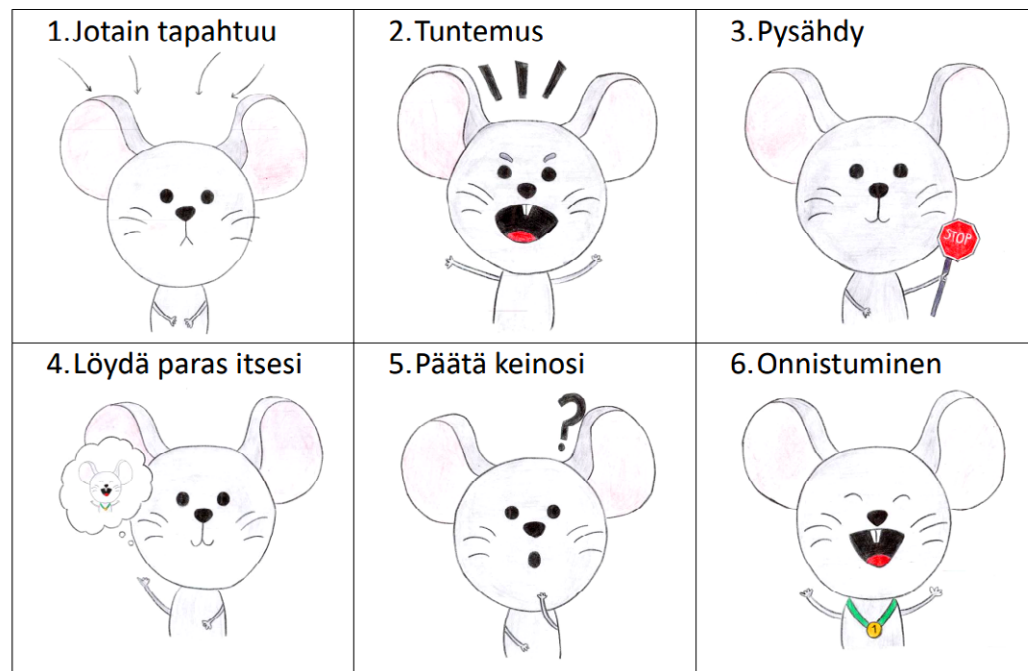
matkasta. Leikkikerran toisena tehtävänä lapset saavat tarkastella tunnetilanteiden hallinta -taulukkoa. Lasten kanssa käydään yhdessä läpi sen kuusivaiheinen prosessi ja pohditaan, miten Hillevi Hiiren kohtausmassa tilanteessa olisi hyvä toimia.

Kolmantena tehtävänä lapset saavat pohdita, mihin kohtaan tunnemittaria pelon tunteen voisi asettaa. Lopuksi lapset saavat asettaa Hillevi Hiiren ja Sulo Siilin kuvat valitsemilleen kohdille tunnetilanteiden pohjapiirustuksessa.

Lasten ajatuksia Sulo Siilen leikkiprojektista

Keräsin tarinallisen leikin toteutukseen osallistuneilta lapsilta palautetta jokaisella leikkikerralla kaiken toiminnan jälkeen. Käytin arvioinnin tukena helmiä, joita oli kolme eri väriä, joilla oli kaikilla omat merkityksensä. Itse valitun helmen sai laittaa läpinäkyvään purkkiin. Punaiset helmet olivat pussissa sydänsilmäisen ilmeen takana, vihreät helmet taas hymyilevän ilmeen takana ja ruskeat helmet tylsistyneen näköisen ilmeen takana. Selitin lapsille, mitä eri helmipussit tarkoittavat, ja ohjeistin lapset tulemaan yksi kerrallaan valitsemaan haluamansa helmen purkkiin. Ennen helmien valitsemista keskustelin lasten kanssa leikkikerran aktiviteeteista saadakseni myös suullista palautetta lapsilta.

Ensimmäisen leikkikerran päätteeksi lapset sanoivat, että Sulo Siilin kanssa oli kivaa leikkiä, ja kysyivät: "Voisiko se tulla jo huomenna uudestaan?" "Tuleeko se joka perjantai?" "Pääsenkö joka kerralle mukaan?" Lapset mainitsivat, että kivointa leikkikerralla olivat tanssiminen ja kaikki.

Kuva 8. Leikkiprojektissa käytetty tunnetilanteiden hallinta -taulukko. Alkuperäistä Meta Moment -taulukkoa soveltaen piirtänyt Emilia Talvitie.

Arviointihelmiä kertyi ensimmäisellä kerralla kolme vihreää ja kolme punaista.

Toisella leikkikerralla lapset kertoivat, että kivointa oli kuunnella Sulo Siilin tarinaa. Lapset kertoivat, että oli tylsää, kun tällä kertaa ei tanssittu. Lisäksi lapset ihmettelivät, kun Sulo Siilin työkalupakissa ei ollut oikeita työkaluja. Toisen leikkikerran arviointihelmiksi valikoitui kaksi ruskeaa, yksi vihreä ja kolme punaista.

Kolmannella leikkikerralla lapset sanoivat pitäneensä kaikesta ja palapelin ratkomisesta. Tyyneys vaikutti olevan lapsille vaikea tunne ymmärtää. Leikkikerran jälkeen jäin pohtimaan, voisiko tyyneyden tunteen korvata jollain toisella samankaltaisella tunteella, joka olisi lapsille tutumpi, kuten rauhallisuus. Arviointihelmiä kertyi tällä kertaa kaksi vihreää ja kolme punaista.

Neljännelle leikkikerralle pääsi osallistumaan vain kolme lasta. He kaikki kertoivat tämän leikkikerran olleen heidän suosikkinsa tähän mennessä. Itsekin huomasin, että lapset innostuivat jakamaan enemmän omia näkemyksiään leikin aikana, kun

lapsia oli vähemmän mukana. Lapset mainitsivat, että kivointa leikkikerralla oli pehmoelun etsiminen ja löytäminen sekä Sulo Siilin kanssa jutteleminen. Kaikki lapset arvioivat leikkikerran punaisella helmellä.

Viidennellä leikkikerralla lapset kertoivat, että oli mukavaa jutella Sulo Siilin kanssa. Lisäksi lapset mainitsivat, että kivaa oli kaikki. Lapset arvioivat viimeisen leikkikerran kahdella punaisella ja kahdella vihreällä helmellä. Lapset olivat harmissaan, kun tämä oli viimeinen leikkikerta ja kysyivät: ”Tuleeko Sulo Siili vielä joskus tänne päiväkotiin?” ”Pääsenkö joskus uudestaan tähän mukaan?” Sulo Siili muodostui tarinallisen leikin aikana lapsille luotettavaksi hahmoksi, joka on kiinnostunut heidän ajatuksistaan etenkin liittyen tunteisiin.

Pohdintaa Sulo Siilen tunteiden tutkimusretkestä

Leikkiprojektissa päästään harjoittelemaan RULER-mallin mukaisia tunneälyn taitoja vain pintapuoleisesti, eikä sen avulla ole mahdollista oppia kaikkia RULER-mallin sisältämiä tunneälyn taitoja. Sulo Siilin

”TULEEKO
SULO SIILI VIELÄ
JOSKUS TÄNNE
PÄIVÄKOTIIN?”

tunteiden tutkimusretkeä voi hyödyntää kuitenkin monella tapaa tunnetaitojen oppimisen tukena. Sen avulla voi tutustua RULER-mallin käytännön ankkureihin ja siten madaltaa kynnystä ottaa ankkurit käyttöön päiväkodin arjessa. Lisäksi sitä voi käyttää oman ryhmän lasten tunnetaito-osaamisen tason määrittämiseen. On tärkeää tietää, millä tasolla oman ryhmän lasten tunnetaidot ovat, jotta osaa keskittyä tunneälytaitojen harjoittelussa lähikehityksen vyöhykkeellä sijaitseviin taitoihin.

Tarinallista leikkiä voi jatkaa keksimällä Sulo Siilille uusia seikkailuja. Oman ryhmän tunnetaito-osaamisen tason mukaan voi jatkaa samojen tunteiden käsittelyä tai ottaa käsittelyyn uusia tunteita. Myös ankkureiden käyttöä voi harjoitella

lisää Sulo Siilin kanssa tarinallisen leikin keinoin, jos jokin ankkureista kaippaa vielä totuttelua.

Tarinallisen leikin luominen vaatii aikaa ja heittäytymistä. Se on kuitenkin lapsille innostava ja luontainen tapa oppia, joten vaivannäkö palkitaan lopulta, kun saa nähdä lapset innokkaina oppimassa uusia asioita. Haasteita tarinallisen leikin suunnitteluun toivat itse tarinan kirjoittaminen ja

materiaalien luominen. Tarinan keksiminen vaati luovuutta ja heittäytymistä mielikuvitusmaailmaan, mikä oli hauskaa, mutta ajoittain myös haastavaa. Jos tarinaa ei halua keksiä itse, voi hyödyntää jotain jo olemassa olevaa tarinaa esimerkiksi lasten kirjoista tai elokuvista.

Halusin luoda tarinalliseen leikkiin tarvittavat materiaalit itse, jotta ne sopisivat täydellisesti suunnittelemaani tarinaan.

Muovasin RULER-mallin käytännön ankkurit omaan leikkiini sopiviksi muuttamalla niissä esiintyvät kuvat tarinassa esiintyvien eläinhahmojen kuviksi. Käytin ankkurien muovaamisessa tukena Köngäksen (2019: 196, 205, 212) kuvia RULER-mallin käytännön ankkureista. Piirsin eläinhahmojen kuvat itse, mikä vei enemmän aikaa kuin olin ajatellut. Materiaaleista tuli kuitenkin lopulta hienot ja juuri täydelliset tarinallista leikkiä varten.

VAIVANNÄKÖ PALKITAA LOPULTA,
KUN SAA NÄHDÄ LAPSET INNOKKAINA
OPPIMASSA UUSIA ASIOITA.

Lähteet

- Brackett, M. 2015. [Emotional Intelligence. Our Best Hope for Safe, Caring, and Effective Schools.](#) Hayfield Secondary School, 2nd Annual Community Conversation on Teen Stress: Fostering Wellness and Resiliency. Youtube-videopalvelu. 9.5.2015. Luettu 12.12.2023.
- Salovey, P. 2013. [Emotions Matter! The Past, Present and Future of Emotional Intelligence -symposium,](#) Yale University. Youtube-videopalvelu 1.10.2013. Luettu 12.12.2023.
- Köngäs, M. 2018. ["Eihän lapsil oo ees hermoja." Etnografinen tutkimus lasten tunneälystä päiväkotiarjessa.](#) Acta Universitatis Lapponiensis 368. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Köngäs, M. 2019. Tunneäly varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Mayer, J. D., ["What is Emotional Intelligence?"](#) 2004. University of New Hampshire Personality Lab. 8. Luettu 12.12.2023.

Tunteet tutuiksi – tunnetaito-opas vanhemmille

Venla Ouattara ja Jutta Holmberg

Tutkimukset ovat osoittaneet tunnetaitojen yhteyden hyvinvointiin ja mielenterveyteen. Ymmärrämme tunteita ja niiden vaikutuksia toimintaamme sekä tunteesäätelyn vaikutuksia terveyteen. On siis tarpeellista lisätä tietoisuutta ja tarjota keinoja tunnetaitojen harjoitteluun. Kehittämislähtöisessä opinnäytetyösämme ”Tunteet tutuiksi – tunnetaito-opas vanhemmille” (Holmberg & Ouattara 2023)

USEIN TUNTEET
KERTOAVAT SIITÄ,
ETTÄ ELÄMÄSSÄ
TAPAHTUU JOTAIN
MERKITTÄVÄÄ.

tarkoituksenamme oli tuottaa tunnetaito-opas vanhemmille. Oppaan taustaksi toteutimme internetkyselyn päiväkotikäisten lasten vanhemmille yhteistyössä neljän helsinkiläisen varhaiskasvatustyöryhmän kanssa. Kyselyllä halusimme selvittää perheiden suhtautumista tunnetaitoihin ja tunteesäätelyyn sekä kokevatko vastaajat tarvetta saada lisää tietoa aiheesta.

Kaikki tuntevat

Kaikilla meillä on tunteet, emmekä voi itse vaikuttaa siihen, mitä tunnemme. Tunteet ovat universaaleja, ja niitä ohjaa biologia, mutta silti jokainen kokee tunteet omalla ainutlaatuisella tavallaan. Tunne-elämän eroja selittävät vuorovaikutukseen ja psykososiaaliseen ympäristöön liittyvät erilaiset tunnekokemukset, erilaiset kyvyt ja omaksutut tunteiden säätelyn mallit. Ympäriöivän yhteisön normit osaltaan vaikuttavat eroihin ja määrittelevät muun muassa, millaisissa tilanteissa on sopivaa tai sopimatonta ilmaista tietynlaisia tunteita sekä millaista käyttäytymistä tai tunteiden ilmaisua eri ikäisiltä odotetaan. (Mäntymaa ym. 2003: 463.) Tunteet toimivat ikään kuin biologisina signaaleina,

joiden tehtävänä on kertoa, mitä elämässä kullakin hetkellä tapahtuu. Tunteiden tehtävä on tulla tunnetuiksi. Usein tunteet kertovat siitä, että elämässä tapahtuu jotain merkittävää ja tunne toimii ikään kuin herätyksenä tilanteeseen. (Avola & Pentikäinen 2019: 171.)

Erilaisia tunteita on useita kymmeniä ja jokaisella niistä on tehtävänsä. Osa tunteista, kuten kateellisuus tai häpeä, liittyy ihmisten väliseen kanssakäymiseen. Tunteista voidaan nostaa kuusi perustunnetta, joita ihmiset kulttuurista riippumatta ilmaisevat. Perustunteita ovat viha, ilo, suru, pelko, hämmästyks ja inho. (Pöyhönen & Livingston 2023: 57–58.)

Tunnetaitoja opitaan vuorovaikutuksessa vanhemman kanssa. Suhde vanhemman ja lapsen välillä syntyy jo raskausaikana, ja vuorovaikutus alkaa lapsen syntymästä. Kosketus, puhe, katse ja ilmeet ovat vanhemman ja vauvan välistä vuorovaikutusta ja kasvattavat lapsen tunnetaitoja. Syntyessään lapsi ei tiedä, mitä tunteet ovat, millä nimellä niitä kutsutaan tai miten niiden kanssa tulisi toimia, vaan tunnetaidot kehittyvät arjen vuorovaikutuksessa

muiden ihmisten kanssa. Tästä syystä tunteita tulee opetella aivan kuten kaikkia muitakin taitoja. Itse asiassa tunnekasvatus ei ole erillään muusta kasvatuksesta, vaan tunteet ja tarpeet liittyvät ihmisen kaikkeen toimintaan aina jollakin tavalla. Tunnekasvatuksen voi hyvin aloittaa jo vauvan kanssa, mutta sen aloittaminen ei ole koskaan liian myöhäistä.

Lapset tarkkailevat jatkuvasti vanhempiansa tunteita ja mallintavat niitä. Mallintamisen avulla lapset oppivat, mitkä tunteet ovat hyväksytyjä, kuinka niitä ilmaistaan ja säädellään. (Denham, Bassett & Zinsser 2012: 139.) Vanhemmat omilla ilmeillään ja mallintamalla erilaisia tunteitaan antavat lapsilleen tietoa tunteista ja niiden ilmaisemisesta, tunteita herättävistä tilanteista ja tunteiden henkilökohtaisista syistä. Kotona koettujen tunteiden ilmapiiri edistää lapsen tunnekokemusta ja tunteiden ilmaisua. Esimerkiksi myönteisten tunteiden ilmapiirissä kasvaminen vahvistaa myönteisiä tunteita ja myönteistä kanssakäymistä muiden kanssa, kun taas lapset, jotka kasvavat negatiivisessa ilmapiirissä, pärjäävät huominkin ikätovereidensa kanssa. (Denham, Zinsser & Bailey 2011: 3–4.)

LAPSEN TAI AIKUISEN EI TARVITSE OPPIA OLEMAAN TÄYDELLINEN, TOIMIMAAN OIKEIN JA VÄLTTÄMÄÄN VIRHEITÄ.

Tunteiden säätely on alle kouluikäiselle vaikeaa, sillä jo lapsi osaa padota tunteitaan, tukahduttaa niitä, valehdella tunteistaan ja jähmettyä niiden edessä. Vanhemmalle tämä voi näyttytyä tunteiden säätelynä. Tunteiden säätelyn taito kuitenkin vaatii sen, että lapselle on oltu rehellisiä tunteista, jotta lapsi oppii tunnistamaan ne. Lapselle on sanoitettu tunteita, jotta hän oppii nimeämään ne. Lasta on lempeästi ja vierellä ollen opastettu kaikenlaisten tunteiden tunneilmaisussa. Lapsen tai aikuisen ei tarvitse oppia olemaan täydellinen, toimimaan oikein ja välttämään virheitä, vaan tärkeää on olla valmis vastaanottamaan ja iloitsemaan siitä, kuka olen nyt ja kuka tulen olemaan. (Köngäs 2019: 58.)

Aikuiset eivät aina tule ajatelleeksi, millainen vaikutus heidän tavallaan toimia on lapselle. Lapsi havainnoi myös ilmeitä,

eleitä ja äänenpainoja. Näkemänsä lisäksi lapsi saa palautetta omasta toiminnastaan. Tämän kaiken perusteella lapsi muodostaa käsitystään itsestään ja oppii tapoja toimia. (Suntio 2015: 46–58.) Tästä syystä on tärkeää, että vanhemmalla on kyky hyväksyä, käsitellä ja säädellä omia tunteitaan näyttämällä näin lapselle esimerkiksi tunnetaidoista. Tunnetaitoja opitaan parhaiten arjessa ja esimerkkien avulla. Vanhempi näyttää omalla toiminnallaan, miten tunteista puhutaan ja miten niihin suhtaudutaan, sekä antaa lapselle keinoja tunteiden purkamiseen. Tunteiden sanoittamisella ja avoimella puheella tunteista lapsi saa kokemuksen, että kaikki hänen tunteensa ovat hyväksytyjä. Tämä luo turvallisuuden tunnetta ja mielen hyvinvointia sekä vahvistaa vanhemman ja lapsen välistä tunneyhteyttä.

Kyselyn päätulokset

Aineiston perusteella voidaan todeta, että tunteet ja tunteiden kirjo näkyvät perheissä. Kyselyyn vastanneista 96,5 prosenttia kertoi, että lapsi saa perheessä nähdä vanhemman erilaisia tunteita. Vastaajista 97,3 prosenttia kertoi, että perheessä näytetään erilaisia tunteita. Tunnetaidot ovat taitoa vahvistaa myönteisiä tunteita ja taitoa hyväksyä vaikeita tunteita (Avola & Pentikäinen 2019: 148–150). Myönteiset tunteet, erityisesti ilo, ovat hyvinvointimme kannalta tärkeitä ja luovat mielenterveyden

VAHVISTAMALLA
VANHEMMUUTTA
JA LUOMALLA
PÄRJÄÄMISEN
TUNNETTA VOIMME
LISÄTÄ HYVINVOINTIA.

perustan (Pöyhönen & Livingston 2023: 57–58). Vaikeiden tunteiden käsittely vahvistaa hyvinvointia, ja niiden käsittely on tärkeä mielenterveystaito (Avola & Pentikäinen 2019: 148–150).

Lapsen mielenterveyteen vaikuttaa merkittävästi vanhempien mielenterveys. Vanhemman masennus tai ahdistus punoutuu yhteen varhaiseen vuorovaikutukseen ja vaikuttaa voimakkaasti lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen ja perheen toimintaan. (Riihonen, Hakulinen & Luomala 2021: 2569–2570.) Aineiston perusteella perheissä ymmärretään tunnetaitojen merkitys ihmisen mielen hyvinvoinnille. Eräs vastaaja kiteyttää osuvasti syyn tunnetaitojenharjoitteluun perheissä: että pysytään järjissämme.

Aineiston perusteella moni koki, ettei omassa lapsuudenperheessä tunnetaitoja ollut opeteltu, ja siksi moni on harjoitellut tunnetaitoja ja tunnesäätelyä vasta aikuisiällä. Mitä enemmän vanhemmilla on keinoja käsitellä omia tunteitaan ja mahdollisia tunnelukkoja, sitä paremmin he voivat ymmärtää ja ohjata lasta tämän tunteiden

kanssa. Tunnekasvatuksen myötä lisätään näin myös mielen hyvinvointia. Suurin osa kyselyyn vastanneista oli saanut ja etsinyt tietoa tunnetaidoista. Siitäkin huolimatta suurin osa vastaajista koki tunnetaito-oppaalle tarvetta. Keräämäämme aineistoon perustuen alkuperäinen hypoteesimme osui oikeaan. Hypoteesi oli, että vanhemmat kokevat haasteita yhdistää tunnekasvatukseen liittyvää tietoa käytäntöön, minkä vuoksi he kokisivat tarvetta oppaalle. Arvioimme lisäksi, että perheet kokevat tiedonsaannin tunnetaidosta tarpeelliseksi ja toivovat lisää tietoa. Ajattelemmekin tämän kertovan vanhempien halusta ja tarpeesta saada tukea vanhemmuuteensa.

Vanhemmuuteen kuuluvat erilaiset tunteet ja epävarmuudet. Siinä, missä ennen lapsia kasvatettiin koko kylän voimin, ovat vanhemmat tänä päivänä enemmän yksin vanhemmuuden haasteiden kanssa. Vahvistamalla vanhemmuutta ja luomalla pärjäämisen tunnetta voimme lisätä hyvinvointia. Kyselyn tulokset vahvistivat käsitystä oppaan tarpeellisuudesta: 80,5 prosenttia vastaajista koki perheensä hyötyvän tunnetaito-oppaasta. Kyselyyn vastajista

vain 58,5 prosenttia kertoi saaneensa neuvoja ja tukea lapsen tunnetaitojen tukemiseen. Vastaajista 92 prosenttia kertoi mietineensä, miten puhua lapselle tunteista. Vastaajista 71,7 prosenttia toivoi saavansa enemmän tietoa tunnetaidoista ja 76,1 prosenttia toivoi saavansa enemmän tietoa tunteiden säätelystä. Oppaan tarkoituksena oli lisätä vanhempien tietoa tunnetaidoista ja tunnesäätelystä. Oppaan tarkoitus ei ollut lisätä vanhemmuuden painetta, vaan tukea ja ohjata tunnekasvatuksessa sekä tarjota keinoja tunteiden käsittelyyn ja yhteyden vahvistamiseen.

Vanhempien toiveet

Aineistosta nousi selkeästi vanhempien toive saada tukea tunnetaitojen tarkasteluun. Vastaajat kertoivat toivovansa neuvoja omien tunnetaitojen harjoitteluun. Oppaassa oma luku on omistettu vanhemman tunnetaitojen harjoittamiseen. Vastaajat toivoivat apuja lapsen suurien tunteiden kohtaamiseen ja kanssasäätelyyn sekä siihen, miten vahvistaa lapsen positiivisia tunteita. Aineistosta nousi tarve

Kuvituskuva oppaasta. Kuvittaja Jenni Kuhalainen

saada käytännön vinkkejä tunteiden säätelyyn ja opetteluun. Jotta vanhemmillä olisi mahdollisuus vastata lapsen eri kasvun vaiheisiin, hänellä täytyy olla välineitä, joilla tukea lapsen kasvua. (Trogen 2020: 186–187.)

Tavoitteenamme oli lisätä vanhempien tietoutta tunnetaidoista. Toivomme oppaan tukevan koko perhettä tunnetaitojen

harjoittelussa ja tunteiden tunnistamisessa. Tunteet tutuiksi – tunnetaito-opas vanhemmille jää Turvaa ja tunnetaitoja tarinoista 2 -hankkeen ja yhteistyöpäiväkotien käyttöön. [Tunteet tutuiksi - tunnetaito-opas vanhemmille -opas löytyy opinnäytetyömme lopusta \(Theseus.fi\)](#). Toivomme oppaan päätyvän perheiden aktiiviseen käyttöön.

Lähteet

- Avola, P. & Pentikäinen, V. 2019. Kukoistava kasvatus: Positiivisen pedagogiikan ja laaja-alaisen hyvinvointiopetuksen käsikirja. Espoo: BEEhappy Publishing.
- Denham, S. A., Zinsser, K. & Bailey, G. S. 2011. [Emotional Intelligence in the First Five Years of Life](#). Encyclopedia on Early Childhood Development. Luettu 14.12.2023.
- Denham, S. A., Bassett, H. H. & Katherine, Z. 2012. [Early Childhood Teachers as Socializers of Young Children's Emotional Competence](#). Early childhood education journal 40 (3).
- Holmberg, J. & Ouattara, V. 2023. [Tunteet tutuiksi – tunnetaito-opas vanhemmille](#). Sosiaaliala YAMK. Metropolia Ammattikorkeakoulu.
- Köngäs, M. 2019. Tunneäly varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Mäntymaa, M., Luoma, I., Puura, K. & Tamminen, T. 2003. [Tunteet, vuorovaikutus ja varhainen kehitys](#). Duodecim 2003; 119, 459–65. Luettu 14.12.2023.
- Pöyhönen, J. & Livingston, H. 2023. Hyvän vanhemman salaisuus. Jyväskylä: Tuuma.
- Riihonen, R., Hakulinen, T. & Luomala, S. 2021. [Terveiden lasten tarkastamista – mitä hyötyä neuvolapalveluista on?](#) Duodecim 2021;137(23):2567-72. Luettu 14.12.2023.
- Suntio, R. 2015. Kesytä jännitys – opas kasvattajille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Trogen, T. 2020. Positiivinen kasvatus. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kirjoittajaesittelyt

Satu Hakanen (KM, musiikkiterapeutti AMK) työskentelee

sosiaalialan lehtorina Metropolia Ammattikorkeakoulussa opettaen erityisesti varhaiskasvatuksen aiheita ja musiikkia. Satu on toiminut aiemmin pitkään erityislastentarhanopettajan työssä sekä lisäksi ohjannut erilaisia musiikki- ja liikuntaryhmiä. Hän on perehtynyt lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukemiseen. Satua kiinnostavat musiikkitoiminnan mahdollisuudet varhaiskasvatustyöryhmien osallisuuden lisäämiseen, lasten tunteiden ilmaisuun ja kielen ja vuorovaikutustaitojen kehittämiseen.

Sylvia Hakari (VO, KM) työskentelee sosiaalialan leh-

torina Metropolia Ammattikorkeakoulussa. Sylvia opettaa varhaiskasvatuksen teemoja, keskittyen erityisesti lasten

vertaissuhdetaitoihin, kestävään kehityksen, tarinalliseen leikkiin sekä kulttuurin ja katsomuksen näkökulmiin. Hän on perehtynyt huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön rakentamiseen ja laaja-alaisen hyvinvoinnin tukemiseen moniammatillisessa varhaiskasvatuksessa. Hän on työskennellyt myös esihenkilönä kansainvälisessä varhaiskasvatukseen painottuvassa koulutusvientirytyksessä.

Jutta Holmberg (äiti, sosionomi (YAMK)), Varhaiskasvatuksen

opettaja. Työskentelee tällä hetkellä Helsingiläisen varhaiskasvatustyöryhmän varajohtajana. Innostunut tunnetaidoista sekä luonto- ja positiivisesta kasvatuksesta. Vapaa-ajalla nauttii ajasta perheen ja ystävien parissa ja on aktiivisesti mukana lasten harrastustoiminnassa.

Laura Iivonen-Mellais (KM, musiikkipedagogi AMK) työskentelee

päiväkodin johtajana Vantaan kaupungilla. Aiemmin Laura on toiminut usean vuoden ajan Helsingin kaupungilla varajohtajan tehtävissä. Laura on suorittanut Opetushallinnon tutkinnon ja opiskellut sivuaineenaan yliopistossa Kasvatus ja opetusalan johtajuutta sekä henkilöstö- ja talousjohtamista.

Seija Mäenpää (TaM) työskentelee sosiaalialan

lehtorina Metropolia Ammattikorkeakoulussa. Seija opettaa kuvataidekasvatukseen liittyviä aihealueita sosiaalipedagogisissa menetelmissä, sosiaalipedagogiikan teoriaa ja varhaisiän kuvataidekasvatusta ja ohjaa opiskelijoiden käytännön harjoitteluja

sosiaalialan eri työkentillä, kuten varhaiskasvatuksessa. Seija on perehtynyt varhaisiän kuvataidekasvatukseen sekä empatian ammatilliseen opettamiseen ja julkaissut niistä työryhmissä tutkimusartikkeleita.

Saila Nevanen (KT, FM) toimii yliopettajana sosiaalialan tutkinto-

ohjelmassa Metropolia Ammattikorkeakoulussa. Hän on perehtynyt lapsiin, nuoriin ja perheisiin liittyviin työalueisiin, ja hänellä on paljon kokemusta varhaiskasvatuksen kehittämistyöstä. Erityisenä kiinnostuksen kohteena hänellä ovat taiteen ja leikin yhteydet ja rajapinta sekä taidekasvatuksen mahdollisuudet lasten oppimisen ja hyvinvoinnin tukemisessa. Näistä teemoista hän on myös julkaissut kansainvälisiä tutkimusartikkeleita.

Venla Ouattara
(sosionomi YAMK)
valmistui joulukuussa

2023 ylempään sosiaalian tutkinto-ohjelmasta. Nykyään hän toimii helsinkiläisen varhaiskasvatustyöyksikön varajohtajana. Erityisenä kiinnostuksen kohteina hänelle ovat tunnetaitojen edistäminen, vanhemmuuden tukeminen ja laadukkaaseen varhaiskasvatukseen panostaminen.

Jouni Piekkari (FM) on sosiaalian lehtori, jonka erityisosaamista ovat draamakasvatus sekä pelilliset ja toiminnalliset menetelmät. Hän on kehittänyt myös kotoutumiseen, kielenoppimiseen ja elämänhallintaan liittyviä kohtauttavia menetelmiä ikäkaaren eri vaiheissa varhaiskasvatuksesta aina ikäihmisten parissa tehtävään työhön asti.

Mirkka Rouhio
(sosionomi AMK)
työskentelee Itä-

Helsingissä alueellisena varhaiskasvatuksen suomi toisena kielenä -opettajana. Mirkka on perehtynyt kieli-, kulttuuri- ja katsomuskasvatukseen sekä kokonaisvaltaiseen kulttuuri- ja musiikkikasvatukseen. Tällä hetkellä hän on työvapaalla S2-varhaiskasvatuksen opettajan tehtävistä ja työskentelee perustyön äärellä päiväkodin lapsiryhmässä. Ammatillisesti Mirkan sydäntä lähellä on erikielisten lasten kielen oppimisen tukeminen musiikin keinoin. Mirkka on jo pitkään kouluttanut aiheesta varhaiskasvatuksen työntekijöitä ympäri pääkaupunkiseutua sekä muualla Suomessa.

Emilia Talvitie
Sosionomiopiskelija
(varhaiskasvatus),
Metropolia Ammattikorkeakoulu.

 Metropolia